

«Kritiske hendelser?»

*En kritisk diskursanalyse av individuelle
protesthandlinger i den digitale sfæren.*

Kari Malene Jørgensen Dyrstad

Masteravhandling i kriminologi
Institutt for kriminologi og rettssosiologi

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2020

«Kritiske hendelser?»

En kritisk diskursanalyse av individuelle protesthandlinger i den digitale sfæren.

© Kari Malene Jørgensen Dyrstad

2020

«Kritiske hendelser?»

Kari Malene Jørgensen Dyrstad

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Tittel: «Kritiske hendelser?»

En kritisk diskursanalyse av individuelle protesthandlinger i den digitale sfæren.

Skrevet av: Kari Malene Jørgensen Dyrstad

Veileder: Ragnhild Sollund

Vikarierende veileder: David Rodríguez Goyes

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Våren 2020

Temaet for denne avhandlingen er dyremishandling, og fokuset rettes mot dokumentarfilmene *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019), som begge reflekterer to protesthandlinger med en individuell tilnærming. Formålet med avhandlingen er å undersøke hvilken betydning disse dokumentarfilmene har hatt for diskursen om dyremishandling. Oppmerksomheten rettes dermed mot henholdsvis pels- og griseindustrien, og det følger da en diskusjon om dokumentarfilmene kan defineres som *kritiske hendelser* – hendelser som har ført til drastiske endringer eller vendepunkt. Ved å ta utgangspunkt i nevnte dokumentarfilmer og 79 nyhetsartikler, diskuteres rådende diskurser i dokumentarfilmene, men også rådende diskurser i nyhetsartikler publisert i for- og etterkant av dokumentarfilmene. Det empiriske materialet analyseres og diskuteres med utgangspunkt i kritisk diskursanalyse, og med en teoretisk forankring sentrert rundt grønn kulturell kriminologi, diskursteori og kritiske hendelser.

Funnene i avhandlingen viser hvordan voldsutøvelsen mot dyrene i pels- og griseindustrien er preget av forskjellige forståelser. Disse forståelsene sentrerer seg videre rundt diskursen om det *naturlige* og *unaturlige*, som kan peke på hvordan vold mot mink, rev og gris kan havne i en gråsoner mellom ulovlig og lovlig voldsutøvelse. At voldsutøvelse kan forstås på så ulike måter, kan imidlertid også ha en konsekvens for hvem som kan stilles til ansvar for voldsutøvelsen. Det gjenspeiler seg også i funnene, som viser henholdsvis tre diskurser om ansvarliggjøring som går hånd i hånd med diskursen om det naturlige og unaturlige. Det er *systemdiskursen*, *individdiskursen* og *forbrukerdiskursen*. Nevnte diskurser kan reflektere en

diskursiv konflikt om hvem som har makten til å definere voldsutøvelsen og pålegge skyld. Funnene viser seg imidlertid å være tett knyttet opp mot kulturelle aspekter, og belyser hvordan det kan tolkes som et såkalt sosialt samarbeidende ansvar mellom det overordnede systemet, bøndene i pels- og griseindustrien og forbrukere. Dette sosiale samarbeidet kan videre legge til rette for og nøytralisere lovlig voldsutøvelse i pels- og griseindustrien, der kulturell benektelse kan bidra til å opprettholde dette. Nøytralisering og rettfærdiggjøring av pels- og griseindustrien er dermed en rød tråd som gjennomsyrrer analysen. Det er imidlertid to forskjellige kulturelle fortellinger som råder, der analysen peker på hvordan pels ikke har den samme nytteverdien som kjøtt, og dermed ikke anses som *like* nødvendig. Det har også en konsekvens for voldsutøvelsen mot dyrene, der volden griser utsettes for argumenteres for som mer nødvendig enn volden mink og rev utsettes for.

Selv om dokumentarfilmene tilbyr motdiskurser som bryter med rådende diskurser, kan disse motdiskursene forstås som *alternative* skript, som fortsatt forblir på siden av offentlige diskurser som kan tolkes som hegemoniske. Funnene viser at diskurser som er preget av spesiesisme har lettere for å vinne terreng og råde, i motsetning til alternative skript som ikke er preget av spesiesisme. Det betyr ikke at slike motdiskurser ikke er viktige. For slik man har sett med debatten om pelsindustrien, kan man si at *Pels* har hatt en viktig rolle for å forsterke den allerede sterke diskursive konflikten vedrørende å fortsette eller avvikle pelsindustrien. Dokumentarfilmene i seg selv kan imidlertid ikke defineres som kritiske hendelser, basert på det empiriske materialet i denne avhandlingen, da de alene ikke reflekterer et skille «før» og «etter» i diskursen om dyremishandling i media.

Selv om analysen ikke peker på dokumentarfilmene som kritiske hendelser, belyser imidlertid avhandlingen andre viktige utviklingstrekk som kan ses i kjølvannet av dokumentarfilmene. Ved å kombinere grønn kulturell kriminologi, kritiske hendelser og diskurst teori i et overordnet teoretisk rammeverk, er avhandlingen et bidrag til et perspektiv som er lite utforsket i kriminologien.

Takk!

Denne avhandlingen hadde ikke vært til uten hjelp, støtte og motivasjonen fra mange kanter. En spennende, men også tidkrevende, tid er nå forbi. Og til tross for at de siste månedene ble preget av korona, er jeg stolt over å si at avhandlingen er ferdig!

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til veilederen min, Ragnhild Sollund. Takk for tålmodighet, ærlighet, tips og råd. Din faglige kunnskap har vært ubeskrivelig nyttig. Og det samme gjelder kommentarene og tilbakemeldingene dine. Du har utfordret meg, du har guidet meg og jeg har virkelig lært mye av deg. Tusen takk!

En stor takk går også til David Rodríguez Goyes, som under en tid hoppet inn som vikarierende veileder. Tusen takk for innspillene, rådene og den gode veiledning du ga meg!

Til min fantastiske familie – takk for at dere alltid heier på meg. Dere er unike! Og mamma, takk for at du har oppdratt meg til å elske dyr like mye som mennesker – et verdigrunnlag som har ført meg hit jeg er i dag.

Mine kjære venner – takk for oppmuntring, glede og motivasjon i hverdagen. Dere vet hvem dere er, og jeg setter utrolig pris på dere.

Sist, men overhodet ikke minst, vil jeg rette en stor takk til mannen min. Du har vært tidenes største støttespiller og motivator under denne hektiske perioden. Takk for at du alltid er her for meg, og takk for din (umenneskelige) tålmodighet.

Alle sammen, tusen takk – jeg er evig takknemlig!

Mai 2020

Kari Malene Jørgensen Dyrstad

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Formål og problemstilling.....	4
1.2	Førforståelse	5
1.3	Sentrale begreper.....	7
1.3.1	Diskurs	7
1.3.2	Ideologi.....	8
1.3.3	Makt	9
1.4	Oppbygning og kapitler.....	10
1.5	Bakgrunnsforståelse, tidligere forskning og prosjektets bidrag.....	12
1.5.1	Media, moralsk panikk og moralsk sjokk	12
1.5.2	Skade og lidelse mot dyr	13
1.5.3	Sosiale bevegelser	16
1.6	Avgrensninger	17
2	Teoretiske rammeverk.....	19
2.1	Kritisk diskursanalyse som teoretisk rammeverk.....	19
2.2	Grønn kulturell kriminologi	20
2.3	Kritiske hendelser.....	23
3	Metode.....	25
3.1	Forskningsdesign.....	25
3.2	Kritisk diskursanalyse som metodisk rammeverk.....	26
3.2.1	Tekst og diskursiv praksis	27
3.3	Utvalg.....	29
3.3.1	Dokumentarfilmer som datakilder	29
3.3.2	Nyhetsartikler som datakilder	30
3.4	Fremgangsmåte og koding	33
3.5	Styrker og begrensninger	35
3.6	Etiske refleksjoner.....	36
4	<i>Pels</i> (2014) og <i>Griseindustriens hemmeligheter</i> (2019)	38
4.1	Dokumentarfilmer som protesthandling	38
5	En konflikt om definisjonsmakten?.....	43
5.1	Diskursen om det unaturlige	44

5.2	Diskursen om det naturlige	48
5.3	Oppsummerende betraktninger	50
6	Ansvarliggjøring – systemet, enkeltindivider eller forbrukere?.....	52
6.1	Systemdiskursen.....	52
6.2	Individdiskursen	55
6.3	Forbrukerdiskursen.....	57
6.4	Oppsummerende betraktninger	60
7	Motdiskurser.....	64
7.1	Skade- og lidelsesdiskursen	65
7.2	Nasjonaldiskursen	70
7.3	Oppsummerende betraktninger	73
8	Media som «portvakt».....	76
8.1	Nyhetsartikler i for- og etterkant av <i>Griseindustriens hemmeligheter</i>	77
8.2	Nyhetsartikler i for- og etterkant av <i>Pels</i>	83
8.3	Oppsummerende betraktninger	88
9	Kritiske hendelser?	91
9.1	Offentlige og alternative skript	94
10	Konklusjon	98
10.1	Oppgavens bidrag.....	101
	Litteraturliste	102

Mattilsynet fant store mangler:

Slo til mot skrekk-gård: - Kjøttet kan ha havnet i butikken

Inspektørene observerte hvordan løse griser hadde tilgang til «kadaverhaugen» med døde griser og kuer.

Billig gris har en pris

Bedring for gris – trøblete for egg

Mens overskuddet i eggneringa fortsatt er stort, fortsetter bedringen i svinemarkedet.

Fant flere dyrehold med grovt vanskjøttede dyr

I 2018 avdekket Mattilsynet flere tilfeller der dyr ble alvorlig vanskjøttet enn tidligere år.

Skrekkfilm fra virkeligheten

Illusjonen om at vi har verdens beste landbruk, slår sprekker. Det beste vi kan si om grisens liv er at det er kort.

Ingen tegn til grisekrise etter Brennpunkt-dokumentar

Svinenæringen fikk negativ oppmerksomhet etter Brennpunkt-dokumentaren som ble sendt i midten av juni. Det skal imidlertid ikke ha lagt noen demper på salget, ifølge næringen selv.

Ikke bare en pelskrage

Det er ikke bare en pelskrage. Det er et bankende hjerte. Et ønske om å leve.

– Dette er unødvendig og uverdigg

- De bryr seg mer om økonomien

enn dyras beste

Dyrevernere sier pelsdymæringa har fått nok sjanser til å rydde opp.

Brennpunkt-dokumentar

sjokkerer: – Jeg er forbannet

1 Innledning

I et historisk perspektiv har mennesker brukt dyr til mange forskjellige formål. Mennesker har blant annet brukt pels fra dyr som bekledning, og det har kanskje til og med vært nødvendig for menneskelig overlevelse. I dag ser vi hvordan store deler av industrien imidlertid har gjennomgått endringer, og pels er ikke lenger en nødvendighet for overlevelse. I dagens samfunn har pels snarere fått en økonomisk betydning (Ellefsen, 2013a). I kjølvannet av denne utviklingen, har Norge vært preget av en langvarig debatt vedrørende en avvikling av pelsdyrnæringen, og i 2018 vedtok regjeringen at pelsdyrnæringen skulle avvikles. Pelsindustrien illustrerer dermed hvordan forståelsen av et fenomen kan endre seg – en såkalt sosial konstruksjon fra lovlig til ulovlig.

Pelsindustrien og griseindustrien er to former for husdyrhold der mennesker holder dyr i fangenskap og fratår dyrene sin naturlige bevegelsesfrihet (Sollund m.fl., 2013). Dyrene i industrien sies å være «beskyttet» av henholdsvis Dyrevelferdsloven og Pelsdyrforskriften, som utgjør det rettslige rammeverket i Norge. Mattilsynet, sammen med politiet, er videre de største kontrollorganene i Norge som skal håndhever denne loven og forskriften (Ellefsen, 2013b). Opp gjennom årene har imidlertid Mattilsynet avdekket flere brudd på loven, og media kan sies å være en viktig aktør i formidlingen av slik informasjon til den norske befolkningen, spesielt siden pels- og griseindustrien i de fleste tilfeller er preget av en drift bak lukkede dører.

Flere deler av befolkningen har imidlertid vist sin forargelse mot pels- og griseindustrien, der NOAH – for dyrs rettigheter er én sosial bevegelse som har forsøkt å mobilisere befolkningen med årlige fakkeltog *mot* pels, men også holdningsfremmende arbeid rettet mot blant annet pels- og griseindustrien. Sosiale bevegelser er uformell interaksjon preget av en politisk eller kulturell konflikt, som videre baserer seg på kollektiv identitet (Diani, 2000; Andersson m.fl., 2012). Man kan imidlertid tenke seg at protester som har blitt utført opp gjennom årene, blant annet av NOAH – for dyrs rettigheter, har bidratt til mobilisering mot blant annet pels, men likevel har ikke denne motstanden mot industrien skapt hverken store, oppsiktsvekkende overskrifter i media eller ført til drastiske endringer. Det er imidlertid to mulige unntak. I denne avhandlingen retter jeg oppmerksomheten mot to hendelser fra Norge, som begge har til felles at de viser skjulte videoopptak og bilder fra innsiden av henholdsvis pelsindustrien og griseindustrien – dokumentarfilmene *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019). Med dokumentarfilm mener jeg en mediesjanger som har til hensikt å vise virkeligheten slik den er (Jewkes, 2011:280). Dokumentarfilmen *Pels* viser

hovedrolleinnhaver Frank Nervik som i smug har filmet forskjellige pelsdyrfarmer i Norge over en periode på to år. Han gikk såkalt «undercover», ved at han selv forklarte at han ville starte med pelsdyroppdrett, men filmet alt som foregikk på innsiden av industrien med et skjult kamera. Nervik besøkte så mye som 17 forskjellige farmer, og viser forhold som samsvarer med *systemisk vold* (Sollund, 2013). Systemisk vold er «(...) *mishandling dyr utsettes for i systemer som fratar dem muligheten til å leve etter sine egne behov, og hvor unødige smertepåføring er utbredt*» (ibid. s.252). Den samme tilnærmingen ser vi i *Griseindustriens hemmeligheter*, bare at det er hovedrolleinnhaver Norun Haugen som går undercover med skjult kamera i griseindustrien. Hun besøkte gårder over hele Norge over en periode på fem år. Det som imidlertid vil belyses i denne avhandlingen, er hvordan voldsutøvelsen mot dyrene i både pels- og griseindustrien kan forstås på forskjellige måter, til tross for at dokumentarfilmene kan sies å avdekke dyremishandling. Med dyremishandling mener jeg handlinger mot dyr der mennesker forårsaker smerte, lidelse eller død. Dyremishandling kan videre være av fysisk, psykisk og/eller emosjonell karakter samt intendert, uintentert, direkte eller indirekte (Beirne, 1999:121; Agnew, 1998). Systemisk vold er en utvidelse av nevnte definisjon, der mishandling på systemnivå inkluderes med individuelt rettet vold (Sollund, 2013). Dyremishandling er dermed det underliggende fokuset for avhandlingen.

Fra 01.01.2009 til 17.12.2019 har hele 5 626 nyhetsartikler i Norge involvert begrepet dyremishandling (Retriever.no). Det tilsier at dyremishandling er et begrep som ofte går igjen i massemedia, men i hvor stor grad det gjelder gris, mink og rev kan analysen belyse nærmere. Selv om dokumentarfilmene dokumenterte systemisk vold i pels- og griseindustrien, hørte jeg flere i omgangskretsen min uttrykke at dokumentarfilmene fordufte. Dette var noe som trigget meg, og jeg synes det var interessant å gå i dybden av dem for å undersøke hvor stor betydning de faktisk har hatt. Samtidig er det viktig å gå nærmere inn på disse dokumentarfilmene, da de representerer en ny form for protest og motstand som har utviklet seg i samfunnet: bruken av skjulte videoopptak for å vise innsiden av husdyrnæringen, en strategi som karakteriserer moderne dyrevernsbevegelser (Ellefsen, 2013c).

Protest og motstand er ikke nødvendigvis alltid store, det kan være alt fra hverdagslige ting, som at man klager på en søster eller bror, hever stemmen under et møte eller klager på prisen i butikken. Individer kan dermed motstå eller protestere på mange forskjellige måter, og protest innebærer dermed ikke nødvendigvis bare handlinger som er en del av en *organisert bevegelse* (Jasper, 1997). Med en organisert bevegelse mener jeg organisasjoner bestående av en gruppe individer med koordinerte oppgaver. Sosiale bevegelser kan ofte sies å være

organiserte bevegelser. Disse dokumentarfilmene viser imidlertid en form for *individuell* protesthandling, hvorved to personer (Frank Nervik og Norun Haugen) individuelt går inn i henholdsvis pels- og griseindustrien. De skjulte videoopptakene og billedokumentasjonen fra dokumentarfilmene sirkulerte i etterkant og skapte stor oppmerksomhet i media. Grisehyl, mink med store kjøttår, rev på kanten til å kveles av nakketang – dette er bare noen få av veldig mange bilder som preget nyhetsbildet i etterkant. Med tanke på at dokumentarfilmene ble vist på NRK – en kanal tilgjengelig for store deler av befolkningen – *kan* det tenkes at begge har hatt en stor betydning. I denne avhandlingen spør jeg derfor hvilken betydning disse to dokumentarfilmene har hatt for diskursen om dyremishandling i media. Avhandlingen er med det basert på konstruktivisme – en tanke om at mennesker skaper kunnskap og erfaring, eller hvert fall det fortolkende rammeverket erfaring filtreres gjennom (Jasper, 1997). Selv forstår jeg voldsutøvelsen i begge dokumentarfilmene som dyremishandling i tråd med definisjonen til Beirne (1999) og Sollund (2013). Jeg anerkjenner med det både lovlig og ulovlig voldsutøvelse som dyremishandling. Ved å undersøke diskursen om dyremishandling, undersøker jeg imidlertid hvordan voldsutøvelsen forstås og snakkes om i media. For å undersøke betydningen av dokumentarfilmene, diskuterer jeg om de kan defineres som såkalte *kritiske hendelser* – hendelser som har ført til et vendepunkt preget av endring (Das, 1995; Rogstad og Vestel, 2011; Andersson m.fl., 2012; Montessori, 2016).

Jeg svarer på problemstillingen ved å bruke kritisk diskursanalyse, inspirert av Fairclough (2008). Kritisk diskursanalyse er en tilnærming som danner både mitt teoretiske og metodiske rammeverk, samtidig som avhandlingen forankres ytterligere i grønn kulturell kriminologi og teori om kritiske hendelser. Jeg arbeider dermed tverrfaglig med fagene kriminologi og antropologi for å gå i dybden av dokumentarfilmene. Med utgangspunkt i det teoretiske og metodiske rammeverket flettes en tekstuell, diskursiv og visuell analyse sammen. Hvordan og hvorfor beskrives og forklares nærmere i kapittel 2 og 3.

Avhandlingen vil belyse flere nyanser ved dyremishandling, der fokuset rettes mot *definisjonsmakt, ansvarliggjøring, motdiskurser, media som «portvakt» og kritiske hendelser*. Dette utgjør analysen, der funn fra dokumentarfilmen *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019) samt 79 nyhetsartikler publisert i for- og etterkant av dokumentarfilmene analyseres og diskuteres gjennomgående. Både dokumentarfilmene og nyhetsartiklene utdypes nærmere i kapittel 3.3. Noen begreper som går igjen som en rød tråd er følgende; *dyremishandling, kritiske hendelser, diskurs, ideologi og makt*. Dyremishandling er allerede redegjort for, men de andre begrepene går jeg nærmere inn på i kapittel 1.5 og 2. Først vil jeg

gi en nærmere forklaring av formålet med avhandlingen og problemstillingen som ligger til grunn, før jeg belyser hvordan jeg som forsker også er en del av det diskursive terrenget jeg undersøker.

1.1 Formål og problemstilling

De seneste tiårene har man sett en eksplosjon av digitale media. Internett har åpnet opp for kommunikasjon og nye sosiale nettverk på tvers av jordkloden, og i takt med denne utviklingen av både det åpne og skjulte nettet, har det skjedd en vekst av ulovlig handel og kriminalitet i den digitale sfæren (IFAW, 2008; Lavorgna, 2014). Det er imidlertid ikke bare ulovlig handel og kriminalitet som preger den digitale sfæren, men også protester. Internett har åpnet opp for at vanlige mennesker lettere får tilgang til deltakelse i samfunnsdebatt og politisk debatt, samtidig som det har åpnet opp for nye muligheter for kontroll og overvåking av ytringer (Andersson m.fl., 2012).

I 2014 ble dokumentarfilmen *Pels* vist på TV og over internett, og i 2019 dukket det opp en tilsvarende dokumentarfilm som viste videoopptak og bilder fra griseindustrien. Dette kan anses som individuelle former for protest og motstand, som man i større grad ser beveger seg over til digitale arenaer – i motsetning til tidligere, da demonstrasjoner var hovedtilnærmingen. Demonstrasjoner er imidlertid fortsatt vanlig og synlig i gatene, men slike dokumentarfilmer illustrerer hvordan motstand de seneste årene har beveget seg utenfor de tradisjonelle rammene, med en synlig oppblomstring etter 2011 (Turner, 2013). Denne utviklingen er tydelig også i veksten av moderne dyrevernbevegelser (Ellefsen, 2013c). Selv om den tradisjonelle tilnærmingen til protester og motstand kan gi nyttig og verdifull innsikt, bør man undersøke den økende bruken av digitale medier (Langman, 2005). Internett har ikke bare revolusjonert måtene kriminelle aktører og kjøpere overfører ideer, informasjon og handler (IFAW, 2008), men også revolusjonert motstrategier. Det har skjedd en oppblomstring av internettbaserte bevegelser (Turner, 2013). Internett har utviklet en virtuell offentlig sfære, *cyberspace*, men internett har også utviklet internettbaserte sosiale bevegelser. Slik internettbasert aktivitet omtales som *cyberaktivisme*, og innebærer at sosiale bevegelser kan nå ut til et større antall personer (Langman, 2005:42-43). Ser man nærmere på media, stammer store deler av forståelsen vår av verden nettopp fra presentasjoner vi ser i media. Det handler om såkalt «mediatization», der informasjon media formidler blir virkeligheten slik vi erfarer den (Hall i Spracklen og Lamond, 2016:35). Hvordan og hvilke problemer media faktisk presenterer, påvirker dermed mennesker (Bourdieu, 1998; Jewkes, 2011). Man kan dermed si

at media har en stor makt i hva som er på den offentlige agendaen, inkludert dyremishandling, og dermed hvordan befolkningen mottar og forstår slik informasjon. Dette er bakgrunnen for hovedformålet mitt, nemlig å undersøke betydningen *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* har hatt. Problemstillingen min lyder dermed som følgende;

Hvilken betydning har dokumentarfilmene *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019) hatt for diskursen om dyremishandling i media?

Videre har jeg noen underproblemstillinger som skal lede meg frem til et svar på problemstillingen. Disse underproblemstillingene vil gi en liten pekepinn på hva jeg skal gjøre videre, og lyder som følgende;

- Hvilke diskurser er rådende i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*?
- Hvilke diskurser er rådende i nyhetsartikler publisert før og etter dokumentarfilmene?
- Kan dokumentarfilmene *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* defineres som kritiske hendelser?

Kritisk diskursanalyse bruker jeg som inspirasjon for det metodiske og teoretiske rammeverket mitt, men jeg har modifisert teorien i henhold til problemstillingen og formålet mitt. Hvordan og hvorfor går jeg nærmere inn på i kapittel 2 og 3, men det er nevneverdig at kritisk diskursanalyse som tilnærming hjelper meg å skape såkalt kritisk språkbevissthet (Fairclough, 2008). Det betyr at jeg kan gi et bilde av rammene som begrenser språkbruk – både bevisst og ubevisst – men også de mulighetene som finnes for å gjøre motstand (ibid.). Før jeg forklarer rammeverket og valgene jeg har tatt under forskningsprosessen, vil jeg imidlertid beskrive min rolle i dette prosjektet. Hensikten med det er å eksemplifisere makten som ligger i språket, og hvordan man som forsker også spiller en avgjørende rolle når man forsker på diskurser.

1.2 Førforståelse

For mange kan det være ubehagelig å forske på dyremishandling. La meg eksemplifisere det med prostitusjon, som kan sies å være et samfunnsfenomen som står både midt i og på siden av samfunnet (Skilbrei, 2019). Selv om jeg ikke ønsker å sammenligne dyremishandling og prostitusjon, mener jeg at posisjonen *kan* være overførbar. For i likhet med prostitusjon, hører man mye om dyremishandling i den offentlige debatten, samtidig som det kan fremstå som

veldig ukjent, fremmed og fjernt – da særlig dyremishandling i pels- og griseindustrien, siden mange kanskje aldri har vært på innsiden av eksempelvis en pelsdyrfarm. For min del har det vært sterkt, og mange ganger også frustrerende, å lese om dyremishandling, men spesielt å grave meg så dypt ned i to dokumentarfilmer som viser det jeg opplever som voldelige scener. Derfor har det vært viktig for meg å bli kjent med bakgrunnen min og forhåndsantakelsene mine, nærmere bestemt for at disse ikke skal gjennomsyre masteravhandlingen. På den annen side har bakgrunnen min vært viktig for hvordan og hvorfor jeg har tatt de valgene jeg har tatt gjennom forskningsprosessen.

Jeg har en stor kjærlighet til dyr. I motsetning til mange, har jeg imidlertid overført denne kjærligheten til frivillige verv i organisasjoner som arbeider for dyrs rettigheter i Norge, men også skrevet en bacheloroppgave om brudd på dyrevelferdsloven. Kjærligheten til dyr har derfor vokst seg til en faglig interesse i det kriminologiske feltet, og det er bakgrunnen for at jeg valgte dyremishandling som tema for denne avhandlingen. Jeg anerkjenner at avhandlingen trekker på min kriminologiske forståelse av dyremishandling og forholdet mellom mennesker og dyr. Innsikten i fagfeltet har imidlertid vært en stor styrke som har gjort det lettere å orientere meg i et hav av litteratur, samtidig som det førte meg til et punkt hvor jeg så behovet for mer forskning på forholdet mellom media og dyr.

Ved bruk av kritisk diskursanalyse som metodisk og teoretisk rammeverk, streber jeg etter å vise til forskjellige diskurser om dyremishandling. Samtidig er ikke kritisk diskursanalyse politisk nøytral, det er en kritisk tilgang som er politisk engasjert i sosial forandring (Jørgensen og Philips, 1999; Garrett og Bell, 1998). Når man skal forske på undertrykte grupper, slik som dyr, er det også nødvendig å gå inn i forskningen med intensjon og følsomhet (Ellefsen, 2017; Sollund, 2017a). Jeg anerkjenner at min bakgrunn har bidratt til at jeg har tatt de valgene jeg har tatt, men jeg har likevel lagt vekt på å reflektere over mine holdninger og verdier. Jeg ønsker derfor å understreke at mine funn mest sannsynlig avviker fra det andre forskere ville funnet, for kunnskap må alltid fortolkes (Skilbrei, 2019). Det er imidlertid også essensen i avhandlingen – individer kan ha ulike verdenssyn. For som nevnt innledningsvis, er min kunnskapsteoretiske posisjon konstruktivistisk. Jeg oppfatter dermed data som skapt av sosiale aktører, inkludert meg selv som forsker og gjennom forskningen. Gjennom en analyse av dokumentarfilmene ønsker jeg imidlertid å forstå hva mitt datamateriale skaper og se det i en større kontekst. For kontekst er viktig, siden betydningen ikke er gitt av hva som gjøres, sies og skrives, men også hvilken sammenheng det gjøres i (ibid.). Det betyr at jeg som forsker også skaper og produserer data. Min rolle fungerer dermed som et instrument

der alt jeg ser, hører tenker og føler er en forutsetning for kunnskapen jeg skaper (ibid.). Måten jeg formulerer meg på er derfor viktig, siden begrep og ordbruk jeg bruker vil forme måtene man ser på og oppfatter det som snakkes om (Goyes og Sollund, 2018).

Til nå har jeg anvendt ordet «dyr», og ikke andre begreper som kan virke mer bevisstgjørende i forhold til tematikken jeg dekker, som for eksempel ikke-menneskelige arter (Sollund, 2017a). Dyr kan nemlig forstås som et antroposentrisk begrep, et begrep som skaper et skille mellom mennesker og andre arter. Selv om det selvsagt er noen vesentlige forskjeller mellom mennesker og andre arter, er det et begrep som distanserer andre dyrearter fra mennesker (ibid.). Med tanke på at jeg med min metodiske tilnærming går grundig inn på begrepsbruk, da spesielt naturaliserte begreper som dekker over prosesser, kan det virke nok så paradoksalt at jeg har brukt, og kommer til å bruke, mange av de samme begrepene i denne avhandlingen. På den måten reartikulerer jeg en diskurs om at mennesker er overlegne dyr, og med det reproducerer den samme ideologien som jeg senere kritiserer. Jeg vil imidlertid være tydelig på at dette er noe jeg er bevisst over. Formålet mitt er hverken å reproducere maktforholdet mennesker har eller diskriminere andre arter. Likevel velger jeg å anvende ord som går igjen i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene, nettopp for å skape en språklig flyt mellom mine ordvalg og ordvalg som går igjen i datamaterialet. Innledningsvis pekte jeg i tillegg på noen begreper som brukes gjennomgående i avhandlingen. Det er hovedsakelig tre begreper, og disse vil jeg definere og forklare før jeg går nærmere inn på bakgrunnsforståelse, tidligere forskning og bidraget med avhandlingen.

1.3 Sentrale begreper

1.3.1 Diskurs

Diskurs er et begrep som opprinnelig ble introdusert av Foucault (1972), som rettet fokuset mot strukturer rundt språket. En diskurs kan sies å være både muntlig og skriftlig språkbruk, og er en måte man kan snakke om og forstå verden på (Montessori, 2016). Diskurser kan med det forstås som bredere rammer som gir et sett med forutsetninger og vurderinger som kan være hjelpelike for å analysere hendelser i hverdagen og finne dem i tilsvarende sammenhenger (Goyes og South, 2019). Det kan derfor sies at diskurser skaper en ramme for hvilke muligheter og begrensninger man har ved å tenke, snakke og handle (Takeshita, 2001). Når man eksempelvis forteller en historie, hviler man på begreper eller referanser som er gitt fra diskurser som allerede eksisterer (Sandberg, 2006). Det speiler ikke slike verdensbilder bare virkeligheten som allerede eksisterer, de er også med på å skape den (Jørgensen og Philips,

1999). På den måten handler det om et såkalt dialektisk forhold, hvor språket vårt og virkeligheten fungerer i et samspill (Fairclough, 2008).

Videre kan det sies at diskurser kan ha både diskursive og sosiale konsekvenser (Sahlin, 1999). Med diskursive konsekvenser menes det at noe fremstår som selvsagt, mens noe annet blir usynlig innad i diskursen om et sosialt fenomen. Det kan ha konsekvenser for tilgjengelige metaforer, argumenter og begreper. Konsekvensen er at det blir en del av *habitusen* til mennesker – noe som innebærer at det man lærer å gjøre forblir naturlige handlinger majoriteten tar for gitt (Bourdieu, 1999). Sosiale konsekvenser handler mer om spesifikke måter man snakker om og gir mening til sosiale fenomener, som igjen har konsekvenser for hvilken politikk som innføres i et samfunn og hvem som er selve målgruppen for tiltak (Sahlin, 1999). Det sosiale er imidlertid ikke en diskurs, det sosiale er den materielle verden og går utover det diskursive feltet (Fairclough, 2008).

Jeg trekker på nevnte definisjoner og forstår diskurs som et sett med rammer som muliggjør og begrenser tenking, kommunikasjon og handling. Samtidig forstår jeg at diskurser både gjenspeiler og former virkeligheten. Denne forståelsen sammenfaller med problemstillingen min, i og med at jeg er interessert i å undersøke hvilke rammer som kan eksistere bak diskursen om dyremishandling. Dermed er det hovedsakelig den diskursive konsekvensen som vektlegges i avhandlingen. Bak disse rammene kan det imidlertid ligge bakenforliggende ideologier som kan virke begrensende for språket (Fairclough, 2008). Hva ideologi er og hvilken funksjon en ideologi kan ha, vil underkapittel som følger belyse.

1.3.2 Ideologi

Ideologi er et begrep som opprinnelig stammer fra den marxistiske tradisjonen som hevder at kapitalistiske samfunn består av to klasser som står i motsetning til hverandre, nemlig overklassen og underklassen (Fairclough, 2008). Ideologi kan forstås som konstruksjoner av virkeligheten – fysiske verden, sosiale relasjoner og identiteter – som er bygd inn i forskjellige meninger bak diskursive praksiser, og som igjen bidrar til produksjon, reproduksjon og forandring av dominante relasjoner (ibid. s.46). Diskursiv praksis kan med det skape ulike maktforhold mellom sosiale grupper, for eksempel mellom sosiale klasser, kvinner og menn, etniske minoriteter og majoriteter – såkalte ideologiske effekter (Jørgensen og Philips, 1999).

Den marxistiske tradisjonen har imidlertid blitt kritisert i etterkant, siden kritikere mener man hverken kan dele et samfunn inn i bare to klasser, eller at det i det hele tatt eksisterer klasser (Laclau og Mouffe, 1985). Til tross for nevnte kritikk, forlater ikke kritisk diskursanalyse helt

den marxistiske tradisjonen, siden ideologibegrepet tas i bruk og man ser én sosial gruppe som underlagt andre grupper (Jørgensen og Philips, 1999). Ved å følge Faircloughs forståelse av ideologi, forlater heller ikke jeg den marxistiske tradisjonen om samfunnsklasser. I forlengelse av dette forstår jeg spesiesisme som en ideologisk effekt av den overlegne makten mennesker har over dyr. Spesiesisme er en diskriminerende tenkemåte, i likhet med rasisme og sexisme, men handler om at mennesker diskriminerer andre arter (Sollund, 2012; Cazaux, 1999; Beirne, 1999). Dyr og mennesker er på mange måter forskjellige, men det handler om at dyr blir ansett som «andre» basert på både faktiske og antatte forskjeller. Fordommer mot andre arter overføres imidlertid ikke alltid til praksis. Omgivelser har stor betydning, og både uformell og formell sosial kontroll påvirker utøvelsen av slike holdninger (Sollund, 2012). Spesiesisme kan imidlertid opprettholdes som en ideologi, og dermed kan det naturaliseres i samfunnet. Kulturelle og religiøse forhold kan imidlertid spille inn, og dermed kan spesiesisme forstås som enten en ideologi eller en praksis – eller som begge deler som påvirker hverandre gjensidig (ibid.). Jeg forstår begrepet spesiesisme som en ideologi som kan fungere som et rammeverk og dermed uttrykkes gjennom diskurser. Begrepene diskurs og ideologi går også hånd i hånd med makt. For som allerede nevnt, handler spesiesisme om den overlegne makten mennesker har, og kanskje nærmere sagt utøver, over dyr. Jeg går derfor over til en forklaring av hvordan jeg forstår og bruker makt i avhandlingen, slik at sammenhengen mellom disse tre begrepene blir tydeliggjort.

1.3.3 Makt

Makt er et omfattende begrep som er tilstede i mye forskning i det kriminologiske feltet, der Foucault (1999) har vært en viktig bidragsyter. I denne avhandlingen vender jeg imidlertid oppmerksomheten mot makten i språket og media. Forbindelsen mellom språkbruk og maktutøvelse er ikke alltid like tydelig, selv om språkbruk er av stor betydning for måten makten fungerer på (Fairclough, 2008). Spesiesisme kan eksemplifisere dette, da det kan opptre både bevisst eller ubevisst, aktivt eller passivt (Sollund, 2012). Språkbruk kan dermed forstås som en bredere bekreftelse på det man tar for gitt, i dette tilfellet den overlegne makten mennesker har over dyr. Dette eksemplifiserer ytterligere hvor mye makt som kan eksistere i språket, og dertil hvordan diskurser kan påvirke holdninger mot eksempelvis dyr i pels- og griseindustrien. For makt kan ses på som produktivt, da det er et samspill mellom kunnskap og makt, der makt eksempelvis kan skape forståelsesmåter (Sandmo, 2000:XXXIII). Denne makten som ligger til grunn for språket kan omtales som en konseptuell makt (Dunayer, 2001),

som er en type makt som er med på å opprettholde utnyttelsen av forholdet mellom mennesker og dyr (Ellefsen, 2013b).

Media besitter mye makt, i den forstand at media er hovedkilden til befolkningens forståelse av, og kunnskap om, dyrene i husdyrnæringen (Ellefsen, 2013b). Mediene har derfor en mektig rolle i formidlingen av informasjon og kunnskap ut til befolkningen. Forholdet mellom makt og media kan forklares slik: «*En kan si at det strømmer makt fra mediene, at det finnes makt bak mediene, at det er makt rundt mediene, og at det er makt i mediene*» (Mathiesen, 2002:19). Jeg tar utgangspunkt i makten i mediene, da jeg hovedsakelig undersøker rådende diskurser i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*.

Dette viser kompleksiteten i tekster, slik som dokumentarfilmer og nyhetsartikler, selv om de til tider kan virke relativt enkle. Denne begrepsforklaringen har imidlertid vist hvordan samspillet mellom diskurs, ideologi og makt fungerer. Gjennom kritisk diskursanalyse kan jeg dermed avdekke denne makten i språket, og på den måten bidra til bevissthet rundt henholdsvis diskurser som kan reproducere eller utfordre den spesiesistiske ideologien. Flere forskere har rettet oppmerksomheten mot dyremishandling og spesiesisme (Beirne, 1995, 1999, 2009; Agnew, 1998; Cazaux, 1999), men jeg mener likevel at avhandlingen min har en innovativ vinkling. Derfor vil jeg videre legge frem forskning som allerede foreligger på feltet, og hvorfor denne avhandlingen bidrar med noe nytt. Først vil jeg imidlertid gå gjennom oppbygningen av avhandlingen.

1.4 Oppbygning og kapitler

Som jeg allerede har presentert, er hovedfokuset i denne avhandlingen betydningen to dokumentarfilmer har hatt for diskursen om dyremishandling, henholdsvis med fokus på pels- og griseindustrien. Til nå har jeg gitt en liten introduksjon, presentert problemstillingen og formålet med avhandlingen, og lagt frem tre begreper – diskurs, ideologi og makt – som brukes gjennomgående. Etter dette kapittelet følger bakgrunnsforståelse og tidligere forskning som allerede foreligger. Jeg starter med en presentasjon av forskning som fokuserer på forholdet mellom media og kriminalitet, etterfulgt av en presentasjon av grønn kriminologi. Videre belyser jeg forskning på sosiale bevegelser og kritiske hendelser. Hensikten er å kontekstualisere avhandlingen min og danne et bilde av prosjektets bidrag. Etter dette gir jeg en kort presisering av hvordan jeg avgrensner avhandlingen.

I kapittel to vil jeg presentere det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for avhandlingen – nærmere bestemt diskursteori, grønn kulturell kriminologi og kritiske

hendelser. I kapittelet beskriver jeg hvordan teoriene har blitt forstått, hvordan jeg forstår disse og hvordan jeg bruker disse videre i analysen. Siden digitale strategier har utviklet seg og blitt en stor del av protesthandlinger, er det svært relevant å undersøke betydningen av dokumentarfilmer for diskurser i media. Derfor er det fruktbart å koble kritisk diskursanalyse, grønn kulturell kriminologi og kritiske hendelser sammen som et teoretisk rammeverk.

I det tredje kapittelet forklarer og begrunner jeg hvordan jeg har gått frem metodisk. Kritisk diskursanalyse er både en metode og en teori (Fairclough, 2008), og er derfor førende for det metodiske rammeverket i avhandlingen. Jeg har modifisert metoden etter problemstillingen og formålet mitt, og i dette kapittelet presenterer, forklarer og begrunner jeg den modifiserte versjonen, men også valgene jeg har tatt underveis i forskningsprosjektet. Jeg runder av kapittelet med å legge frem styrker og begrensninger, men også etiske refleksjoner.

Etterfulgt av nevnte kapitler følger analysen, som er delt inn i seks kapitler. I disse kapitlene analyserer og drøfter jeg med utgangspunkt i det empiriske materialet, metodiske hjelpemidler og teori. Det empiriske materialet har lagt føringer for analysestrukturen, og det er rådende diskurser som analyseres og diskuteres gjennomgående. I kapittel fire presenteres *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019), etterfulgt av en diskusjon av dokumentarfilmene som individuelle protesthandlinger.

I kapittel fem analyseres og diskuteres forskjellige forståelser av voldsutøvelsen som vises i begge dokumentarfilmene. Fokuset rettes mot en rådende konflikt om definisjonsmakten, der jeg vier oppmerksomheten til to fremtredende diskurser: diskursen om det *unaturlige* og diskursen om det *naturlige*.

Kapittel seks er en videreføring av kapittel fem, der ulike forståelser har konsekvenser for hvem som kan ansvarliggjøres. Dermed er det tydelig et spørsmål om ansvarliggjøring som trer inn i terrenget, og det er henholdsvis tre fremtredende diskurser som opererer side om side, med fokus på systemet, enkeltindivider og forbrukere. Den diskursive spenningen peker dermed videre på kapittelet som følger.

Kapittel syv bærer preg av de øvrige kapitlene, som peker på en diskursiv spenning. Kapittelet trekker frem motdiskurser som er fremtredende i både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Analysen viser hvordan makten utfordres, og dermed de hegemoniske diskursene som preger debatten om pels- og griseindustrien.

I kapittel åtte analyseres og diskuteres medias rolle nærmere. Medier er viktige aktører for å videreføre motdiskurser som tilbys, og dermed analyseres nyhetsartikler publisert i forkant og etterkant av begge dokumentarfilmene. På den måten undersøkes diskursene som var

rådende på forhånd, og hvilke diskurser som særlig var fremtredende i ettertid. Det muliggjør for en dypere diskusjon av dokumentarfilmene, og betydningen av dem for diskursen om dyremishandling i media.

Analysen rundes av i kapittel ni, der det tas utgangspunkt i de øvrige analysekapitlene for å diskutere dokumentarfilmene opp mot teori om kritiske hendelser. Fokuset rettes mot tre elementer som karakteriserer kritiske hendelser, henholdsvis *bevisstgjøring*, *artikulering* og *kollektiv mobilisering*. Kapittelet rundes av med en diskusjon basert på øvrige funn, med et formål om å undersøke om dokumentarfilmene kan defineres som kritiske hendelser.

Avslutningsvis, i kapittel ti, runder jeg av med en sammenfatning av funnene og noen refleksjoner. Deretter viser jeg til slutt bidraget med denne avhandlingen og muligheter for et videre forskningsprosjekt.

1.5 Bakgrunnsforståelse, tidligere forskning og prosjektets bidrag

Skade og mishandling av dyr, så vel som massemedia, har blitt forsket på innenfor flere ulike disipliner. For meg er det viktig å starte i bredden for å vise til tidligere forskning som allerede eksisterer. Det faller meg dermed naturlig å bevege meg kort inn på tidligere forskning innenfor det kriminologiske og antropologiske feltet, men også tidligere studier av sosiale bevegelser. Med dette kapittelet ønsker jeg å kontekstualisere avhandlingen og på den måten gi en pekepinn på forskning som allerede eksisterer på feltet, da det har vært avgjørende for veien jeg har gått med avhandlingen.

1.5.1 Media, moralsk panikk og moralsk sjokk

Media har i mange år vært gjenstand for kriminologisk forskning, og det er allment kjent at mennesker blir påvirket av det de ser på TV og filmer, og hva de leser i blader og magasiner (Newburn, 2013). Innenfor det kriminologiske feltet har blant annet media og kriminalitet vært gjenstand for analyse, særlig med fokus på medieeffekten på rapporteringen av kriminalitet (Jewkes, 2011). Man forventer som oftest at media rapporterer «fakta» og er en nøyaktig representasjon av blant annet kriminalitetsbildet. Media blir ofte sett på som et speilbilde av virkeligheten, men det er imidlertid ikke alltid tilfellet. Media bør i stedet anses som et prisme – som både bøyer og forvrenger synet på verden som media projiserer (ibid.).

Media kan videre formidle noen individer eller en gruppe som en trussel mot verdier og interesser i samfunnet, og med det skape en såkalt *moralsk panikk* (Cohen, 2002). På den ene siden kan slike individer eller grupper bli ansett som fiender – såkalte «folk devils» eller

«outsidere» i samfunnet (Cohen, 2002; Goode og Ben-Yehuda, 1994; Jewkes, 2011). På den annen side, kan moralsk panikk fungere som en mekanisme for å styrke samfunnets moralske grenser. Dermed kan man formidle utad hva som anses som akseptabelt eller ikke et i et samfunn (Goode og Ben-Yehuda, 1994).

Jasper (1997) har forsket på protest, der *moralsk sjokk* er et sentralt moment. Moralsk sjokk oppfattes ofte som det første steget i retningen av rekruttering til sosiale bevegelser. Det innebærer at en hendelse eller informasjon kan skape en følelse av forargelse hos en person, slik at han eller hun blir tilbøyelig for å handle – med eller uten tilknytning til et nettverk i form av en sosial bevegelse (ibid. s.106). For å trigge et moralsk sjokk, kan det for eksempel være en hendelse som vekker mye oppmerksomhet i offentligheten. Slike sjokk kan videre ses på som plutselige, eller det kan gradvis utvikle seg over tid. På den måten kan en hendelse føre i to forskjellige retninger: individer kan la være å respondere, eller de kan velge å utfordre frykten deres og bli med i en politisk debatt. Førstnevnte kan paralisere individer, mens det sistnevnte kan bygge grunnlaget for mobilisering (ibid. s.106-107).

Media, moralsk panikk og moralsk sjokk kan med det ses som viktige elementer for denne avhandlingen, og da i forhold til hvilken effekt *Pels og Griseindustriens hemmeligheter* har hatt utad.

1.5.2 Skade og lidelse mot dyr

Det er ikke lenge siden det kriminologiske feltet i stor grad ignorerte skade og lidelse mot dyr og miljø, i alle former det kan skje (Beirne, 1999). Med årene har imidlertid grønn kriminologi ført dette frem i lyset, og dermed anerkjent forbindelsen mellom lover som beskytter miljø og dyr, og utviklingen av samfunnet (Nurse, 2013). I virkeligheten er det imidlertid nevneverdig at mye skade mot dyr fortsatt anses som lovlig (Sollund, 2013). Dyrevelferdsloven skal imidlertid «beskytte» dyr mot skade og lidelse. I 2009 ble Dyrevernloven (1974) erstattet med Dyrevelferdsloven (2009), og i forlengelse av dette ble også dyr tilegnet en egenverdi. Følgende paragraf viser dette:

«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger» (Dyrevelferdsloven, 2009: §3).

Funksjonen med en slik endring var å fremme dyrs status og rettigheter i det norske samfunn (Ellefsen, 2013b). På den måten kan man forhindre at dyr utsettes for *unødige* påkjenninger og

belastninger, som mishandling og skade mot dyr faller innunder i rettslig kontekst (Larsen, 2013). En slik formulering viser imidlertid at mennesker påfører dyr skade, men også at noen former for utnyttelse og skade er lovlig – nemlig handlinger som faller innunder kategorien «nødvendige» (Nurse, 2017). Det belyser derved hvordan institusjoner som driver med husdyrhold kan utføre ulike former for systemisk vold, og det blir hverken ansett som avvikende eller defineres som ulovlig (Sollund, 2013).

Pels- og griseindustrien er to former for husdyrhold som i utgangspunktet kan eksemplifisere utøvelse av systemisk vold, der noen former for voldsutøvelse er lovlig i henhold til det rettslige rammeverket i Norge. Dette gjelder imidlertid kun frem til nyttårsskiftet 2024/2025, når pelsdyroppdrett skal avvikles, og dermed går fra lovlig til ulovlig (Regjeringen, 2018). Og selv om den nye lovgivningen fra 2009 rettet lyset mot at dyr ikke er «ting», men levende vesener med en iboende egenverdi, er en slik paragraf i stor grad problematisk (Ellefsen, 2013b). Overgangen fra Dyrevernsloven (1974) til Dyrevelferdsloven (2009) har med det vært gjenstand for kriminologisk kritikk, blant annet fordi det hevdes at loven legger til rette for og legitimerer bruk og utnyttelse av dyr gjennom diffuse begreper (Ellefsen, 2013b; Francione, 2014; Larsen, 2013). Når en lovgivning legger opp til et skille mellom «unødige» og «nødvendige» handlinger og andre tvetydige begreper, belyser det hvordan mennesker besitter makten til å avgjøre dyrs status (Ellefsen, 2013b). Forskning viser dermed at det er moralsk akseptabelt å bruke dyr som ressurser for mennesker, så lenge mennesker gjør det på en «human» måte og ikke påfører dyr «unødvendig» lidelse (Ellefsen, 2013b; Francione, 2014).

Alle mennesker er imidlertid ikke enige om hvordan dyr skal behandles av mennesker, noe som har ført til, og fortsatt fører til motstand. I Norge har det lenge eksistert forskjellige former for dyrevernsbevegelser, med blant annet Dyrebeskyttelsen i spissen (Ellefsen, 2013b). Den historiske utviklingen av dyrevernsbevegelsen kan deles inn i to epoker: den *tidlige* og den *moderne* dyrebevegelsen (Ellefsen, 2013b, 2013c). Den tidlige epoken var rådende fra 1859-1972 og den moderne fra 1972 til i dag. Forskjellene mellom disse epokene stammer fra et perspektiv der rettighetstankegangen bevisst ble tatt i bruk. Denne overgangen reflekterer dermed et skifte som gikk fra en tankegang med fokus på bedring innen eksisterende rammer, til en tankegang som brøt og utfordret tradisjonen om å bruke og utnytte dyr til menneskelige formål (Ellefsen, 2013b:121-123, 2013c: 227). I dagens samfunn ser man tydelig den moderne dyrebevegelsen, men man ser også at samfunnet er preget av et skille mellom henholdsvis dyrevelferd på den ene siden og dyrs rettigheter på den andre. Det er et skille som representerer to forskjellige tankeganger, der målsetningen og holdningen til dyr går i to ulike retninger

(Ellefsen, 2013c). Bevegelser som kjemper for dyrevelferd, arbeider hovedsakelig for regulert bruk av dyr for å redusere både smerte og lidelse hos dyr (Francione, 2014). I kontrast til dette, er bevegelser som kjemper for dyrs rettigheter og frigjøring mer radikale i sin tilnærming. Slike bevegelser ønsker å få en slutt på bruk og undertrykkelse av dyr på alle tenkelige måter (Francione, 2008; Pellow, 2014), og med det endre forholdet mellom mennesker og dyr (Ellefsen, 2013c).

Singer (1975) og Regan (1999) representerer to viktige utgangspunkter i debatten om dyrs rettigheter (Sollund, 2008), hvorved begge har til felles at de forsøker å ta et oppgjør mot spesiesisme (Ellefsen, 2013b). Singer (1975) representerer et utilitaristisk perspektiv der alle arters interesse veies likt. Det betyr imidlertid ikke lik behandling, men at alle som kan føle smerte ønsker å unngå det. Det som trekker et skille er dermed hvorvidt individet kan karakteriseres som et «sansende vesen» (ibid.). Det som imidlertid anses som moralsk riktig for utilitarister, bestemmes utelukkende av konsekvensen av en handling (Benton, 1998). I kontrast til dette, representerer Regan (1999) et rettighetsperspektiv, hvorved dyr har naturlige moralske rettigheter som innebærer at de ikke skal bli skadet eller drept. Alle individer som er «subjekt i et liv» har en iboende verdi, uavhengig av deres bruksverdi for andre (Regan i Sollund, 2008:110). Både Regan og Singer distanserer seg fra en argumentasjon basert på følelser. Ulempen med dette er at et slikt fokus lett kan rette seg mot selve argumentasjonen i stedet for årsaken (Sollund, 2008). Singer har også blitt kritisert for å opprettholde en ny form for spesiesisme – såkalt *nyspesiesisme* (Dunayer, 2004). Nyspesiesisme innebærer at selv om rettigheter bør gjelde for dyr, er det fortsatt noen dyrearter som forskjellsbehandles og anses som akseptable å bruke (ibid. s.9). Fra et utilitaristisk perspektiv er blant annet eksperimenter moralsk riktig, og visse dyr kan derfor utsettes for skade og lidelse (Benton, 1998). Det er fordi konsekvensen av å påføre noen individer skade og lidelse under eksperimenter, kan totalt sett redde flere mennesker og dyr. En slik nyspesiesistisk tankegang står i stor kontrast til *gammelspesiesisme*, som hviler på en oppfatning om at dyr hverken skal ha rettigheter eller moralsk status slik mennesker har (Dunayer, 2004:9). Gammelspesiesisme er den formen for spesiesisme som er mest vanlig i samfunnet (ibid.). Til tross for denne kritikken, har både Singer og Regan vært viktige bidragsytere som har satt diskusjonen om dyrs rettigheter og frigjøring på agendaen (Ellefsen, 2013b).

1.5.3 Sosiale bevegelser

Innledningsvis definerte jeg sosiale bevegelser som uformell interaksjon preget av en politisk eller kulturell konflikt, og hovedsakelig basert på kollektiv identitet (Jasper, 1997). Teorier innad i sosiale bevegelser har, tradisjonelt sett, rettet hovedfokuset mot lokale strukturer, lederskap, rekruttering, politiske muligheter og strategier ved å se på problemer og protester (Langman, 2005). Studier om sosiale bevegelser er fruktbart i denne avhandlingen i den forstand at oppmerksomheten min retter seg mot nye strategier som karakteriserer den moderne dyrevernbewegelsen, men da i form av individuelle protester og cyberaktivisme. Nye strategier har blitt tatt i bruk av dyrevernbewegelsene det siste tiåret, og slike former har blitt sett på som svært avgjørende for en kollektiv motstand mot industrialisert husdyrhold (Ellefsen, 2013c). Det er imidlertid ikke noe nytt at sosiale bevegelser tar i bruk digitale strategier, da både radio og TV har blitt brukt tidligere, men internett har skapt en flyt i kommunikasjonen mellom mennesker. På den måten spres informasjon seg gjennom internett på en mye raskere måte enn tidligere, samtidig som det når frem til flere aktører (Rheingold, 2003). Man kan derfor si at digitale medier nå spiller en helt vesentlig rolle for sosiale bevegelser (Turner, 2013).

På den måten har internett lagt til rette for at informasjon lettere kan skapes, konstrueres og «rhizomatisk» spre seg til virtuelle sfærer. «Rhizomes» er opprinnelig en plante som, gjennom et rotsystem, vokser ut i flerfoldige retninger (Deleuze og Guattari, 1987). Denne metaforen henviser med det til hvordan informasjon sprer seg ut i den digitale sfæren, som eksempelvis møteplasser i det digitale rom, hvorpå mennesker og informasjon krysser hverandre i virtuelle samfunn eller subkulturer (Wellman m.fl., 2003; Wellman og Milena, 1999). Dette er en flyt av informasjon som også er fremtredende i kontrollkulturen i dagens samfunn. Kontrollkulturen kjennetegnes av en flytende og horisontal struktur – et såkalt arsenal hvor internett skaper en ny arena for overvåking (Haggerty og Ericson, 2000). Internett er derfor en arena som anvendes til ulike formål, hvor flyten av informasjon er kjernen, også hva gjelder sosiale bevegelser og motstand.

I *Motstanden mot pelsdyrnæringen – Et uttrykk for noe større?* stilte Ellefsen følgende spørsmål:

«Om økt motstand mot pelsdyroppdrett i stor grad skyldes innsikt i – og påfølgende reaksjoner på – dyrenes forhold, i kombinasjon med den moderne dyrevernbewegelsens vekst og den nye dyreetikken, er det ikke da sannsynlig at kritikk og motstand også vil øke overfor annet husdyrhold?» (2013c:230).

Videre argumenterte han for at det var to mulige svar på dette spørsmålet – *ja* eller *nei*. Enten at økt bevissthet kan skape grobunn for større skepsis og motstand også mot annen industriell produksjon, eller at kritikk og motstand mot næringen avtar (Ellefsen, 2013c:230). Den gang hevdet han at avvikling av en hel husdyrnæring representerer noe nytt i norsk sammenheng (ibid.). I 2018 ble en styrt avvikling av pelsdyrnæringen innført, og jeg mener det derfor er tid for å ta opp tråden i spørsmålet ovenfor. For ja, det har vært kritikk og motstand også mot griseindustrien i etterkant. Det er *Griseindustriens hemmeligheter* et bevis på. Imidlertid mener jeg det er viktig å foreta en grundig analyse av denne nye strategien som preger moderne dyrevernbevegelser, da protester kan skape et såkalt *spetakkel*, som igjen tiltrekker seg medias oppmerksomhet (Spracklen og Lamond, 2016). Digitale tilnærminger anses som relativt nytt og krever nye former for teoretisering. Jeg opplever at det mangler en grundig analyse av slike digitale strategier i kriminologien, men også individuelle protesthandlinger og kritiske hendelser. Ved å rette oppmerksomheten mot dette, er hensikten min å bringe noe nytt inn i feltet ved å undersøke utviklingen av digitale tilnærminger og betydningen av dokumentarfilmer som individuelle protesthandlinger, samtidig som jeg kan svare på spørsmålet fra Ellefsens forskning.

1.6 Avgrensninger

Som nevnt innledningsvis, forstår jeg dokumentarfilmene som såkalte individuelle protesthandlinger, og avhandlingen er spisset inn mot *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Ifølge Langman (2005) har veksten av internett som en ny kommunikasjonsplattform utviklet nye midler for overføring av informasjon og kommunikasjon, som igjen har dannet nye samfunn og identiteter som har utviklet seg. Til tross for slike samfunn og identiteter, er ikke fokuset mitt på sosiale bevegelser i form av grupper. Oppmerksomheten retter seg mot individuelle protesthandlinger, der enkeltpersoner tar i bruk strategier i den digitale sfæren.

Siden jeg legger vekt på makten i mediene, fokuserer jeg på tekstuelle, diskursive og visuelle virkemidler slik som språklige elementer og bilder/film. Dette utdypes nærmere i metoden, der jeg viser hvordan kritisk diskursanalyse skaper rammeverket for hvordan avhandlingen videre er spisset inn. Med problemstillingen i betraktning, rettes oppmerksomheten mot henholdsvis gris, rev og mink som ikke lever uavhengig av mennesker – såkalt domestisering (Ellefsen, 2013b:17). Videre har dokumentarfilmene avgrenset meg i forhold til tid. *Pels* ble vist på NRK i 2014 og *Griseindustriens hemmeligheter* i 2019. Nyhetsartiklene jeg har samlet inn er derfor avgrenset til følgende periode: 01.10.2014-

28.02.2015 og 01.04.2019-31.08.2019. Jeg kan derfor ikke si noe om funn utover disse månedene, og betydningen av dokumentarfilmene i et lengre tidsperspektiv faller dermed utenfor avhandlingens omfang. Utover dette utgjør nettaviser som Dagbladet, Bondebladet, Nettavisen og VG Nett utvalget mitt. Analysen er derfor begrenset til nevnte nettaviser og dokumentarfilmer, og jeg kan ikke si noe om rådende diskurser i andre aviser. På grunn av omfanget på avhandlingen har et lengre perspektiv vært vanskelig, og en avgrensning var dermed nødvendig for å undersøke betydningen av dokumentarfilmene i et gitt tidsrom. Nå som avgrensningene mine er beskrevet, går jeg videre over til det teoretiske rammeverket for avhandlingen.

2 Teoretiske rammeverk

Kritisk diskursanalyse, grønn kulturell kriminologi og kritiske hendelser skal bidra til at jeg kan kontekstualisere funnene mine. Disse teoriene skaper derfor et rammeverk for at jeg kan begrepsfeste og forklare betydningen av *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Jeg vil derfor belyse hvordan jeg forstår og bruker disse teoriene, før jeg går over til det metodiske rammeverket.

2.1 Kritisk diskursanalyse som teoretisk rammeverk

Rådende diskurser i media kan si noe om hvordan voldsutøvelse forstås og snakkes om. Imidlertid er det avgjørende at man ikke bruker diskursanalyse løsrevet fra det teoretiske og metodiske grunnlaget. Kritisk diskursanalyse er nemlig en pakkeløsning, der teori og metode alltid er flettet sammen (Fairclough, 2008). Derfor bruker jeg diskursteori som en rød tråd gjennom hele avhandlingen. Diskursanalyse har et strukturelt fokus på språk, og stammer opprinnelig fra Foucault (1972). Dette gjenspeiler seg i diskurser, som vektlegger det strukturelle ved språkbruk (Sandberg, 2006). Man kan dermed si at diskurser bestemmer språkbruken til aktører i et spesielt felt. Man forstår og snakker dermed i henhold til regler i et spesifikt felt, og i henhold til rådende diskurser. Fra et slikt perspektiv er man ikke fri til å si hva man vil, siden det er bakenforliggende regler som kan virke begrensende (Foucault, 1972). Det indikerer at strukturelle aspekter er viktige for en undersøkelse av diskursen om dyremishandling.

Foucault har vært en viktig bidragsyter til diskursanalyse, men en svakhet er at det er umulig å undersøke endring eller motstand fra hans diskursteoretiske utgangspunkt (Sandberg, 2006). I motsetning til Foucaults tilnærming og perspektiv, har Fairclough (2008) utviklet en diskursteoretisk retning som anses som den mest egnede metoden og teorien for å forske på kommunikasjon, kultur og samfunn. Det er en form for kritisk diskursanalyse, og er den retningen jeg har hentet min inspirasjon fra. Kritisk diskursanalyse har røtter tilbake til Foucault, selv om teorien også tar avstand fra ham. Fairclough følger det sosialkonstruktivistiske premisset om at viten ikke er en avspeiling av virkeligheten (ibid.). I kontrast til Foucault, mener han imidlertid at det er mulig med endring og motstand, og at det derfor eksisterer forskjellige diskurser side om side som hele tiden utfordrer hverandre (Jørgensen og Philips, 1999). Kritisk diskursanalyse hviler dermed på et sosialkonstruktivistisk grunnlag, på lik linje med narrativ kriminologi (Presser og Sandberg, 2015). Det at jeg har et

sosialkonstruktivt grunnlag for analysen, vil si at diskursene i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene må forstås som rammeverk som legger føringer for hvordan man forstår og snakker om dyremishandling. Diskurser kan påvirke narrativer og historier på individnivå, mens historier og narrativer kan også påvirke diskurser. Det er derfor et gjensidig forhold mellom diskurser og narrativer, der narrativer er innebygd i og utvikler seg fra diskurser (Presser og Sandberg, 2015).

Med utgangspunkt i Faircloughs kritiske diskursanalyse, forstås jeg ikke individer som passive, men aktive i konstruksjonen av diskurser. Med det mener jeg at individer kan forstå og fortolke på forskjellige måter, alt avhengig av erfaringer, kjønn, tid og sted, kultur, politikk, religion og utdanning (Corbin og Strauss, 2008; Jepson & Clarke, 2016). Det kan derfor være flere diskurser innad i nyhetsartiklene og dokumentarene, som kjemper side om side om retten til å avgjøre sannheten. To eller flere diskurser som kjemper i det samme terrenget kalles en *diskursorden* (Fairclough, 1995; Fairclough, 2008; Sandberg, 2006). Jeg har et tilnærmet kritisk blikk på det man tar for gitt i samfunnet, anser diskurser som historisk og kulturelt definert og undersøker sammenhengen mellom de diskursive rammeverkene og hvordan disse artikuleres og reartikuleres videre. Ved å lene meg på Faircloughs rammeverk, inkluderer jeg både strukturer og sosialkonstruktivisme. Dette er hvordan jeg forstår og bruker diskursteori videre i avhandlingen, og er også bakgrunnen for den metodiske tilnærmingen. Måten jeg imidlertid går frem metodisk, utdyper jeg i kapittel 3. Først vil jeg gå videre til det neste teoretiske rammeverket for avhandlingen – *grønn kulturell kriminologi*.

2.2 Grønn kulturell kriminologi

Videre er avhandlingen forankret i det som defineres som grønn kulturell kriminologi, som innebærer at jeg fletter sammen *grønn* kriminologi og *kulturell* kriminologi (Brisman og South, 2014). Det som er særegent med grønn kriminologi, er at retningen inkluderer skade mot dyr, mennesker og miljøet (White, 2012). Det har imidlertid ikke alltid vært slik, og i starten var retningen preget av tradisjonell kriminologi og fokuset var rettet mot brudd på straffeloven (Wyatt, 2014). Et slikt perspektiv vil imidlertid utelate skadelige og ødeleggende handlinger, og ved å ta utgangspunkt i den statlige definisjonen av grønn kriminalitet, kan man legge til rette for slike handlinger (Halsey og White, 1998). Retningen er også spesielt kritisk til hvilke handlinger som faktisk defineres som *lovlige* og *ulovlige*. I motsetning til tradisjonell kriminologi, tar grønn kriminologi i tillegg utgangspunkt i handlinger som ikke er kriminalisert (Sollund, 2015).

Grønn kriminologi er imidlertid ikke den eneste retningen som har forsøkt å utvide det kriminologiske feltet til å omfatte skadelige handlinger, som ikke nødvendigvis er definert som kriminalitet (Halsey og White, 1998). I sin tid trakk Sutherland (1945) hvitsnippkriminalitet inn i det kriminologiske feltet, og sosial skade ble introdusert for første gang (Wyatt, 2014). Han argumenterte den gang for at kriminologi som disiplin var stor nok til å inkludere skadelig (ikke kriminell) atferd (Levi og Lord, 2017). Senere har grønn kriminologi som felt bidratt ytterligere til å sette skade på agendaen. Begrepet grønn kriminologi ble først introdusert av Lynch (1990/2006), som ønsket å avdekke klasserelatert urettferdighet som var med på å opprettholde urettmessig maktfordeling, samtidig som det hadde konsekvenser for mennesker, miljø og dyr. Dette blir ofte ansett som starten på grønn kriminologi som en retning, men selv mener Lynch (2013) at det var South og Beirne (1998) som vekket til live interessen for grønn kriminologi. På den annen side finnes det mange analyser av miljøkriminalitet og skade, som ble utført lenge før dette (Goyes og South, 2017). Lokale og globale problemer har tiltrukket seg oppmerksomheten til forskere, aktivister, filmskapere og andre lenge før selve begrepet «grønn kriminologi» ble introdusert. Det er verk som man kan putte innunder «grønn kriminologi før grønn kriminologi» – kunnskap som har eksistert, men som har blitt glemt eller til og med utvasket med årene (ibid. s.170). Selv om grønn kriminologi som retning omtales som relativt ny, er det egentlig bare begrepet som er relativt nytt. Begrepet har imidlertid fungert som en slags paraply som har omfavnet mange forskjellige tematikker, alt fra dyremishandling (Agnew, 1998; Beirne, 1995, 1999), handel med truede arter (Sollund, 2012, 2015, 2019; Wyatt, 2013, 2014) og skadelige handlinger mot miljøet (White, 2013). Dette er bare noen få, av veldig mange, handlinger som problematiseres innenfor grønn kriminologi, som belyser hvordan retningen fungerer som en paraply som omfavner mange tematikker.

Grønn kriminologi er i utgangspunktet ikke en *teori*, men en *retning* som karakteriseres av ulike filosofiske perspektiver (South, 1998). Forskere tar dermed ofte, men slett ikke alltid, utgangspunkt i følgende tre filosofiske retninger: *antroposentrisme*, *biosentrisme* eller *økosentrisme* (Halsey og White, 1998). Antroposentrisme er et perspektiv hvor man primært er opptatt av skade som går utover mennesker. På den måten settes menneskets biologiske, mentale og moralske overlegenhet i sentrum, over andre dyre- og plantearter (ibid. s.349). I kontrast til dette, overskrider biosentrisme dette menneskesentrerte fokuset, og anser mennesker som kun én art med den samme moralske verdien som dyr og mennesker (ibid. s.352). Økosentrisme har ytterligere et nyansert perspektiv, som hverken ser mennesker som mer eller mindre verdifulle enn resten av naturen. Dette perspektivet retter imidlertid fokuset

mot at mennesker har en unik kapasitet til utvikling og produksjon som har globale konsekvenser. Fra et slikt perspektiv har mennesker derfor også et ansvar for å sikre at dette ikke går utover mennesker, dyr og fremtidige generasjoner (ibid. s.355). *Hvem og hva* som er i fokus vil dermed variere avhengig av hvilket perspektiv man legger til grunn (Halsey og White, 1998; White, 2013). Det vil imidlertid også variere i forhold til hva eller hvem som utsettes for skade eller anerkjennes som offer. Et skadeperspektiv kan dermed deles inn i ytterligere tre hovedtilnærminger: *Artsrettferdighet, miljørettferdighet og økologisk rettferdighet* (White, 2013). Jeg forstår artsrettferdighet som et perspektiv som fokuserer på arter og hvert enkelt dyr, og at disse skal skjermes fra mishandling og skade (ibid. s.15-16). Miljørettferdighet har et mer menneskesentrert perspektiv, i motsetning til artsrettferdighet. Fra et slikt perspektiv rettes fokuset mot forskjeller blant mennesker, særlig at miljøødeleggelser rammer menneskers helse og velferd på forskjellige måter, men inkluderer også et fokus på fremtidige generasjoner (ibid. s.15-16). Sistnevnte tilnærming, økologisk rettferdighet, retter fokuset mot miljøet som sådan, og hvordan man kan bevare og beskytte miljøet. Fra et slikt perspektiv anerkjennes blant annet skogen som verdifull i seg selv (ibid. s.15-16). Med nevnte filosofiske perspektiver og tilnærminger i mente, handler det mer om hvilken skade en spesifikk aktivitet forårsaker, i stedet for om en aktivitet er lovlig eller ikke (White, 2013).

Grønn kriminologi har flere fellestrekk med en annen retning i kriminologien – den såkalte retningen kalt *kulturell kriminologi* (Brisman og South, 2014; Ferrell, 2013a). Kulturell kriminologi er en retning i det kriminologiske feltet som har rettet oppmerksomheten mot populærkultur, eller mer spesifikt massemedia, for å forstå hvordan kriminalitet og kriminalitetskontroll konstrueres, håndheves og motstås (Ferrell, 1999). Retningen fokuserer imidlertid også på underliggende følelser ved utførelsen av kriminalitet (Katz, 1988), og anser kriminalitet og kriminalitetskontroll som kulturelle produkter og kreative konstruksjoner (Ferrell, 2013a; Hayward og Young, 2004). Dermed har kulturell kriminologi og grønn kriminologi til felles at de ser på hvordan handlinger konstrueres, ses på og fortolkes, men begge knytter også hvert sitt fokusområde opp mot både makt og ulikhet (Brisman og South, 2014; Ferrell, 2013a). Retningene kjennetegnes også av at de er åpne og ikke styres av spesifikke metoder, i tillegg til at de bygger på andre fagfelt. Det kan dermed sies at grønn kriminologi og kulturell kriminologi i stor grad overlapper hverandre, og at kulturell kriminologi faktisk driver med grønn kriminologi (Brisman og South, 2014).

I motsetning til grønn kriminologi, fokuserer imidlertid kulturell kriminologi mye på den umiddelbare og opplevde spenningen ved blant annet å begå kriminalitet (Brisman og

South, 2014). Dette har ikke grønn kriminologi vektlagt i særlig grad, men en visuell, kriminologisk tilnærming har bidratt med dette til feltet. En slik tilnærming tar i bruk visuelle virkemidler, slik som fotografier og film, for å fortolke og forstå miljøskade (Natali, 2016). På den måten har tilnærmingen integrert et fokus på opplevelser og følelser vedrørende miljøskade, elementer som faller innunder grønn kulturell kriminologi (Natali og McClanahan, 2017).

De filosofiske tilnærmingene jeg har introdusert, vil være en liten del av avhandlingen. Jeg går imidlertid ikke i dybden av hver filosofisk tilnærming, men inkluderer dem der det er hensiktsmessig for et helhetlig bilde av forholdet mellom mennesker og dyr. Artsrettferdighet ligger hovedsakelig til grunn og problematiseres siden jeg, som allerede nevnt innledningsvis, retter oppmerksomheten mot voldsutøvelse mot gris, mink og rev i pels- og griseindustrien. Dette står i kontrast til hovedfokuset som råder innenfor grønn kulturell kriminologi, der forskere ofte retter fokuset mot miljøskade (Brisman & South, 2014). På den måten kan avhandlingen bidra med et fruktbart perspektiv, ved å rette fokuset mot dyremishandling. Jeg forsøker dermed å fange opp den diskursive praksisen som formidles gjennom både tekstuelle, diskursive og visuelle virkemidler, blant annet gjennom videopptak og bilder i *Pels og Griseindustriens hemmeligheter*. Det er på grunn av problemstillingen, som hovedsakelig retter seg mot betydningen av dokumentarfilmene for diskursen om dyremishandling. Da er det også vesentlig for meg å undersøke *i hvilken grad* de har hatt en betydning. Det skal jeg gjøre ved å inkorporere teori om kritiske hendelser.

2.3 Kritiske hendelser

For å svare på problemstillingen min, kombinerer jeg det kriminologiske feltet med studier av kritiske hendelser, som opprinnelig stammer fra antropologien (se Das, 1995). Kritiske hendelser kan defineres som følgende:

«Med kritiske hendelser mener vi her hendelser som har et særlig potensial til å skape nye referanser, ny forståelse, nye identifikasjoner og nye skillelinjer på slike måter at de markerer et skille, et «før» og «etter» den aktuelle hendelsen» (Andersson m.fl. (2012:13).

Jeg tar i bruk nevnte definisjon, og forstår dermed en slik hendelse som et vendepunkt som kan utvide grensene for hva som forstås som dyremishandling. Kritiske hendelser kan gå på tvers av ulike institusjoner, slik som familier, samfunn og stat (Das, 1995). Så, hvorfor er kritiske hendelser relevant fra et kriminologisk perspektiv? Mye kritikk har vært rettet mot tradisjonelle

studier av hendelser og begivenheter, som ofte er preget av et fokus på koordinering, mer enn selve hendelsen eller begivenheten i seg selv (Spracklen og Lamond, 2016; Lamond og Platt, 2016). Det å flette sammen perspektiver hentet fra antropologien og kriminologien, kan imidlertid være fruktbart for å undersøke selve betydningen av *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Det som formidles gjennom media som institusjon, kan bidra til å styrke eller utfordre rådende forestillinger (Sahlin, 1999), altså kan media styrke eller utfordre hvilke forestillinger man har om dyremishandling. I tråd med dette, kan kritiske hendelser være radikale forstyrrelser som kan utvikle et alternativt perspektiv på hendelser (Badiou, 2003; Žižek, 2014). Dermed er både protest og motstand mot det som kollektivt anses som naturlig og normalt, viktig i et kriminologisk perspektiv.

Hendelser har tradisjonelt blitt delt inn i kultur, sport og jobb (Spracklen & Lamond, 2016). En liten kritisk hendelse kan for eksempel være en lokal festival, mens terrorhendelsen 22.juli er et eksempel på en stor kritisk hendelse (Andersson m.fl., 2012). Et slikt tradisjonelt rammeverk kan imidlertid overse og depolitisere en rekke hendelser, blant annet hendelser som er konstruert som protest (Spracklen og Lamond, 2016). Dette underbygger også hvor fruktbart det kan være å rette oppmerksomheten mot kritiske hendelser, som kan bringe med seg nyttig kritisk tenking og refleksjon. Det er også her jeg mener grønn kriminologi, som har vokst ut av kritisk kriminologi (Sollund, 2015), er en viktig bidragsyter.

Jeg analyserer imidlertid ikke dokumentarfilmene som om de *er* kritiske hendelser, men diskuterer heller om de kan *defineres* som kritiske hendelser. I artikkelen *The Art of Articulation* foreslår Rogstad og Vestel (2011) at man tar utgangspunkt i tre trinn eller stadier som utgjør en kritisk hendelse. Disse tre stadiene er *bevisstgjøring, artikulering og kollektiv mobilisering*. Dette fokuset hentes opp i avsluttende kapittel, hvor jeg diskuterer øvrige diskursive funn fra analysen opp mot nevnte stadier. Bevisstgjøring diskuteres opp mot reaksjoner på *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*, artikulering opp mot rådende diskurser og kollektiv mobilisering opp mot reaksjoner på dokumentarfilmene. Dermed kan betydningen avdekkes, i den forstand at jeg kan svare på om dokumentarfilmene kan defineres som kritiske hendelser.

Nå som det teoretiske rammeverket er redegjort for, vil jeg i kapittelet som følger beskrive og forklare det metodiske rammeverket.

3 Metode

Hittil har jeg gitt en liten pekepinn på hva denne studien skal se på. I følgende kapittel vil jeg imidlertid redegjøre for hvordan jeg bruker kritisk diskursanalyse metodisk for å analysere datamaterialet, men også steg for steg hvordan jeg har gått frem for å svare på problemstillingen og underproblemstillingene jeg har utarbeidet. Først beskriver jeg forskningsdesignet, det metodiske rammeverket og utvalget mitt. Deretter vil jeg peke på noen styrker og begrensninger ved studien. Til slutt ønsker jeg å ta opp noen etiske refleksjoner, før jeg går over til selve analysen.

3.1 Forskningsdesign

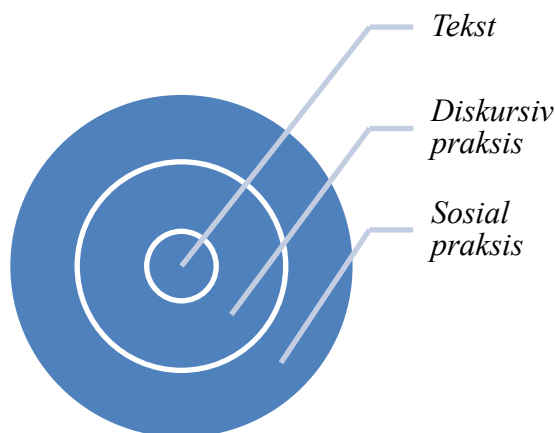
Jeg har valgt et kvalitativt forskningsdesign for å besvare problemstillingen og underproblemstillingene mine. Jeg har samlet inn 79 nyhetsartikler fra Dagbladet, Bondebladet, Nettavisen og VG Nett samt transkribert *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Et datamateriale på 209 sider utgjør dermed det empiriske grunnlaget for avhandlingen. Med et kvalitativt forskningsdesign er det mulig for meg å få en dyp forståelse av hvordan man snakker om og forstår dyremishandling, i motsetning til et kvantitativt forskningsdesign som heller legger til rette for å forklare trender og sammenhenger (Creswell og Poth, 2018). Med en kvantitativ tilnærming vill den bredere konteksten, dypere meningen og nyansene falt utenfor avhandlingen. Det er nettopp dette som er kjernen i denne studien, og noe en kvantitativ tilnærming ikke kunne fanget opp.

I motsetning til kvantitativ forskning, kjennetegnes kvalitativ forskning i stor grad av fortolkning. Det handler stort sett om hvordan jeg som forsker forstår min egen empiri (Halvorsen, 2008). Det jeg ser, leser og forstår spiller inn på hele forskningsprosessen min. Når jeg undersøker rådende diskurser i media, handler det om diskurser jeg ønsker å finne og ikke vet så mye om, og derfor behøver jeg en fortolkningsramme for å forstå materialet (Skilbrei, 2019). Dermed er kritisk diskursanalyse det teoretiske og metodiske rammeverket som driver meg fremover, mens funnene driver den overordnede analysen. Jeg har imidlertid modifisert den kritiske diskursanalysen. Hensikten med det er å tilpasse metoden etter både problemstillingen og formålet mitt, og videre forklarer og begrunner jeg hvordan metoden er modifisert.

3.2 Kritisk diskursanalyse som metodisk rammeverk

Et fenomen kan beskrives, snakkes om og fremstilles på ulike måter. Dyremishandling som et fenomen kan fremstilles veldig ulikt, alt etter hvilken diskurs som er rådende. Gjennom en diskursanalyse kan man imidlertid undersøke hvilke diskurser som er rådende i en diskursorden. Som tidligere beskrevet, er diskursanalyse et omfattende felt som består av flere teoretiske utgangspunkt. Diskursteorier (Laclau og Mouffe, 1985), diskurspsykologi (Potter og Wetherell, 1987) og kritisk diskursanalyse (Fairclough, 1989) er bare noen få av mange. Det betyr imidlertid at også den metodiske tilnærmingen avhenger etter hvilken teoretisk tilnærming man tar utgangspunkt i. Alle tilnærminger har et mål om å bidra til kritisk forskning – altså utforske og kartlegge maktrelasjoner samt peke på muligheter for sosial forandring (Jørgensen og Philips, 1999). De har imidlertid forskjellige filosofiske og teoretiske premisser og oppfatninger av hva diskurs, sosial praksis og kritikk er – og det er her kritisk diskursanalyse skiller seg fra andre diskursanalyser. Jeg gikk inn i forskningen med et ønske om å undersøke interaksjonen mellom kontekst, tekst og språk. Kritisk diskursanalyse tillater meg som forsker å gjøre det, samtidig som metoden tillater meg å undersøke forandring.

Jeg har tatt utgangspunkt i Faircloughs (2008) tredimensjonale analytiske modell, som ser slik ut:

Figur 1: Det tredimensjonale rammeverket for kritisk diskursanalyse (Fairclough, 2008:29).

Min ambisjon er å følge Faircloughs teori som utgangspunkt for analysen, og da er det hovedsakelig to dimensjoner man skal fokusere på: den kommunikative begivenheten, som i mitt tilfelle er nyhetsartiklene og dokumentarfilmene fra utvalget mitt. Videre er det

diskursorden, som er summen av de diskurstypene som brukes i mediedekningen. En kommunikativ begivenhet har tre nivåer, og en kritisk diskursanalyse er dermed strukturert etter følgende rammeverk hentet fra Fairclough (2008:29):

- 1) Det første steget, *tekst*, innebærer en tekstanalyse av egenskapene ved teksten, hovedsakelig en beskrivelse av språklige virkemidler. Dette er imidlertid preget av min fortolkning, mine valg og min fremstillingsmåte.
- 2) *Diskursiv praksis* handler om hvilke diskurser som artikuleres i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene. Dette er også et steg preget av min fortolkning, mine valg og min fremstillingsmåte.
- 3) *Sosial praksis* er et nivå hvor man forklarer den bredere sosiale praksis som teksten er en del av.

Jeg innså imidlertid at det ble for omfattende å analysere alle stegene. Siden det er veldig tidkrevende å gå i dybden av samtlige steg, tilpasset jeg metoden etter avhandlingens omfang. Steg 3 (sosial praksis) faller derfor utenfor problemstillingen min, og jeg fokuserer på steg 1 og 2. Jeg følger derfor ikke Faircloughs tilnærming slavisk, men har trukket frem hjelpemidler som er nyttige i henhold til problemstillingen min. Det er i tråd med kritisk diskursanalyse som metode, siden man i utgangspunktet bør sette sammen en egen oppskrift som passer forskningsprosjektet sitt, når man anvender kritisk diskursanalyse (Fairclough, 2008; Jørgensen og Philips, 2002). Jeg har modifisert tilnærmingen og valgt ut tekstuelle og diskursive hjelpemidler som kan bidra til at jeg kan avdekke makten bak språket, men også bakenforliggende ideologer. I de to stegene – tekst og diskursiv praksis – har jeg valgt ut fem tekstuelle og to diskursive hjelpemidler som jeg anser som særlig relevante. Dette er *metaforer*, *visuelle egenskaper*, *modalitet*, *transitivitet* og *normalisering* i steg én og *interdiskursivitet* og *intertekstualitet* i steg to. I følgende kapittel redegjør jeg for nevnte tekstuelle og diskursive hjelpemidler, som strukturerer analyseprosessen min.

3.2.1 Tekst og diskursiv praksis

I kjernen av kritisk diskursanalyse ligger teksten og egenskapene ved den, og metoden trekker dermed på lingvistikk og språkstudier (Fairclough, 2008). Det betyr imidlertid ikke at det bare er skriftlige tekster som er gjenstand for analyse, men også tale. I dette inkluderes dermed ytterligere semiotisk aktivitet, slik som bilder (foto, film, video, diagrammer) og nonverbal

kommunikasjon (ibid.). Som nevnt i teorien, inkluderer jeg visuelle elementer. Siden utvalget består av dokumentarfilmer, mener jeg at det er vesentlig å analysere også det visuelle aspektet. Ikke bare fordi det er dokumentarfilmer, men også fordi bøndene i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* selv påpeker faren med bilder og videoklipp som kan lekke i sosiale medier. I steg 1 (tekst) tar jeg utgangspunkt i følgende tekstuelle hjelpemidler (Fairclough i Jørgensen og Philips, 1999:95):

- *Metaforer*: Dette er et virkemiddel som kan billedgjøre det man snakker om. Metaforer kan blant annet strukturere måtene man tenker og handler på, og derfor kan metaforer ha fundamentale følger for hvordan man konstruerer og forstår virkeligheten.
- *Visuelle egenskaper*: Dette hjelpemiddelet hjelper meg å rette fokuset mot bilder, videoklipp og lyd. Visuelle virkemidler analyseres kun i kapittelet om motdiskurser, der det er spesielt fremtredende hvordan skade- og lidelsesdiskursen uttrykkes visuelt gjennom bilder, videoopptak og lyd.
- *Modalitet*: Innebærer grad av tilslutning mellom personen som snakker og det han eller hun sier. Nærmere bestemt om det som blir sagt anses som at det *er* sant, skal være sant, *kan* være sant, *bør* være sant eller *må* være sant. Hvilken modalitet den som snakker velger, kan igjen få konsekvenser for diskursens konstruksjon av sosiale relasjoner, men også forståelsen av dyremishandling.
- *Transitivitet*: Hvordan subjekter og objekter forbindes (eller ikke) med en hendelse eller prosess. Er det en aktiv eller passiv form av verbet som anvendes? Slike formuleringer kan tilsløre eller fremheve årsaker til hendelser eller prosesser. Her har fokuset mitt vært bruken av ordet *man* i kontrast til *han, hun, den, det* og så videre.
- *Normalisering*: Handler om en prosess som transformeres til et substantiv, som igjen kan tilsløre eller fremheve årsaker bak hendelser eller prosesser, akkurat som transitivitet. Dette er eksempelvis ordbruk som *kjøttindustrien, avliving, pelsdyr*.

Disse tekstuelle hjelpemidlene fungerer videre som analytiske verktøy for å avdekke diskursene som råder i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene, som utgjør det andre steget i den tredimensjonale modellen. I det andre steget tar jeg utgangspunkt i følgende diskursive hjelpemidler:

- *Interdiskursivitet*
- *Intertekstualitet*

Interdiskursivitet er et hjelpemiddel som handler om hvilke *diskurser* som er rådende i tekstene, og hvordan disse anvendes. Intertekstualitet er et hjelpemiddel som handler om hvilke *tekster* det henvises til, og hvordan det gjøres (Fairclough, 2008). Disse hjelpemidlene legger til rette for at jeg kan undersøke den diskursive praksisen ved nyhetsartiklene og dokumentarfilmene, men også hvordan tekstene henger sammen. Artikuleringen av diskursene i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene er derfor kjernen i dette nivået, som også er ett av tre viktige elementer når man undersøker om en hendelse kan defineres som en kritisk hendelse (Rogstad og Vestel, 2011). Som jeg allerede har pekt på, vil disse hjelpemidlene brukes for å analysere det empiriske materialet. Dermed følger en grundigere beskrivelse av utvalget som ligger til grunn for avhandlingen.

3.3 Utvalg

3.3.1 Dokumentarfilmer som datakilder

Utvalget i denne avhandlingen er delt inn i to grupper, henholdsvis dokumentarfilmene og nyhetsartikler. Media er nemlig en rik kilde til datamateriale som allerede foreligger og er tilgjengelig, samtidig som media kan fortelle mye om blant annet sosial mening og stereotyper som blir projisert gjennom språk og kommunikasjon (Bell, 1995). *Pels* ble sendt 9. desember 2014 og *Griseindustriens hemmeligheter* 19. juni 2019. Begge fikk stor omtale og skapte debatt i media, samtidig som begge etterlot seg et stort inntrykk på meg. Derfor falt valget på disse to, da jeg ble nysgjerrig på hvilken betydning slike dokumentarfilmer faktisk har. Samtidig har jeg hatt muligheten til følge *Griseindustriens hemmeligheter* tett, med tanke på at den ble vist på TV i starten av denne studien.

Begge dokumentarfilmene er sendt på samme kanal og strømmetjeneste, kanalen NRK og strømmetjenesten www.tv.nrk.no. Det betyr at hele den norske befolkningen i prinsipp har tilgang på dem. Det er imidlertid ikke gitt at dokumentarene har nådd frem til hele befolkningen, med tanke på at enkelte personer kanskje ikke har tilgang til TV og internett. Samtidig inneholder dokumentarene opptak og bilder av voldelige scener mot dyr, og jeg antar derfor at mange heller ikke har klart å se dem. Som vegetarianer og engasjert i dyrevern, må jeg innrømme at dokumentarfilmene var svært urovekkende. Videoer som dokumenterer vold mot gris, mink og rev er vanskelig å se på. Hylene, klynkingen og smertene er det vanskelig å

glemme. Det var derfor svært vanskelig å se på dokumentarfilmene og transkribere alt som ble sagt, og ikke minst gjort. Men desto viktigere er det da å undersøke selve betydningen de har hatt.

Hensikten min er ikke å generalisere, og funnene mine er derfor ikke nødvendigvis overførbare til andre dokumentarfilmer. Analysen kan imidlertid peke på noen viktige aspekter ved dokumentarfilmer, som motstand og protest. Fokuset mitt har vært rettet mot idiografisk forskning for å undersøke de enkelte hendelsene basert på problemstillingen min. Med ideografisk forskning mener jeg at man tar utgangspunkt i én sak og samler inn data i tilknytning til saken over tid (Howe og Ridenour, 2019). Forholdet mellom diskursiv praksis og sosiale strukturer er komplekst og kan variere over tid (Jørgensen og Philips, 1999). Derfor kan det være fruktbart å gå i dybden av to dokumentarer fra ulike tidspunkt, nettopp for å undersøke betydningen av dokumentarene for rådende diskurser ved de ulike tidspunktene. Det er her min andre utvalgsgruppe kommer inn i bildet, hvor jeg har samlet inn nyhetsartikler for å undersøke rådende diskurser om dyremishandling i *for-* og *etterkant* av dokumentarfilmene i den første utvalgsgruppen. Hvilke nyhetsartikler det er og hvordan jeg har kommet frem til det endelige utvalget, gir jeg en grundig beskrivelse av i følgende underkapittel.

3.3.2 Nyhetsartikler som datakilder

Siden jeg har valgt ut to dokumentarfilmer som jeg undersøker betydningen av, er avhandlingen til en viss grad bundet til tid og sted. Utvelgelsen av nyhetsartiklene er derfor preget av å være et såkalt «måltrettet utvalg» (Creswell og Poth, 2018). Det vil si at jeg har anvendt databasen «Atekst Retriever», som er et mediearkiv, for å samle inn relevante nyhetsartikler. Denne databasen gjorde det mulig for meg å søke opp nyhetsartikler tilbake i tid, og jeg sparte derfor mye tid ved å bruke denne siden som et hjelpemiddel under datainnsamlingen. Siden jeg ønsker å undersøke rådende og forskjellige diskurser, er det viktig at jeg er kritisk til nyhetsartiklene i utvalget mitt. Jeg kan ikke ta utgangspunkt i én nettavis for å finne diskursen om dyremishandling, da det mest sannsynlig bare ville gitt meg ett ståsted å se det fra. Flere diskurser kan imidlertid operere side om side (Fairclough, 2008), men ved å velge flere nettaviser, kan jeg også avdekke hvilke diskurser som går igjen.

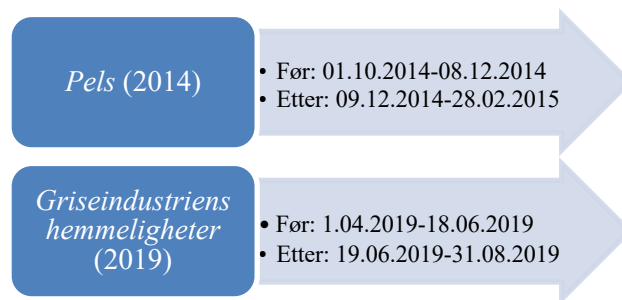
Jepson og Clarke (2016) har foreslått at man bør samle inn data gjennom tre distinktive perioder for å få et gyldig bilde av den kritiske hendelsen man forsker på – altså før, under og etter en hendelse. Dokumentarfilmene har dermed vært styrende for innsamlingen av nyhetsartikler. Mens nyhetsartiklene gir en pekepinn på tiden *før* og *etter* en kritisk hendelse,

utgjør dokumentarfilmene tiden *under*. Atekst Retriever skiller mellom norske og internasjonale aviser, men også ulike massemedier. Jeg har derfor tatt utgangspunkt i norske, nettbaserte nyhetsartikler. Hvor stort et datamateriale blir, avhenger imidlertid av hvor rike data man genererer og hvor godt de er i stand til å bidra til den kunnskapen man søker (Skilbrei, 2019). Det har jeg hatt i bakhodet underveis i forskningsprosessen, spesielt med tanke på nyhetsartiklenes lengde, men også omfanget av nyhetsartikler og dokumentarfilmer.

Det var vanskelig å bestemme meg for omfanget, spesielt siden jeg ikke var klar over hvor mye jeg ville få ut av hver utvalgsgruppe på forhånd. Som nevnt innledningsvis, har dyremishandling vært et begrep som har gått igjen i massemedia, og det finnes derfor en mengde nyhetsartikler man kan ta utgangspunkt i. På den annen side kan nyhetsartikler ha et problem med autentisitet, nemlig at det kan være vanskelig å finne ut hvilke artikler som beskriver det de hevder å beskrive (Bryman, 2012). I starten begrenset jeg meg til en periode på ett år før og ett år etter dokumentarfilmene ble vist på NRK, men endte da opp med 172 nyhetsartikler ved bruk av søkeordene *pels*, *pelsdyr*, *dyremishandling*, *svin*, *gris* og *dyreplageri*. Med et metodisk rammeverk som går grundig inn på både tekstuelle, visuelle og diskursive elementer, innså jeg at utvalget måtte reduseres betraktelig. Jeg har derfor vært gjennom en prosess med utsiling for å komme frem til det endelige utvalget, som er stort nok til at jeg får tilstrekkelig med datamateriale, men lite nok til at det er mulig å utføre en dybdeanalyse. Utsilingsprosessen har derfor vært vesentlig for det endelige datamaterialet i avhandlingen.

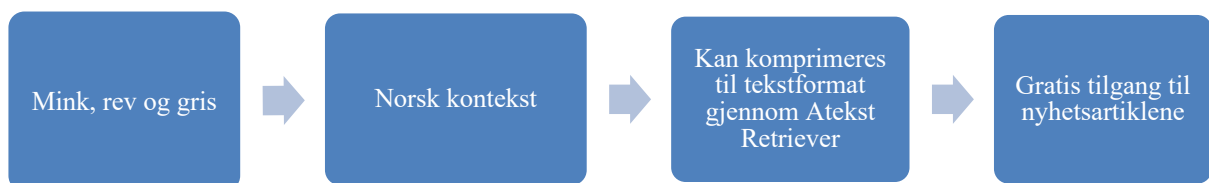
Jeg har hovedsakelig vært interessert i nyhetsartikler som omhandler gris, mink og rev, men også nyhetsartikler som tar opp dyremishandling eksplisitt. I det første steget av utsilingsprosessen filtrerte jeg først med søkeordet *dyremishandling* for å skaffe meg en oversikt over artikler som handlet om det. Videre silte jeg ut artikler som handlet om gris, mink, og rev. Søkeordet ga meg få, og nesten ingen, nyhetsartikler som omhandlet nevnte dyrearter i forkant av dokumentarfilmene. Dette er et funn som jeg kommer tilbake til i analysen. Jeg måtte derfor være mer spesifikk, noe som betyr at jeg måtte bruke vokabularet i dokumentarfilmene og endret derfor søkeordene til *svin*, *gris*, *pelsdyr* og *pels*. Allerede i utsilingsprosessen innså jeg hvor menneskesentrert begrepsbruken rundt dyr egentlig er, og at jeg måtte justere begrepene i så måte for å få relevante nyhetsartikler om gris, mink og rev. For selv om alle dyr har pels, dukket det hovedsakelig opp nyhetsartikler om mink og rev under søkeordet *pelsdyr*. Det viste seg imidlertid at det var flere artikler publisert i etterkant enn forkant av begge dokumentarfilmene, noe jeg også regnet med på grunn av oppmerksomheten rundt de to dokumentarfilmene. Jeg utvidet derfor tidsrommet i forkant av dokumentarfilmene, fordi jeg

ønsket et bedre bilde av hvilke diskurser som var rådende i forkant. I utsilingsprosessen delte jeg derfor artiklene inn i fire perioder:

Figur 2: Utsilingsprosess og tidsperspektiv hva gjelder nyhetsartikler til det endelige utvalget.

Disse fire periodene førte meg frem til et utvalg av artikler fra Dagbladet, Bondebladet, Nettavisen, VG Nett, Animalia, NRK og Morgenbladet. Utvalget viste seg nok engang å være for stort, og jeg startet på neste steg i utsilingen. Dette steget innebar en reduksjon etter følgende kriterier: artiklene må fokusere på mink, rev og gris; det skal være norsk kontekst; det må være mulig å komprimere nyhetsartiklene til tekstformat gjennom Atekst Retriever; det er gratis tilgang til nyhetsartiklene.

Figur 3: Utsilingsprosessen og kriterier for det endelige utvalget.

Med disse kriteriene endte jeg opp med henholdsvis 12 nyhetsartikler før *Pels* og 20 etter, og 13 før *Griseindustriens hemmeligheter* og 34 etter. Utsilingsprosessen resulterte med det i et endelig utvalg bestående av totalt 79 nyhetsartikler fra henholdsvis Dagbladet, Bondebladet, Nettavisen og VG Nett i tidsrommet 01.10.2014-08.12.2014 og 01.04.2019-31.08.2019.

Nettavis:	Antall tekster:	Før:	Etter:
Dagbladet	12 artikler	5 artikler	7 artikler
Bondebladet	5 artikler	2 artikler	3 artikler
Nettavisen	4 artikler	0 artikler	4 artikler
VG Nett	11 artikler	5 artikler	6 artikler

Tabell 1: 32 nyhetsartikler publisert før og etter Pels, innhentet fra tidsrommet 01.10.2014-28.02.2015.

Nettavis:	Antall tekster:	Før:	Etter:
Dagbladet	19 artikler	3 artikler	16 artikler
Bondebladet	13 artikler	8 artikler	5 artikler
Nettavisen	6 artikler	2 artikler	4 artikler
VG Nett	9 artikler	0 artikler	9 artikler

Tabell 2: 47 nyhetsartikler publisert før og etter Griseindustriens hemmeligheter. Innhentet fra tidsrommet 01.04.2019-31.08.2019.

Kort oppsummert er analysen basert på 12 nyhetsartikler før *Pels* og 20 etter, og 13 før *Griseindustriens hemmeligheter* og 34 etter. Avisene i utvalget er Dagbladet, Bondebladet, Nettavisen og VG Nett. Styrkene ved disse valgene og mulige begrensninger utdyper jeg videre i kapittel 3.4, men først vil jeg beskrive hvordan jeg har gått frem og kodet materialet.

3.4 Fremgangsmåte, koding og analyseprosessen

Studier kan være svært sårbare når man har begrenset med tid til å skape et materiale (Skilbrei 2019). I oppstartsfasen hadde jeg et annet utgangspunkt for tematikk og metode, og jeg opplevde at rekrutteringen satte en begrensning for prosjektet. Valg av metodisk tilnærming og overordnet forskningsdesign har jeg derfor valgt med tanke på restriksjoner i både tid og ressurser. Jeg valgte å se dokumentarfilmene grundig og transkribere disse underveis, mens nyhetsartiklene komprimerte jeg automatisk til tekstformat gjennom Atekst Retriever. Det resulterte i 209 sider med datamateriale, som alt ligger til grunn for den kommende analysen. Jeg ønsker imidlertid å påpeke at nyhetsartiklene og dokumentarfilmene blir anvendt for å belyse poeng, ikke for å være bevis. På grunn av begrensninger ved utvalget, kan jeg ikke generalisere funnene mine og si noe utover datamaterialet jeg har samlet inn. Dette går jeg

imidlertid nærmere inn på i neste kapittel, hvor jeg utdyper mulige begrensninger ved denne studien.

Gjennom hele forskningsprosessen har jeg anvendt den såkalte «dagbok-metoden». Det går ut på at jeg har notert ned tanker, forventninger og ønsker både før, under og i etterkant av de ulike fasene i forskningsprosessen (Skilbrei, 2019:33). På den måten har jeg hatt en ærlig «samtale» med meg selv underveis, samt reflektert over de ulike valgene jeg har tatt. Dette har gjort det vesentlig lettere for meg å holde oversikt over datainnsamlingen, reduksjonen og utsilingen av utvalget mitt og kodingen av datamaterialet. Kodingen har foregått med utgangspunkt i det metodiske rammeverket og dermed de analytiske hjelpemidlene jeg har tatt i bruk. Datamaterialet har derfor blitt kodet etter *metaforer, visuelle egenskaper, modalitet, transitivitet, normalisering, interdiskursivitet og intertekstualitet*. Det er viktig å påpeke at noen av de lingvistiske hjelpemidlene kan overlape hverandre, og derfor vil noen utsagn brukes flere ganger siden jeg ikke ønsker at ett funn skal vike for et annet. Datainnsamlingen min og analysen har for det meste foregått parallelt, noe som kjennetegner prinsippene for grounded theory (Bryman, 2012; Corbin og Strauss, 2012; Halvorsen, 2008). Det innebærer at jeg jobber abduktivt og varierer mellom en teoridrevet og datadrevet tilnærming mellom teori og empiri (Corbin og Strauss, 2008; Creswell og Poth, 2018; Skilbrei, 2019). Jeg trekker derfor inn utsagn underveis fra både dokumentarfilmene og nyhetsartiklene, nettopp for å eksemplifisere funnene og se disse i lys av det teoretiske rammeverket jeg presenterte i kapittel 2. Der det er hensiktsmessig, trekker jeg imidlertid inn annen relevant teori. Dette er i tråd med kritisk diskursanalyse som metode, siden man må være åpen for andre teoretiske perspektiver der det er nødvendig (Fairclough, 2008).

Analyseprosessen er delt inn etter følgende temaer: *definisjonsmakt, ansvarliggjøring, motdiskurser, media som «portvakt» og kritiske hendelser*. Under forståelser presenteres og drøftes ulike forståelser av handlingene som er dokumentert i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*, henholdsvis et fokus diskursen om det *unaturlige* og diskursen om det *naturlige*. Innunder ansvarliggjøring legger jeg frem *systemdiskursen, individdiskursen og forbrukerdiskursen*. Videre presenterer jeg motdiskursene *skade- og lidelsesdiskursen* og problematiserer *nasjonaldiskursen*. Samtlige diskurser har jeg, etter en analyse av datamaterialet, oppfattet som særlig fremtredende. Videre ser jeg nevnte diskurser opp mot nyhetsartikler publisert i for- og etterkant av dokumentarfilmene. Jeg runder av analysen med en diskusjon av dokumentarfilmene opp mot *bevisstgjøring, artikulering og kollektiv mobilisering*. Det er fordi disse tre elementene karakteriserer en kritisk hendelse (Rogstad &

Vestel, 2011). Det er både styrker og begrensninger ved den metodiske tilnærmingen jeg har valgt. Derfor vil jeg legge disse frem før jeg går over til å drøfte noen etiske refleksjoner.

3.5 Styrker og begrensninger

Kritisk diskursanalyse som metodisk tilnærming har gjort det mulig for meg å hvile på forskjellige analytiske hjelpemidler under analyseprosessen – tekstuelle, visuelle og diskursive hjelpemidler – som jeg til nå har både beskrevet og forklart. Samtidig er kritisk diskursanalyse en omfattende og krevende metode med tanke på hvor grundig og fokusert man må være under analyseprosessen. Det er derfor en tidkrevende tilnærming man må sette seg godt inn i, noe jeg har erfart. Det er imidlertid en del av kritikken mot kritisk diskursanalyse – hvorfor gjøre en så omfattende analyse når man heller kan intervjuer personer direkte? Kritisk diskursanalyse har imidlertid blitt løftet frem som en særlig passende metode for å analysere nettopp kritiske hendelser (Lamond og Platt, 2016; Montessori, 2016). Det er derfor den mest passende metoden for at jeg kan undersøke hvilken betydning *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* har hatt for diskursen om dyremishandling. Ved bruk av kritisk diskursanalyse som rammeverk, kan jeg posisjonere meg slik at jeg kan ha et kritisk blikk på både språk, protest, makt og ideologier. Kritisk diskursanalyse har dermed vært en styrke som har gjort det mulig for meg å svare på problemstillingen min.

En fallgrube med kritiske hendelser er at man som forsker har en tendens til å hoppe for fort til en konklusjon og ikke kontekstualisere hendelser (Montessori, 2016). Det er selvfølgelig mange andre variabler som kan virke inn når man undersøker om en dokumentarfilm kan forstås som en kritisk hendelse, kanskje spesielt dersom man ser på det i et lengre perspektiv enn det jeg har gjort. En bredere utvikling og betydning av dokumentarfilmene er dermed umulig for meg å forutsi. Imidlertid har jeg vektlagt å se dokumentarfilmene i en bredere kontekst hva gjelder forholdet mellom mennesker og dyr, hovedsakelig ved å integrere grønn kulturell kriminologi, kritisk diskursanalyse og kritiske hendelser. På den måten unngår jeg nevnte fallgrube.

Kritisk diskursanalyse er preget av fleksibilitet, og derfor har jeg hatt stort rom for å modifisere og tilpasse metoden etter problemstillingen og formålet mitt. Det er også en tilnærming som er preget av fortolkning, og fortolkende rammeverk kan være både muliggjørende og begrensende (Skilbrei, 2019). På den ene siden kan det derfor være problemer vedrørende pålitelighet ved bruk av kritisk diskursanalyse (Boréus og Bergström, 2012). Fortolkning er imidlertid selve kjernen i kvalitativ forskning, og derfor anser jeg det ikke som

problematisk så lenge jeg har lagt vekt på åpenhet, en grundig beskrivelse og forklaring av valgene jeg har tatt underveis i forskningsprosessen. Styrken ved denne tilnærmingen er også at jeg har hatt mulighet til å basere utvalget mitt på et datamateriale som ligger offentlig tilgjengelig, og derfor er det lettere for andre forskere med etterprøvbarehet. På den måten er avhandlingen preget av mer gjennomsiktighet og åpenhet enn det som normalt sett karakteriserer kvalitativ forskning (Holtz m.fl., 2012).

Artiklene i utvalget består av både kronikker og nyheter, noe som vil si at artiklene kan både bestå av meninger fra eksempelvis en redaksjon, ledere, privatpersoner eller politikere. En nyhetsartikkel kan operere mer nøytralt og formidler flere perspektiver på en sak, i motsetning til en kronikk basert på individuelle perspektiver. Bondebladet er for eksempel en nyhetsavis og fagblad for norske bønder, og formidler med det et spesifikt bondeperspektiv. På den ene siden kan et slikt utvalg begrense meg som forsker, men på den annen side anser jeg det som en styrke i den forstand at jeg kan inkludere diskurser fra flere grupper – bønder, systemet, befolkningen og sosiale bevegelser.

Det er også nevneverdig at jeg ikke kan garantere at utvalget mitt er preget av skjevhet. Utvalget består kun av 4 nettbaserte aviser, og det er selvfølgelig mange diskurser jeg dermed har gått glipp av. Jeg vet for eksempel at avisen Morgenbladet har fokusert mye på kjøtt, dyrevelferd og veganisme opp gjennom årene. Likevel er ikke denne avisen med i utvalget. Utvalget er imidlertid, som allerede beskrevet, basert på en lang utsilingsprosess. Morgenbladets nyhetsartikler krevde betaling, og dermed falt avisen utenfor på grunn av kravet i utsilingsprosessen om gratis tilgang. Jeg anerkjenner derfor at det kan være andre relevante diskurser som jeg ikke har fanget opp. På den annen side er ikke målet mitt å inkludere *alle* diskurser, men noen av de som er mest fremtredende. Jeg kan derfor ikke si noe om alle diskurser i media, det faller utenfor mitt omfang. Denne utsilingsprosessen bidrar med det til ytterligere åpenhet og gjennomsiktighet for å sikre etterprøvbarehet. For selv om utvalget kan være preget av skjevhet, har utvelgelsen vært basert på en lang utsilingsprosess man kan følge fra start til slutt. Med samtlige styrker og mulige begrensninger avklart, vil jeg gå nærmere inn på etiske refleksjoner i tilknytning til avhandlingen min.

3.6 Etiske refleksjoner

I kapittel 1.2 (førforståelse) beskrev og forklarte jeg hvordan min forskerrolle og bakgrunn har påvirket de valgene jeg har tatt og måten jeg har gått frem på i denne studien. Min forskerrolle er imidlertid også viktig med tanke på de forskningsetiske retningslinjene fra NESH (Den

nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2016), som jeg etterstreber å følge. Forskningsetisk refleksjon handler blant annet om at man frambringer og oppbevarer datamaterialet sitt på en forsvarlig måte (Skilbrei, 2019). Utvalget mitt har vært, og er fortsatt, tilgjengelig for offentligheten. Nyhetsartiklene er nettbaserte og krever ingen innlogging eller betaling, og dokumentarfilmene er tilgjengelige gjennom strømmetjenesten www.tv.nrk.no. Utvalget er dermed tilgjengelige for den delen av befolkningen i Norge som har tilgang til internett. Oppbevaring har derfor falt utenfor mine forskningsetiske problemstillinger. Siden utvalget er offentlig tilgjengelig, var det heller ikke nødvendig for meg å søke om forskningstillatelse fra NSD – norsk senter for forskningsdata.

Det er imidlertid nevneverdig at jeg ikke retter oppmerksomheten på journalistene bak nyhetsartiklene. Det er ikke personlige meninger jeg fokuserer på, men heller bakenforliggende strukturer som er fremtredende gjennom diskurser i media. Derfor er ikke journalistene bak artiklene essensielle for analysen. Med tanke på at dokumentarfilmene har blitt sendt på en statlig kanal, er ikke målet mitt å redusere søkbarheten på disse. Fra dokumentarfilmene har jeg transkribert muntlig og skriftlig tale for å forenkle analyseprosessen. Samtlige valg har jeg tatt for å unngå en påvirkning på diskursene i nyhetsartiklene og dokumentarfilmene, siden det er de jeg ønsker å avdekke.

Det skal imidlertid sies at avhandlingen kan, men ikke nødvendigvis vil, kunne svarte pels- og griseindustrien. Jeg fører en retorikk som peker på en industri preget av systemisk vold og dyremishandling. Jeg anerkjenner derfor at det kan være vanskelig for en bonde å lese avhandlingen, som til syvende og sist har dette som sitt levebrød. Det er imidlertid ikke min intensjon å si hva som *er* riktig eller galt, men å skape refleksjon rundt hvordan vi artikulerer og reartikulerer bestemte diskurser og forstår forholdet mellom mennesker og dyr i pels- og griseindustrien. Samtidig er hovedformålet mitt å undersøke betydningen av dokumentarfilmene, ikke gå til angrep på hverken systemet, bønder, forbrukere eller protestutøvere.

Med forskningsetiske retningslinjer fra NESH, behandling av datamaterialet, og sårbarhet i tilknytning til industrien beskrevet og tatt i betraktning, vil jeg gå over til den neste delen av avhandlingen – selve analysen.

4 *Pels (2014) og Griseindustriens hemmeligheter (2019)*

For å finne ut hvilken betydning *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* har hatt for diskursen om dyremishandling i media, går jeg grundig til verks med en kritisk diskursanalyse av 209 sider med datamateriale. Skadeperspektivet ligger til grunn for analysen, og derfor blir både lovlige og ulovlige handlinger problematisert. Det er dette som kjennetegner grønn kriminologi som retning (Sollund, 2017b).

Som beskrevet i teorien, forstår jeg diskurser som rammer som skaper muligheter og begrensninger for hvordan individer kan tenke, snakke og handle (Foucault, 1972; Fairclough, 2008; Takeshita, 2001). På den måten kan jeg diskutere hvorvidt diskursene i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene kan skape et rammeverk for hvordan man forstår dyremishandling, snakker om det og behandler dyr deretter. Videre kan jeg diskutere dette mer overordnet opp mot kritiske hendelser. Som nevnt tidligere, forstår jeg kritiske hendelser som vendepunkt. Kritiske hendelser har dermed et potensiale til å skape nye referanser, nye forståelser, nye identifikasjoner og nye skillelinjer slik at de markerer et skille, et «før» og «etter» den aktuelle hendelsen (Andersson m.fl. 2012:13). Formålet mitt er derfor å se om dokumentarfilmene har ført til en endring hva gjelder hvordan dyremishandling forstås og snakkes om i media. Først vil jeg kontekstualisere dokumentarfilmene i lys av protesthandlinger, før analysen går over til definisjonsmakt, ansvarliggjøring, motdiskurser, media som «portvakt» og avslutningsvis kritiske hendelser.

4.1 Dokumentarfilmer som protesthandlinger

Både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* er preget av opptak fra innsiden av henholdsvis pelsindustrien og griseindustrien. Hovedelementet i begge dokumentarfilmene er at de bygger på skjulte opptak som dokumenterer hvordan dyr håndteres og behandles av bønder på innsiden av industrien, med blant annet fokus på voldelige scener. Frank Nervik er hovedrolleinnhaver i *Pels* og Norun Haugen i *Griseindustriens hemmeligheter*, der begge er kjent for en fremgangsmåte og metodisk tilnærming gjennom bruk av skjult kamera. Begge dokumentarfilmene er produsert av Piraya Film og vist på tv-kanalen NRK, og dermed står de samme filmprodusentene bak dokumentarfilmene. Både Nervik og Haugen kan forstås som *moralske protestutøvere* (Jasper, 1997:13), der begge retter søkelyset mot et moralsk dilemma

mange i samfunnet ignorerer; nemlig hvordan dyr utsettes for vold i pelsindustrien og griseindustrien.

Dokumentarfilmene er bygd opp og strukturert etter flere genrer. En genre forstås i denne sammenheng som språkbruk forbundet med, og som utgjør en bestemt del av, en sosial praksis (Fairclough, 2008:122-123). Det kan for eksempel være en reklamefilm eller et intervju. Begge dokumentarfilmene er strukturert og bygd opp av flere genrer. *Pels* er hovedsakelig bygd opp av videoopptak av Nervik, skjulte opptak fra industrien av pelsindustrien, billedokumentasjon og filmdokumentasjon gjennomført av en bevegelse, et intervju av Nervik og avslutningsvis en debatt hvor flere debattanter diskuterer det som belyses i *Pels*. Sistnevnte debatt består av aktører fra Mattilsynet og Pelsdyralslaget, der Mattilsynet er kontrollorgan og driver tilsyn i industrien, mens Pelsdyralslaget er en medlemsorganisasjon for norske pelsdyroppdrettere (Norges Pelsdyralslag, u.å.). *Griseindustriens hemmeligheter* er strukturert på tilsvarende måte som *Pels*. Den er hovedsakelig bygd opp av videoopptak av Haugen, reklamefilmer fra kjøttindustrien, skjulte opptak fra innsiden av griseindustrien, et intervju av Haugen og avslutningsvis en debatt hvor debattanter diskuterer det som vises i dokumentarfilmen. De skjulte opptakene fra innsiden av griseindustrien er imidlertid også utført av Nervik, fra *Pels*, og han er derfor også en sentral aktør i *Griseindustriens hemmeligheter*. Sistnevnte debatt består av aktører fra Nortura, Norsk bondelag, Mattilsynet og Aftenposten. Dokumentarfilmene kan derfor tolkes som komplekse og involverer flere sentrale aktører. Derfor vil uttalelser fra samtlige aktører i begge dokumentarfilmene være gjenstand for analysen.

Gjennom en dybdeanalyse av det empiriske materialet, kan man se at både Nervik og Haugen distanserer seg fra organiserte bevegelser, nærmere bestemt organisasjoner som bærer preg av å være koordinerte (Jasper, 1997). Hverken Nervik eller Haugen utdyper hvilke bevegelser de distanserer seg fra, men vektlegger deres individuelle tilnærming. Dette til tross for at *Pels* også viser bilder fra pelsdyrfarmer dokumentert av det de omtaler som «dyrevernaktivister» (*Pels*, 2014), som er en gruppe individer som oppfattes som koordinert og preget av en kollektiv tilnærming. Distanseringen kommer blant annet til uttrykk gjennom følgende utsagn:

«Frank er ikke en del av aktivistmiljøet, men han føler han må gjøre noe. Han bestemmer seg for å infiltrere pelsindustrien med skjult kamera. For å komme på innsiden utgir han seg for å ville starte med oppdrett».

Det samme ser man er gjentakende fra NRK, som belyser det samme ønsket om å distansere seg fra organiserte bevegelser:

«NRK løper ikke aktivistenes ærend. Jeg vet at noen påstår det. (...) Agendaen til NRK Brennpunkt er å avdekke misforhold og vise det for offentligheten. Og det mener jeg denne filmen gjør».

Aktivister, hovedsakelig i tilknytning til majoriteter og minoriteter, kan ofte ha forskjellige erfaringer og ulike grunnlag for engasjement (Andersson, m.fl., 2012). På den måten kan alliansebygging mellom aktivister ofte være vanskelig. Det kan tenkes at dette også kan være overførbart til dyrevernebevegelser, som tidligere nevnt kjennetegnes av en inndeling mellom individer som kjemper for dyrs rettigheter eller dyrs velferd (Ellefsen, 2013c). Ulik posisjonering eller identifisering kan skape spenninger, der distanseringen det bærer preg av kan på den ene siden forstås som en strategi for at ingen sider – hverken bevegelser som arbeider for dyrs rettigheter eller dyrs velferd – skal identifisere seg mer enn den andre. Med det kan man forstå det som et større fokus mot å skape tilslutning ut til samfunnet som et *felleskap*, i motsetning til en tilslutning til en spesifikk bevegelse. Funnene viser at den individuelle tilnærmingen uttrykkes som et viktig element i formidlingen av både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*.

Dokumentarfilmene kan, med denne tilnærmingen tatt i betraktning, forstås som en form for protest – men en form for protest der begge er bygd opp som *individuelle protester*, med et mål om en *felles* tilslutning. På den måten kan dokumentarfilmene forstås som en offentlig fortelling de formidler for å vise at de er en del av samfunnets fellesskap og ikke en subkultur, som ofte tolkes som en gruppe som operer i ytterkanten av samfunnet (Cohen, 2002). På den måten kan det tenkes at de kan få større oppslutning rundt motdiskursene de tilbyr. En slik distansering kan også bidra til et samlingspunkt for individer som både kjemper for dyrs rettigheter, dyrevelferd og andre som står utenfor en spesifikk posisjonering. På den måten kan distanseringen fungere som en paraply eller et samlingspunkt, uavhengig av hvilken posisjon man identifiserer seg med. I motsetning til å innta en opposisjonell rolle, tar de på seg en rolle hvor det er viktig med anerkjennelse fra storsamfunnet for å få gjennomslag. Dette kan også eksemplifiseres gjennom rollen de selv identifiserer seg med og tar på seg, en rolle som de omtaler som «varslere». På den måten fraskriver de seg identifiseringen som aktivister og i opposisjon til samfunnet øvrig. Dette underbygger både Nervik og Haugen gjennom anvendelsen av sterke modalverk, som bygger opp en autoritær rolle under deres

argumentasjon, som analysen senere vil diskutere – nemlig en argumentasjon som retter seg mot at systemet kan stilles til ansvar for voldsutøvelsen som vises i pels- og griseindustrien.

Distanseringen kan imidlertid også være en strategi for å få gjennomslag med motdiskursene de tilbyr, og dermed bygge opp sin posisjon som varslere. I en nyhetsartikkel i VG Nett (21.06.2019) omtales veganere som «militante» og «radikale». Distanseringen Nervik og Haugen skaper kan dermed forstås som at de vil distansere seg fra diskursen om aktivister som «militante» eller «radikale», og med det distansere seg fra den dualistiske spenningen media skaper mellom aktivister og bønder. Diskursen om aktivister som militante kan eksemplifisere en reaksjon som vekkes mot veganere som en type subkultur, og som gjennom diskursen forstås som en trussel mot samfunnet øvrig. Det er dette som typisk kan skape en moralsk panikk i et samfunn (Jewkes, 2011). Diskursen om veganere som militante viser hvordan panikken retter seg mer mot dem som individer og en gruppe, i motsetning til saken de faktisk kjemper for. Denne distanseringen kan dermed ses på som en strategi for å rette oppmerksomheten mot det de kjemper for.

Det som imidlertid skiller disse dokumentarfilmene fra protester man har sett tidligere, er at de er preget av et såkalt *post medlemskap* med *post-industrielle* mål (Jasper, 1997), der Nervik og Haugen innehar kapital som viser at de allerede er integrert i samfunnet politikk, økonomi og utdanningssystem (ibid. s.7). Begge legger grunnlaget for dette innledningsvis, ved at de beskriver både utdanningsbakgrunnen og arbeidssituasjonen deres. De er dermed ikke marginaliserte individer i utkanten av samfunnet, men heller individer som er en del av majoriteten.

Enhver protest kan imidlertid oppleves som en trussel mot samfunnet (Jasper, 1997), og dermed også *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Dokumentarfilmene kan med det peke på hvordan individuell protest og organisert protest utført av bevegelser kan tenkes å ha ulike mulighetsbetingelser, da med tanke på hvilken reaksjon man kan vekke. Spørsmålet er dermed om protesten utvikler seg til moralsk panikk eller moralsk sjokk. På lik linje med moralsk panikk, handler moralsk sjokk om en følelsesmessig erfaring som vekkes (Aspden og Heyward, 2015). Forskjellen er imidlertid at moralsk sjokk ikke retter seg mot aktørene, men heller det som *formidles* av aktørene. Ved å distansere seg fra koordinerte bevegelser, kan man imidlertid forstå *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* som to individuelle protesthandlinger som vektlegger en kollektiv tilslutning, en strategi som videre kan tolkes som et forsøk i å vekke moralsk sjokk og unngå moralsk panikk. Disse dokumentarfilmene kan dermed reflektere et skifte i protesthandlinger, der den individuelle tilnærmingen er voksende, med såkalte

«varslere». Hvilke motdiskurser de imidlertid tilbyr og hvilke diskurser som råder i terrenget, vil videre belyses og diskuteres for å undersøke den videre betydningen av dokumentarfilmene.

5 En konflikt om definisjonsmakten?

Et hovedfunn viser at det er en stor uenighet om hvordan den dokumenterte voldsutøvelsen i dokumentarfilmene forstås. Når voldsutøvelsen mot dyr i pels- og griseindustrien er preget av flerfoldige forståelser, kan det belyse hvordan det foregår en konflikt om definisjonene. Dermed må man se nærmere på hva hendelsene handler om, men hovedsakelig hvilken referanseramme de settes inn i. Det kan nemlig legger føringer for hvordan forståelsen av hendelser får betydning for forståelsen av andre hendelser (Andersson m.fl., 2012:51). De forskjellige forståelsene kan reflekterer hvordan konfliktfylte diskurser har hver sine sett av narrativer (Foucault, 1999a). Ved å se på narrativene, kan man imidlertid se hvilken makt og hvilket maktforhold som preger diskursene (Presser og Sandberg, 2015). Hendelser, begreper og aktører er dermed sentrale deler av maktfeltet (Andersson m.fl., 2012), der makten ligger hovedsakelig i å fremme og vinne gjennom med sin egen forståelse av voldsutøvelsen i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. På den måten kan man hindre at konkurrerende oppfatninger får støtte (Ibid.). Hvordan man forstår og snakker om handlinger kan man dermed tolke som preget av hvordan handlingene defineres, og en rådende diskurs kan derfor belyse hvem som besitter makten til å definere slike handlinger (Fairclough, 2008).

Det er noen spesifikke narrativer som går igjen i dokumentarfilmene, og i *Griseindustriens hemmeligheter* er det hovedsakelig narrativer som retter seg mot griser som fremstår som syke, griser med skuldarsår, griser som dras etter halen og grisunger som «avlives» gjennom slag i veggen. Slik håndtering snakkes om som henholdsvis *avvik*, *unødvendige lidelser*, *dyreplageri* og som *rutinejobb*. Følgende utsagn eksemplifiserer det:

«(...) Tallene fra året etter viste veldig store avvik»

«De beskriver at dyr har unødvendige lidelser»

«(...) nå drev vi med dyreplageri»

«Det er en rutinejobb. Man må finne ut av hvordan rutinen skal ta minst mulig tid»

I *Pels* blir *forskriftsbrudd*, *skade*, *dyreplageri* og *ulovligheter* hovedsakelig uttrykt. Narrativene som går igjen handler om skadene – hovedsakelig i form av kjøttsår majoriteten av minkene har – voldsutøvelsen mot dyrene, bruken av nakketang og at mink løftes opp etter halen. Det kan eksemplifiseres gjennom følgende utsagn:

«(...) dette er åpenbart i strid»

«(...) det er åpenbart ikke skånsom behandling av dyr»

«(...) det er helt klart et brudd på hvordan ting skal være. Det er et brudd på forskrifter»

Disse utsagnene eksemplifiserer forskjellige definisjoner, men forståelsene sirkulerer hovedsakelig rundt narrativer om hva som kan forstås som *naturlig* og *unaturlig* håndtering, til tross for at narrativene som går igjen i både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* kan ses i lys av Beirne (1999) som dyremishandling på individnivå, og Sollund (2013) som systemisk vold på makronivå.

Hvilket modalverb en aktør bruker videre i konflikten om definisjonsmakten, kan videre spille en stor rolle i henhold til hvilken autoritet en aktør inntar, men også i forhold til hvordan en *mottaker* oppfatter ulike uttalelser (Fairclough, 2008). Bruk av sterk modalitet kan skape autoritet, men også undergrave andre aktørers autoritet (ibid.). Følgende utsagn kan vise hvordan modalverb kan skape usikkerhet: «*Man kan kanskje si at i Norge er det å ta vare på de svakeste en av våre kjerneverdier*». Dette er en uttalelse som signaliserer en usikkerhet på bakgrunn av modalverbet *kan*, men i tillegg understrekes dette videre med bruken av *kanskje*. Det er imidlertid filmskaperne bak dokumentarfilmen som kommer med nevnte utsagn innledningsvis, og dermed danner utsagnet grunnlaget for det som kommer – nemlig at *Griseindustriens hemmeligheter* ønsker å vise til usikkerheten knyttet opp til graden av ivaretagelse av de svakeste i samfunnet.

5.1 Diskursen om det unaturlige

Videre bærer diskursen om det unaturlige preg av begreper som avvik, unødvendige lidelser og dyreplageri i *Griseindustriens hemmeligheter*. I *Pels* er det hovedsakelig begreper som forskriftsbrudd, skade, dyreplageri og ulovligheter som går igjen. *Avvik* brukes hovedsakelig av Nortura, Norsk bondelag, Mattilsynet og delvis bøndene i *Griseindustriens hemmeligheter*. Avvik kan med det forstås som en dominant fortelling, der det refereres til griser med kjøttår, griser som dras etter halen og grisunger som blir slått i veggen. Disse kan alle forstås som avvikende handlinger som strider med Dyrevelferdsloven. På den måten bygger begrepet intertekstuelte på Dyrevelferdsloven, som kan ses på som et dominant rammeverk i konflikten om å definere handlingene som vises i dokumentarfilmen.

Samtidig som man ser at avvik er en dominant fortelling i *Griseindustriens hemmeligheter*, er definisjonen *useriøse* fremtredende i *Pels*. Det kan man eksempelvis se i

følgende utsagn: *«Inntrykket de har skapt, er at skadene er et problem for seriøse farmer»*. På lik linje med avvik, innebærer dette et fokus på hvordan enkeltpersoner er årsaken til at dyr utsettes for dårlig håndtering i industrien. I dokumentarfilmen får man imidlertid et inntrykk av at bøndene selv mener at dyrene ikke har et godt liv. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom bruk av metaforer og sammenligninger som underbygger dette. En bonde refererer blant annet til at størrelsen på et bur kan sammenlignes med en handlevogn, mens en annen hevder at reven har blitt så stor at man må drive med vektløfting. En tredje bonde påpeker at *«(...) det har blitt en metervare»*. Metaforene kan belyse hvordan bøndene selv mener at dyrene ikke lever under akseptable forhold, som på den ene siden kan forstås som argumentasjon preget av artsrettferdighet. På den annen side kan metaforer implisitt fortelle noe utover det som er sagt, og med det tilsløre ideologier (Fairclough, 2008). Slike metaforer kan dermed fungere som et språklig virkemiddel for å tingliggjøre dyrene, som en strategi for å distansere seg fra handlingene som foregår i industrien. Metaforene kan på den måten fungere som en form for selvforsvar eller argumentasjon som innebærer ansvarsfraskrivelse – noe som kan forstås som en nøytraliseringssteknikk (Sykes og Matza, 1957). Dermed kan bøndene tingliggjøre dyrene metaforisk for å benekte ansvar, og med det unngå negative sanksjoner fra samfunnet øvrig. På den måten kan nøytraliseringsingen være produktiv og hindre at voldsutøvelsen strider med normene mennesker ellers er forpliktet til i samfunnet (Presser og Sandberg, 2006).

I *Pels* sies det videre at *«(...) forskriftsmessig er det tillatt å bruke en såkalt nakketang»*. Det fremkommer imidlertid at den imidlertid skal være polstret og brukes som et middel for å bedre dyrevelferden, noe som ikke blir gjort av bøndene i dokumentarfilmen. Samtidig ser man i dokumentarfilmen at nakketang brukes jevnlig, noe som strider med Pelsdyrforskriften, hvor det står at *«rutinemessig bruk av nakketang er ikke tillat»* (Pelsdyrforskriften, §32). I argumentasjonen brukes modalverbet *skal*, og ofte da i tilknytning til skadene som vises, bruken av nakketang og løfting i halen. Argumentasjonen trekker videre intertekstuelte på den rettslige diskursen der Pelsdyrforskriften står sterkt. Bruken av *skal* gir med det et inntrykk av hvordan nevnte håndtering er i strid med hva som er lovlig. Det er også noe Pelsdyralslaget påpeker, da i forbindelse med bruken av nakketang:

«Det er helt klart et brudd på hvordan ting skal være. Det er et brudd på forskrifter, og det er ikke praksis. Det er veldig viktig å få fram. Dette er ikke praksis» og *«(...) forskriftene er der, og de skal følges»*.

I *Pels* uttrykker Nervik et svært ubehag overfor kjøttsår som preger mink i industrien. Dette uttrykkes som helt uakseptabelt. På den annen side kan man se at dette narrative er i strid med bøndenes oppfatning av de samme skadene. Skadene på minken har blitt såpass naturlig innad i industrien at bøndene selv omtaler det som «kannibalismetiden». Dette fremkommer blant annet gjennom følgende uttalelser fra ulike bønder:

«De er inne i den tida som kalles for kannibalismen»

«Kannibalismetiden. De slåss helt vanvittig»

«Kannibalisme. De spiser seg selv. Suger på halsen, biter hverandre. I den perioden har jeg mye folk her. Jeg skal ikke ha noe kamera inn her da for å ta 'sure' bilder»

Disse uttalelsene belyser hvordan flere bønder forstår de samme hendelsene i tråd med begrepet «kannibalismetiden». De har skapt et fenomen ut ifra en felles forståelse, de skadene på dyrene har blitt en naturalisert del av industrien og dermed begrepsfestet. Det belyser en såkalt normaliseringsprosess av skadene dyrene utsettes for (Fairclough, 2008). Med naturlig menes det handlinger som fremstår som naturaliserte og som man tar for gitt, slik som sistnevnte utsagn, som viser hvordan skader er en del av hverdagen. Siden det imidlertid er dyrene selv som påfører hverandre disse skadene, ser det på den ene siden ut til at bøndene forstår det som en del av dyrenes atferd. På den annen side, hvis man ser det i lys av definisjonen av dyremishandling innledningsvis, kan denne perioden forstås som indirekte dyremishandling av emosjonell karakter som har sitt opphav fra stress og berøvelse av dyrenes naturlige atferd (Beirne, 1999; Sollund, 2013).

Det har foregått en intensivering av industrialisert dyreproduksjon, som kalles *høyindustriell dyreproduksjon* (Ellefsen, 2013a). Det innebærer at antallet dyr øker i takt med den teknologiske utviklingen av husdyrhold. Økende bruk av teknologi kan på den ene siden føre til effektivitet i industrien. På den annen side berøver også teknologi dyrene et sosialt liv (Sollund, 2008). På den måten kan man si at teknologien er basert på menneskets beste, over dyrenes beste. Det belyser igjen hvordan et antroposentrisk tankesett ligger til grunn for hvert ledd i industrien (Larsen, 2013). Dyr frarøves et sosialt liv på den måten at de kan utvikle en atferd som gjør at de oppfører seg på en ekstraordinær måte, hvorpå denne atferden kan observeres av mennesker og man kan danne seg et inntrykk av at dyr er forskjellige fra mennesker (Sollund, 2008). «Kannibalismetiden» kan eksemplifisere nettopp dette, hvor mink utvikler en atferd hvor de skader hverandre. Mink er opprinnelig ikke en dyreart som lever tett

på hverandre, og et liv i bur og tett på andre mink er dermed et menneskeskapt fenomen. Selv om mennesker og dyr selvsagt er forskjellige, vil denne forskjelligheten kunne legitimere domestisering av dyr (Sollund, 2008).

Både pels- og griseindustrien kan belyse to former for «*domesecration*» (Nibert, 2003). Begrepet referer til systemisk voldspraksis der sosiale dyr blir slaver for mennesker og manipulert. Dette resulterer i en objektivisering, underordning og undertrykkelse som retter seg mot dyrene. En slik prosess domestiserer dyr, men dissekerer også både kropp og sinn (ibid. s.12). Denne prosessen kan man altså se i pels- og griseindustrien, hvor dyrene anerkjennes kun i henhold til formålet deres. Både pelsindustrien og griseindustrien er to begreper som belyser en slik sosial konstruksjon der gris, mink og rev utnyttes og brukes av mennesker for mennesker. En slik objektivisering kan dermed bidra til en tankegang der dyr «fortjener» å bli behandlet på andre måter (Sollund, 2008). På den måten pekes det igjen på hvordan artsrettferdighet ignoreres gjennom en nøytraliseringsteknikk som innebærer *benektelse av offer* (Sykes og Matza, 1957).

Det samme ser man også går igjen i *Griseindustriens hemmeligheter*, der det formidles en bevissthet rundt at det skjer brudd med loven, selv om ingen faktisk definerer håndteringen av grisene som mishandling. Følgende utsagn kan eksemplifisere denne bevisstheten: «(...) *så jeg piner henne så lenge jeg må, og så skyter jeg henne da*». Utsagnet belyser hvordan en bonde lar en purke gang på gang føde grisunger, helt til den dagen hun ikke lenger hverken klarer å stå eller gå. Språkbruken viser hvordan bonden *må* pine grisen, et modalverb som for bonden og utenforstående kan legitimere denne skadepåføringen. Utsagnet eksemplifiserer også hvordan det økonomiske går foran individet, og at artsrettferdighet igjen ignoreres. Sett ut ifra utsagnet, beskyttes hverken grisen fra skade eller mishandling. Det belyser en antroposentrisk tenkemåte der menneskets fortjeneste veier mer enn grisen som et individ. Denne bevisstheten er også fremtredende i *Pels*, hovedsakelig gjennom bruken av modalverbet *skal*, som brukes av samtlige aktører. Følgende utsagn viser denne bevisstheten: ««*Man skal gå over én gang i uken. Det skal vi gjøre*». Et slikt utsagn eksemplifiserer hvordan det ikke er noen alternativer. På den måten skaper argumentasjonen et inntrykk av at bonden, i dette tilfellet, er meget bevisst over forskriftene. Det samme gjelder følgende utsagn, som også belyser hvordan bevissthet ikke nødvendigvis betyr noe annet enn en snarvei rundt forskriftene: «(...) *Jeg har ikke det. Du skal egentlig ... Vi skal si at vi avliva denne. Hvis Mattilsynet spør*».

Gjennom en grundig analyse, er det tydelig at det i tilfeller hvor diskursen om det unaturlige er fremtredende, også er gjennomgående bruk av modalverbet *skal*. Det samme kan

man imidlertid ikke si når diskursen om det naturlige er fremtredende, som i motsetning er preget av mindre autorative modalverb og usikkerhet. Dette kan forstås som et virkemiddel for å bygge opp argumentasjonen (Fairclough, 2008), der den lovlige voldsutøvelsen i stor grad kan forstås som diffust definert, og aktørene kan dermed distansere seg fra voldsutøvelsen gjennom disse språklige virkemidlene.

5.2 Diskursen om det naturlige

En motstridende forståelse av de samme handlingene, belyser hvordan dyrene i pels- og griseindustrien blir gjenstand for et komplekst voldsfenomen. I *Pels* ser man at kjøttsår, bruk av nakketang og at mink løftes opp etter halen, er håndtering som formidles gjennom diskursen om det unaturlige. Kjøttsårene som vises i dokumentarfilmen kommer imidlertid i et skjæringspunkt mellom det naturlige og unaturlige. Nervik formidler det som brudd, uakseptabelt og ulovlig, mens det av bøndene og systemet forstås som så naturalisert at det kan tolkes som en del av habitusen til bøndene. Det vil si at det blir tatt for gitt og er en del av hverdagen – ikke å påføre mink skaden intendert, men at mink utvikler slike sår som et resultat av et liv i bur. Dermed inngår slike sår i den daglige rutinen, der de sjekkes for sår daglig. Disse skadene kan dermed sammenfalle med uintentert dyremishandling (Beirne, 1999).

Naturaliserte handlinger kan imidlertid avdekke underliggende ideologier i dokumentarfilmen. Gjennomgående brukes det begreper som «*pelsdyrnæring*», «*pelsindustrien*», «*pelsdyroppdrett*» og «*pelsproduksjon*». Det er alle forskjellige begrep for én og samme ting, nemlig hvor naturlig det anses at mink og rev brukes for pelsen sin. Det reflekterer med det en normalisering der hendelser eller prosesser blir tillagt et navn og med det anses som en del av normalen (Fairclough, 2008). Samtidig blir både rev og mink kategorisert i henhold til det mennesker anser som en verdi ved dem, nemlig pelsen deres, og belyser dermed deres nyttebaserte kategorier. Det viser seg imidlertid at dyrene i industrien ikke bare kategoriseres i henhold til deres menneskelige verdi på innsiden av industrien. I samfunnet for øvrig ser man, ifølge funnene i dokumentarfilmen, at dyrene transformeres fra rev og mink til såkalte «*pelsjakker*», «*pelskrager*» og «*pynt*». I så måte kan man si at dyrene tingliggjøres både i og utenfor industrien – som pelsobjekter. Den industrielle bruken av dyrene kommer tydelig til uttrykk gjennom følgende uttalelse fra en pelsbonde: «*Minken er grei å komme i gang med. Relativt små investeringskostnader*». Minken blir her gjort om til et objekt, der den økonomiske kostnaden tas i betraktning for hvilket dyr man skal drive oppdrett av. En slik normalisering er også tydelig i *Griseindustriens hemmeligheter*, hvor griser blir begrepsliggjort basert på

hvordan de brukes. Det vil si, prosessen som foregår bak dørene har blitt normalisert gjennom bruken av begrepene «svineproduksjon», «husdyrproduksjon», «kjøttindustrien», «smågrisprodusent», «slaktegrisprodusent», «grisefarm», «svinenæringen» og «griseproduksjonen». Slike nyttebaserte kategoriseringer baserer seg på en antroposentrisk tenkemåte, som prioriterer mennesket foran andre levende vesener (Benton, 1998).

Den naturaliserte bruken kommer også til uttrykk når Nervik snakker om en avlving som skal utføres på en farm: *«I dag er det avlivning. 500 mink skal avlives i dag»*. I utsagnet ser man bruken av modalverbet *skal* i argumentasjonen, noe som henviser til en absolutt sannhet. Det er ikke noe man *må*, *bør* eller *kan* gjøre. Det belyser en antroposentrisk slutning, der avlving er basert på økonomisk gevinst og fordeler for mennesker. Denne avlvingen vises også i dokumentarfilmen, der mink regelrett stappes én etter én ned i et rør og blir gasset i hjel. Denne metoden for avlving ser man også i tilfeller hvor mink har «for store» sår, fordi for store skader reduserer nytteverdien siden pelsen ikke kan selges. Det betyr at så fort nytten er destruert, vil dyret avlives. Avlvingen av 500 mink kan på mange måter beskrives som et såkalt *theriocide* (Beirne, 2014), der dyr dør som følge av menneskelige handlinger. Et slikt begrep dekker både drap av dyr som anses som sosialt akseptable og uakseptable, og omfatter handlinger som både er begått med intensjon eller ikke. Videre retter begrepet seg mot enkeltindivider, mindre grupper eller storskala innad i sosiale institusjoner (ibid. s.54-55). Begrepet kan derfor være mer fruktbart i dette tilfellet, selv om begrepet hverken peker på hvilken dyreart eller antall dyr det egentlig er snakk om. Derfor kan begrepet på mange måter tilsløre ekstrem voldsutøvelse mot dyr. Samtidig er begrepet langt bedre enn et begrep som «avlving», som i motsetning er et begrep som viser til dyrets status som eiendom (Ellefsen, 2013b).

Griseindustriens hemmeligheter viser også former for theriocide, der gris på ren automatikk – som en del av den daglige rutinen – skytes med en såkalt boltmaskin dersom den ikke klarer å fylle sin menneskeskapte funksjon i industrien. I Dyrevelferdsloven (2009) §3 står det følgende: *«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger»*. Begge dokumentarfilmene viser voldsutøvelse og håndtering av dyr som kan sies å falle langt utenfor noe som kan tilsi at dyrene har en egenverdi i pels- og griseindustrien. I *Griseindustriens hemmeligheter* uttrykkes det at *«som samfunn har vi slått fast at dyr har egenverdi og skal behandles bra»*, samtidig som argumentasjonen i begge dokumentarfilmene gjennomgående er forankret i lovverket. Dyrevelferdsloven kan på den ene siden oppfattes som en nøkkeltekst

med stor påvirkningskraft (Grue, 2011). På den annen side strider holdningene og rutinene ved avlving med artsrettferdighet, og det kan være vanskelig å forstå hvorvidt denne såkalte egenverdien håndheves i både pels- og griseindustrien. Man kan derfor tolke Dyrevelferdsloven som en tekst som hovedsakelig har en symbolsk verdi (Ellefsen, 2013b).

5.3 Oppsummerende betraktninger

Dette kapittelet er et resultat av en tekstuell og diskursiv dybdeanalyse av *Pels og Griseindustriens hemmeligheter*. Funnene viser ulike måter voldsutøvelsen mot dyrene i pels- og griseindustrien kan forstås. Det er dermed flere diskurser som opererer side om side i *Pels og Griseindustriens hemmeligheter*, som dermed bidrar med henholdsvis to narrativer knyttet til voldsutøvelsen som begge dokumentarfilmene peker på. Man ser imidlertid at dyremishandling som et begrep tilsynelatende er fraværende, spesielt i *Griseindustriens hemmeligheter*. Det er i stedet to fremtredende diskurser som bærer preg av hva som er *naturlig* og *unaturlig*. Det kan tenkes at denne inndelingen stammer fra loven, der Dyrevelferdsloven (2009) skiller mellom handlinger som er «unødvendige» eller «nødvendige». En slik inndeling kan skape noen begrensninger for hva som oppfattes som mishandling av dyr, da både unødvendige og nødvendige handlinger innebærer mishandling og lidelser mennesker påfører dyr i industrien (Larsen, 2013). I rettslig forstand havner imidlertid dyremishandling innunder «unødvendige» påkjenninger og belastninger (ibid.). Dokumentarfilmene er dermed preget av motsetningsforhold som står i konflikt med hverandre, en såkalt konflikt om definisjonsmakten, hvorpå volden dyrene utsettes for havner i en type gråsoner mellom en naturlig og unaturlig oppfatning.

Funnene belyser imidlertid hvordan Nervik og Haugen problematiserer både lovlig og ulovlig voldsutøvelse i tråd med definisjonen om systemisk vold (Sollund, 2013). Begge uttrykker at det foregår unødig smertepåføring, og problematiserer videre forholdene dyrene lever innunder. På den måten inkluderes fysisk, psykisk og emosjonell mishandling. Forståelsen bærer heller ikke preg av å sette et skille mellom intendert, uintentert, direkte eller indirekte voldsutøvelse – og dermed sammenfaller forståelsen i stor grad også med Beirnes (1999) definisjon av dyremishandling. I kontrast ser man at aktører i systemet – henholdsvis Nortura, Norsk bondelag, Pelsdyrslaget – problematiserer kun voldsutøvelsen som bærer preg av å være ulovlig. Deres forståelse samsvarer dermed ikke med systemisk vold, og inkluderer kun fysisk, uintentert voldsutøvelse som kan tolkes som direkte. Deres forståelse av dyremishandling utelukker dermed den lovlige voldsutøvelsen i industrien.

Det kan være problematisk å komme til en enighet om hvordan man skal forstå voldsutøvelsen mot dyr i pels- og griseindustrien, når voldsutøvelsen peker i retning av å være kompleks, ulovlig og lovlig. Dermed mangler det en universell forståelse rettet mot voldsutøvelse mot dyr i pels- og griseindustrien. Forskjellige forståelser av det som dokumenteres i pels- og griseindustrien, kan imidlertid få konsekvenser også for hvem som kan stilles til ansvar for hvordan dyrene håndteres i industrien, og nærmere bestemt også hvem som påtar seg skyld. For at en hendelse, slik som *Pels og Griseindustriens hemmeligheter*, og særlig målet med en hendelse, skal få gjennomslagskraft, er man avhengig av såkalt *rasjonell kommunikasjon* i den offentlige sfæren (Habermas i Spracklen og Lamond, 2016). Det innebærer at selve formidlingen av dokumentarfilmene vesentlige, men også hvordan dyremishandling artikuleres og allerede forstås i den offentlige sfæren. Det innebærer at man behøver en universell forståelse (ibid.). Hvis det imidlertid ikke er mulig med en universell forståelse på et virkelig og praktisk nivå, som dermed kan skape en felles forventning om hva som passer og ikke passer inn med et mulig problem som skal adresseres, kan det bli vanskelig å gjøre vurderinger (Spracklen og Lamond, 2016). Konsekvensen av mangel på en felles forståelse eller mening, fører til at hverken et individ eller gruppe kan ansvarliggjøres, og målet med en hendelse kan brytes ned. Da kan målet med en hendelse bli umulig å kommunisere, fordi rasjonell kommunikasjon ikke er mulig i den offentlige sfæren uten en universell forståelse (ibid.). Dette tyder også datamaterialet på, der diskursen om det naturlige og unaturlige bærer preg av en diskursiv konflikt der voldsutøvelsen på den ene siden forstås som naturalisert og på den andre siden forstås som uakseptabel. Som et resultat av denne spenningen, ser man at problemet forskyves over mot hvem som kan stilles til ansvar for voldsutøvelsen, uten at en universell forståelse er fastslått. I neste kapittel vil dermed spørsmålet om ansvarliggjøring diskuteres, med fokus på henholdsvis tre rådende diskurser: *individdiskursen*, *systemdiskursen* og *forbrukerdiskursen*.

6 Ansvarliggjøring – systemet, enkeltindivider eller forbrukere?

Miljøkriminalitet, skade og risiko stammer ofte fra kulturelle, økonomiske, politiske og sosiale prosesser, og derfor fremmes det ofte et spørsmål om urettferdighet og ansvar (Natali og McClanahan, 2017). Etter en undersøkelse av hvordan voldsutøvelsen mot dyrene forstås, viser analysen at det hånd i hånd med dette er en diskursiv spenning preget av spørsmålet om ansvarliggjøring. Denne spenningen kan forstås som en hegemonisk kamp for å vinne frem med det som kan forstås som *systemdiskursen*, *individdiskursen* og *forbrukerdiskursen*. Denne konflikten om ansvarliggjøring er tydelig og gjennomsyrrer begge dokumentarfilmene. Nervik og Haugen artikulere *systemdiskursen*, en diskurs som legger ansvaret over på systemet, mens Pelsdyrslaget, Nortura, Norsk Bondelag og Aftenposten artikulere *individdiskursen*, en diskurs som ansvarliggjør enkeltpersoner. Mattilsynet og Aftenposten artikulere imidlertid det jeg kaller *forbrukerdiskursen*, en diskurs som legger ansvaret over på etterspørsel fra forbrukere, samtidig som de intertekstuell trekker både på *systemdiskursen* og *individdiskursen*.

Spørsmålet om ansvarliggjøring flyter på mange måter sammen med spørsmålet om hvordan voldsutøvelsen mot dyrene i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* forstås. Konflikten mellom det naturlige og unaturlige har med det konsekvenser for hvem som kan pålegges skyld, men også hvem som påtar seg skyld. Fellesnevneren i dokumentarfilmene er dermed at begge er preget av et antagonistisk forhold (Fairclough, 2008) – en såkalt konflikt vedrørende ansvarliggjøring, der Haugen og Nervik opererer på den ene siden og industrien på den andre siden. Som vi videre skal se, havner *forbrukerdiskursen* midt mellom dette antagonistiske forholdet.

6.1 Systemdiskursen

Systemdiskursen er en diskurs som tar utgangspunkt i hvordan industrien ikke tar vare på dyrene i samfunnet. Utbredelsen og hvor naturalisert den institusjonelle slaktingen av dyr er, kan faktisk være det som utgjør en av de viktigste utfordringene for å avslutte slik voldsutøvelse (Taylor og Fraser, 2017). For noen er det rett og slett for komplekst og stort til at man klarer å stå opp mot det. Derfor vil *systemdiskursen* kunne være avgjørende for en diskursiv forandring, der naturaliserte prosesser utfordres. Dersom en diskurs vinner i et terreng, såkalt hegemoni,

kan diskursen også vinne retten til å avgjøre «sannheten» (Fairclough, 2008). På den måten kan den hegemoniske diskursen formidle kunnskap, og kunnskap går alltid hånd i hånd med makt (ibid.).

I *Pels* artikuleres systemdiskursen blant annet gjennom forskjellige språklige virkemidler, der én er bruken av metaforer. Nervik uttaler at «*Når jeg er der, går jeg nesten på autopilot. Nesten som en maskin*». Det kan på den ene siden anses som en nøytraliseringssteknikk, der også hovedrolleinnhaveren kan nøytralisere handlingene for å beskytte seg selv mot smerten ved å delta i voldsutøvelse. På den annen side kan det forstås som et metaforisk virkemiddel om hvordan industrien jobber på lik linje som i et maskineri, som alle kan bli en del av. Man kan imidlertid ikke anvende en hvilken som helst metaforisk fremstilling og få aksept for den (Jørgensen og Philips, 1999). Noen fremstillinger kan være mer konvensjonelle i en diskurs, og dermed være lettere å få aksept for, mens andre metaforiske fremstillinger kan avvises. Om denne metaforen har noen effekt, kommer derfor helt an på hvordan mottakeren oppfatter og forstås rutinen i industrien.

Man ser imidlertid at den samme metaforiske fremstillingen brukes som et språklig virkemiddel også av Haugen i *Griseindustriens hemmeligheter*: «*På slakteriet ble grisene nesten bare som deler i et maskineri. Men griser er ikke tannhjul. De er levende vesener som forstår hva som skjer*». Det samme ser man i følgende uttalelse: «*Blir man bedt om å drepe, må man drepe. Blir man bedt om å slå, må man slå*». Haugen tilslutter seg første del av utsagnet, og dette danner en autoritet til det som også er hennes formål og argumentasjon – det er ikke enkeltpersoner som skal pålegges skyld, det er systemet. Det blir også understreket gjennom passiv transitivitet i siste del av setningsoppbygningen, da med bruken av ordet «man». Transitivitet er et språklig virkemiddel som innebærer at hendelser eller prosesser forbindes eller ikke forbindes med subjekter og objekter (Jørgensen og Philips, 1999; Fairclough, 2008). Hendelser eller prosesser kan fremstilles på ulike måter, og med det kan man også avdekke ideologiske konsekvenser av måten det gjøres på (Fairclough, 2008). Gjennom passiv transitivitet i nevnte utsagn, kan Haugen på den ene siden formidle hvordan også hun, som en utenforstående person som skal få opplæring i griseproduksjon, også kan bli en del av dette maskineriet. På den annen side kan dette eksempelet på passiv transitivitet også være en nøytraliseringssteknikk som skyver ansvaret vekk fra henne, og over til andre. Metaforen om et maskineri kan derfor både nøytralisere og rettfærdiggjøre voldsutøvelse i industrien, men også fungere som en strategi for å belyse den spesiesistiske tankegangen bak systemet.

Haugen og bøndene artikulere på en aktiv måte, en aktiv form for transisitivitet, der de knytter subjekter opp til hendelser. På den måten sikrer Haugen en tydeliggjøring av argumentasjonen i dokumentarfilmen, nemlig argumentet hennes om at systemet ansvarliggjøres. Dette er også i tråd med bøndenes syn, som også peker direkte på systemet. I motsetning til Norun og bøndene som representerer enkeltpersoner, anvender Mattilsynet – som kontrollorgan – en passiv form for transisitivitet ved gjentakende bruk av ordet *man*. Mattilsynet kommer imidlertid også med uttalelser hvor subjektet blir helt utelatt, som blant annet ved å si at «(...) *det skal gis oppfølgende smertelindring*» og «(...) *det skal brukes bedøvelse*». I slike tilfeller blir alt fokus rettet mot smertelindring og bedøvelse, men hvem har ansvaret for dette når ingen aktører forbindes med uttalelsene? Er det veterinæren eller bonden? I dette tilfellet fratras aktøren ansvaret ved at selve prosessen tillegges vekt, og ikke aktøren. På den måten tilsløres også ansvaret for hvem som utsetter dyrene for lidelse ved det som omtales som ulovlig kastrering og som vises i tilknytning til nevnte uttalelser om smertelindring og bedøvelse. På den ene siden kan det se ut til at argumentasjonen er preget av artsrettferdighet, der grisene skal beskyttes fra smerter gjennom bruk av smertelindring og bedøvelse. På den andre siden er dette uttalelser i forbindelse med skader og smerter som *allerede* er forårsaket av nettopp et liv i industrien. Man kan dermed diskutere hvorvidt dyr beskyttes og skjermes fra skade og mishandling, og argumentasjonen kan på den måten reflektere artsrettferdighet mer enn artsrettferdighet.

I kontrast til Haugen, kan man imidlertid se antydninger til at en bonde bruker systemdiskursen som et virkemiddel: «*Etter dyrevernloven er den stor nok, og godt og vel det òg. Men hva er en lov, når de som har laget loven, ikke har noen forstand?*». Dette henviser til størrelsen på grisebingen, hvor bonden måler det etter hva som er lov og ikke lov. På den måten argumenterer bonden på en måte som gir inntrykk av at det rettslige rammeverket har skyld i at størrelsen på bingen er liten. I kontrast, kan man imidlertid forstå dette som ansvarsfraskrivelse (Sykes & Matza, 1957), der systemdiskursen reartikuleres for nettopp å rettferdiggjøre og nøytralisere voldsutøvelsen mot dyrene på individnivå. Det er ingen grenser for hvor stor en bing kan være, men likevel velger bonden å ha binger på størrelse med noe han selv opplever at han må nøytralisere og rettferdiggjøre.

Hvis det er så tydelig at dyr håndteres dårlig i industrien, hvorfor er det da en rådende diskursiv konflikt vedrørende ansvarliggjøring? Det kan være andre kulturelle og sosiale mekanismer som står på spill og som støtter oppdrett og slakting av dyr (Taylor og Fraser, 2017). Slike kulturelle og sosiale mekanismer kan man se når individdiskursen artikuleres, som

i motsetning til systemdiskursen retter ansvaret over mot enkeltpersoner. Det er dette analysen videre vil belyse, der det drøftes om dokumentarfilmene viser enkelthendelser eller om det bare kan sies å være toppen av et isfjell.

6.2 Individdiskursen

Individdiskursen ser man reartikuleres av systemet selv, hovedsakelig av Nortura, Norsk bondelag og Pelsdyralslaget. Funnene viser at en passiv transitivitet preger argumentasjonen til nevnte aktører i dokumentarfilmene. Hvordan subjekter og objekter forbindes, eller ikke forbindes, med hendelser eller prosesser, kommer til uttrykk gjennom bruk av transitivitet som et språklig virkemiddel. Den passive formidlingen fra systemets side kan oppfattes som en fraskrivelse av ansvar, hvor handlingene tilsløres og det skapes en distanse mellom aktør og handling. Det er slik argumentasjon som preger individdiskursen. Denne distanseringen mellom handling og aktør kan eksemplifiseres med følgende utsagn: «*En skal håndtere dyr skånsomt og ta hensyn til naturlig atferd. Dette er åpenbart i strid med det*». Ordet *en* kan på den ene siden skape den samme distansen mellom handling og aktør, som ordet *man*. Med det skapes det ingen klarhet i hvem som er ansvarlig for håndteringen, til tross for at det implisitt kan fremkomme som pelsbøndernes ansvar. Dette kan på den ene siden forstås som en ytterligere nøytraliseringsmekanisme som systemet tar i bruk, der de fraskriver ansvaret på systemnivå (Sykes & Matza, 1957). Forskjellige mekanismer kan nemlig være produktive for å normalisere handlinger og prosesser (Taylor & Fraser, 2017), slik denne ansvarsfraskrivelsen peker på. En slik nøytraliseringsmekanisme kan dermed ikke bare ses på som nyttig for å unngå sanksjoner fra samfunnet, men også som en mekanisme for å underbygge diskursen om det naturlige og unngå et brudd med denne forståelsen.

Funn viser at blant annet at Norsk bondelags argumenterer er preget av autoritet og sannhet, gjennom bruk av sterke modalverb som *skal* og *må*. Imidlertid kan språk fungere som et virkemiddel for både å tilsløre og omdefinere overgrep, og dermed naturalisere voldsutøvelse (Ellefsen, 2013b). Modalverbene kan derfor være et virkemiddel for å skape et inntrykk av sannhet hos mottakere, heller enn at det faktisk er sannhet. Dette går igjen hos Norsk bondelag, Nortura og Mattilsynet i *Griseindustriens hemmeligheter*, og hos Mattilsynet og Pelsdyralslaget i *Pels*. Uttalelsene deres kan med det tilsløre årsaker bak hendelser og skape en viss distanse til voldsutøvelsen. På den måten skapes det en språklig distanse for å unngå assosiasjoner mellom dem som aktører og voldsutøvelsen som vises i dokumentarfilmene.

Videre ser man at Norsk bondelag og Nortura henviser intertekstuelst til et dyrevelferdsprogram som har blitt opprettet. Et slikt program belyser hvordan individdiskursen også legger grunnlaget for såkalte forbedrende tiltak, der programmet skal fungere på følgende måte:

«(...) for det første, man skal dokumentere hvordan man håndterer syke dyr. For det andre, så skal det brukes veterinærbesøk inntil tre ganger i året, avhengig av hvor stor besetningen er. Og i siste instans, det er en økonomisk konsekvens, da matindustrien, i dette tilfellet er det slakteriene, som skal bruke et trekkssystem for dem som ikke etterlever regelverket».

Samtidig viser det til hvilke forbedringer som et slikt dyrevelferdsprogram skal fremme:

«(...) viktig å fastslå at dyrevelferdsprogrammet som er etablert, det har sterke stimuli til forbedring, litt bedre hver dag. Det skal kjøres journal, avvik skal lukkes, økonomiske sanksjoner. Og ikke minst, veterinærer skal inn i dyreholdet og drive aktiv påvirkning».

Utsagnene over viser til et tiltak som er satt inn i industrien, som for så vidt kan se ut som et tiltak som skal beskytte dyrene mot mishandling. På den annen side viser utsagnene at dyrevelferdsprogrammet ikke omhandler dyrene, men menneskene i systemet. Dyrevelferdsprogrammet kan dermed tolkes som et resultat av en antroposentrisk løsning, som ikke tar høyde for å beskytte dyrene mot skade. Følgende utsagn fra Nortura understreker også dette: *«(...) næringa, hele bransjen, har etablert et dyrevelferdsprogram som skal ivareta systemet rundt det».* Utsagnet viser at det skal håndtere voldsutøvelse som faller innunder diskursen om det unaturlige, ikke voldsutøvelsen som faller innunder diskursen om det naturlige. Med det vil dyrevelferdsprogrammet, på lik linje med Dyrevelferdsloven, legitimere den lovlige volden mot dyr. Et slikt nytt program kan igjen gjøre det vanskelig med en endring, da et nytt innslag kan brukes sammen med Dyrevelferdsloven for å legitimere bruken. Dermed representerer et slikt dyrevelferdsprogram *velferdisme*, der programmet ivaretar menneskets interesser over dyrs velferd (Svård, 2008). Et slikt velferdsperspektiv bærer også loven preg av, der velferd tilslører skaden dyr påføres gjennom systemisk vold, ved å vektlegge at dyrevelferd er det viktigste gjennom hele næringskjeden (Taylor og Fraser, 2017).

For systemet generelt, viser analysen at individdiskursen fungerer som et virkemiddel for å legitimere bruken og misbruken av dyr samtidig som den kan skyve ansvaret over på enkeltindivider. Denne diskursen kan dermed reflektere en mekanisme som kan bidra til å normalisere voldsutøvelse som foregår i industrien (og i samfunnet mer generelt). Det kan

tolkes som en taktikk for å opprettholde et skille mellom naturlig og unaturlig voldsutøvelse, som kan ses på som en stor del av den norske kulturen. Det kan også forstås som at de ønsker å distansere seg fra et ansvar, som i ytterste konsekvens kan medføre en revolusjon som kan bidra til en omdefinering av den naturaliserte voldsutøvelsen. Det er i denne spenningen forbrukerdiskursen kommer til syne, der ansvaret skyves over mot forbrukere både på individnivå og systemnivå.

6.3 Forbrukerdiskursen

«(...) Det er ikke all verden man kan gjøre. Man kan velge å spise mindre kjøtt og mer grønnsaker. Et godt tips til alle. Det finnes jo bønder som lager grønnsaker også. Så går det ikke helt utover bondestanden. Men å spise mindre og det man antar er bedre, er det eneste man kan gjøre. I Danmark har myndighetene laget en dyrevelferdsmerkeordning. Og det kan være et innspill til norske politikere».

Utsagnet er hentet fra *Griseindustriens hemmeligheter* og viser hvordan moderne samfunn er preget av alternativer i matveien. I dokumentarfilmen henvises det også til rådende alternativer i form av økologisk kjøtt og kortreist kjøtt. I forbindelse med *Pels* ser man også alternativer, da i form av falsk pels eller tekstiler. Hånd i hånd med flere alternativer, viser funnene at det imidlertid også har skjedd et skifte mot et større personlig ansvar i forbindelse med særlig risiko og trusler vedrørende helse og miljø. Et slikt ansvar kan gjenspeiles også i livsstil og forbrukervalg (MacKendrick, 2011). Når det legges frem alternativer, kan det gi signaler om at samfunnet tar tak i et problem. Ser man imidlertid på økologisk kjøtt og kortreist kjøtt, vil et slikt skifte også være fruktbart for staten. På den måten kan staten nemlig forskyve ansvaret for helse og velferd over på «ansvarlige» individuelle borgere i samfunnet (Brisman og South, 2014). I *Griseindustriens hemmeligheter* ser man at flere aktører gir uttrykk for dette, blant annet en journalist fra Aftenposten: *«Det eneste forbrukerne kan gjøre, er å kjøpe kjøtt fra produsenter de vet driver bra»*. Videre formidler også en bonde denne ansvarliggjøringen av forbrukeren:

«Det er en samfunnsgreie at forbrukeren vil ha billigst mulige varer. Da må vi gjøre det som er billigst også. Hadde forbrukerne forstått at det koster å holde gris i live, hadde vi gjort det. Så da må man være litt hard, da».

En slik fremstilling kan gi et inntrykk av at dårlig håndtering av dyr går hånd i hånd med stor etterspørsel fra forbrukere, og at det dermed handler om at forbrukere kan velge mellom å kjøpe

billig eller dyrt kjøtt, eller kjøpe kjøtt fra produsenter de vet driver bra eller ikke. På den måten er det opp til den vanlige mannen i gata om industrien er preget av det de mener er god dyrevelferd. En slik ansvarliggjøring av individet kan man se tegn til også i språkbruken og argumentasjonen i dokumentarfilmen. Hva gjelder språkbruk, kan modalverbene *skal* og *kan* peke på hvilke alternativer som artikuleres for forbrukere og øvrige aktører i industrien. Aktører som representerer systemet anvender hovedsakelig *skal* i forbindelse med hva bønder, store deler av industrien og kontrollører skal gjøre i tiden fremover. Det er basert på håndfaste retningslinjer – som at bondelaget *skal* ta imot uanmeldte besøk og at bøndene *skal* følge lovverket – i motsetning til forbrukere som plasseres i en posisjon preget av flerfoldige alternativer som kan anvendes som, igjen, en måte hvorpå forbrukere pålegges ansvaret. Mennesker som derfor spiser kjøtt, samtidig som de er bevisste eller følsomme overfor miljø og dyr, kan bli mistenkelige til hvordan dyr håndteres i industrien. Det er der forbrukerdiskursen kan sies å havne i midten av individ- og systemdiskursen. På den måten kan forbrukere lettere ta til seg et såkalt *samarbeidende sosialt ansvar* som fungerer som en mekanisme for å nøytralisere mulig kritikk eller sosiale reaksjoner (Brisman og South, 2014:88). På den måten kan forbrukere rettferdiggjøre kjøp av kjøtt fordi de «ikke har gjort skade, men gjort en god gjerning» ved å velge norsk kjøtt, som fremstilles som å støtte «god dyrevelferd».

Foruten utviklingen av et ansvarlig individ, viser funnene et fokus på skampåføring – ikke nødvendigvis skampåføring når det gjelder bøndene eller industrien generelt, men skampåføring som retter seg mot forbrukere. Forbrukerdiskursen kan med forstås som en form for selvdisiplinering (Foucault, 1999b). I datamaterialet ser man tendenser til begreper som blant annet *kjøttskam* og *klimaskam*, begreper som kan peke på en skampåføring på individnivå rettet mot forbrukere. Det kan forstås som en måte hvorigjennom forbrukere ansvarliggjøres og det skapes en tilbøyelighet til å føye seg etter *alternativer*, slik som økologisk kjøtt. Gjennom *reintegrerende skampåføring* (Braithwaite, 1989), skampåføres selve *handlingen* for at forbrukere skal føye seg etter alternativene systemet har lagt frem. På den måten kan man anta at skampåføringen skal ha en reintegrerende virkning, og ikke en stigmatiserende funksjon. En slik skampåføring kan dermed resultere i en uformell sosial kontroll som samfunn kan dra nytte av, dersom det er selve *handlingen* som skampåføres, og ikke *individet* (ibid. s.100). Dette er i tråd med funnene i analysen, som viser hvor viktig *felleskapet* er i diskusjonen om både pels- og griseindustrien. På den ene siden kan økologisk kjøtt ofte oppfattes, eller kanskje fremstilles, som preget av god dyrevelferd og dermed et «bra» alternativ til det som i dokumentarfilmen omtales som «vanlig» kjøtt. På den andre siden kan økologisk kjøtt, på lik linje som

dyrevelferdsprogrammet, bli beskrevet som et alternativ som baserer seg på økonomisk fortjeneste for mennesker, og ikke en utvikling som beskytter dyrene mot skade. Det er på så måte et antroposentrisk alternativ eller løsning, som tilsesetter dyrs rett til beskyttelse.

Dette samarbeidende sosiale ansvaret peker i retning av et såkalt «samarbeidende imperativ» som utvikler seg, der man ser et inntog av flere aktører (Holley, 2016). En slik utvikling er imidlertid polysentrisk, der det kan sies at staten ikke lenger har den sentrale rollen, det er i stedet flere aktører som jobber side om side (ibid.). Et problem er imidlertid at makt kan virke diffust under slike forhold, der fraværet av staten eller andre regulerende mekanismer involverer i større grad offentlig skampåføring og andre former for uformell sosial kontroll (Gunningham, 2008). Det er denne utviklingen analysen også har pekt på. For selv om Mattilsynet, sammen med politiet, er de viktigste kontrollorganene for dyrevelferd i Norge (Ellefsen, 2013b), peker funnene på en utvikling hvor privatpersoner pålegger skam. Nervik og Haugen kan også ses på som aktører som representerer en slik uformell sosial kontroll i dette samarbeidende imperativet.

Dette samarbeidet kan man se opp mot «frames of injustice» (Gamson, 1992), der et individ eller en gruppe kan oppleve at det er en spenning mellom sin egen forståelse og den kollektive, dominante forståelsen av hvordan dyr skal håndteres. Dette samsvarer med den hegemoniske makten, og hvorvidt makt ikke handler om undertrykkelse, men om å vinne samtykke. Hvis man opplever at det er en spenning mellom egen forståelse og den dominerende forståelsen, kan den hegemoniske makten føre til at man underlegger seg den dominerende diskursen. «Frames of injustice» kan dermed skape et dilemma der individer frivillig eller i frykt for sosiale reaksjoner underlegger seg dominante diskurser. I dette tilfellet føyer seg etter alternativene som tilbys for å unngå skam, men også for å unngå ekskludering fra fellesskapet. Spesiesisme kan på så måte betraktes som produktiv snarere enn tvang (Fairclough, 2008:28). En kapasitet til å begå grusomme handlinger vil også øke dersom mennesker utfører handlingene sammen, fordi et samarbeid handler alltid om inkludering og ekskludering (Sollund, 2008).

På den ene siden kan dette tenkes å være en positiv utvikling som kan føre til at kampen mot vold i industrien kan bli mer effektiv og føre til en type respons mot voldsutøvelse i industrien (Holley, 2016). På den annen side kan man tolke dette samarbeidende sosiale ansvaret for å være svært mektig, der det legger til rette for at aktører – industrien, bønder og forbrukere – kan fraskrive seg et ansvar på bekostning av andre aktører i dette samarbeidende imperativet. På den måten, gjennom ansvarsfraskrivelse, kan voldsutøvelse som faller innunder

diskursen om det naturlige nøytraliseres og rettferdiggjøres. Dette speiler det såkalte nye paradigmet innenfor straffepolitikk, der fokuset har beveget seg mot å se på individer som rasjonelle, selvstyrende og ansvarlige (Nilsson, 2013). Der staten hovedsakelig «styrer» samfunnet i en retning, mens privatpersoner «ror» gjennom skampåføring.

6.4 Oppsummerende betraktninger

Kapittelet viser tre fremtredende diskurser – systemdiskursen, individdiskursen og forbrukerdiskursen – der de to førstnevnte diskursene er preget av antagonisme. Diskursene om ansvarliggjøring belyser hvordan mangelen på én universell forståelse av voldsutøvelsen i industrien skaper problematikk vedrørende argumentasjonen om enkeltindivider eller systemet kan stilles til ansvar for handlingene som vises i henholdsvis *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*, men også om skylden kan pålegges forbrukere. Systemdiskursen formidler et narrativ der systemet fremstår som den ansvarlige parten for voldsutøvelsen i industrien. Det kan ses på som et resultat av diskursen om det naturlige og unaturlige, der Haugen og Nervik problematiserer både lovlig og ulovlig voldsutøvelse i industrien. Til tross for det, kan diskursen om det unaturlige tolkes som særlig fremtredende i terrenget. Det er hovedsakelig voldsutøvelsen som faller innunder den diskursen, den ulovlige voldsutøvelsen, som problematiseres i forbindelse med spørsmålet om ansvarliggjøring.

Individdiskursen står i et motsetningsforhold til systemdiskursen, der aktører i industrien formidler et narrativ hvor enkeltpersoner kan stilles til ansvar for voldsutøvelsen som vises i dokumentarfilmene. Det kan forstås som et resultat av den fremtredende diskursen om det unaturlige, der aktørene i vektlegger voldsutøvelse som strider med loven. Dette kan ses i tråd med Dyrevelferdsloven, som individdiskursen intertekstuelthviler seg på. I Dyrevelferdsloven skilles det mellom «unødvendige» og «nødvendige» påkjenninger og belastninger (2000, §3), og dermed tilrettelegges og legitimeres voldsutøvelse på mange måter gjennom loven (Francione, 2014). Diskursen om det naturlige og unaturlige kan derfor tolkes som en forlengelse av den rettslige diskursen, og kan fungere som et resultat av en nøytraliseringssteknikk (Sykes & Matza, 1957). På den måten, ved å vektlegge det unaturlige, kan skadepåføringen som foregår naturlig benektes siden det er i tråd med loven.

Diskursene består av flere språklige virkemidler, deriblant modalitet, transitivitet og metaforer – som samtlige kan både underbygge og undergrave autoritet (Fairclough, 2008). Gjennom nevnte virkemidler artikuleres individdiskursen på en måte som distanserer aktørene i systemet fra voldsutøvelsen, mens systemdiskursen bærer preg av argumentasjon som

forbinder hendelser og prosesser eksplisitt til systemet. På den annen side kan systemdiskursen og individdiskursen imidlertid tolkes som to diskurser som ytterligere kan fungere som nøytraliserings teknikker (Sykes & Matza, 1957), der aktører kan skyve ansvaret over på andre aktører involvert – noe både enkeltbønder, Nortura, Norsk Bondelag og Pelsdyrslaget gjør. Analysen belyser dermed at det skjer både på individnivå og systemnivå, som kan være en teknikk for å normalisere handlinger og prosesser (Taylor & Fraser, 2017).

Som et resultat av denne ansvarsfraskrivelsen, trer forbrukerdiskursen inn i terrenget. En slik ansvarsfraskrivelse belyser hvor sammensatt og komplekst forholdet mellom mennesker og dyr egentlig er, og dermed også makten mennesker har over dyr – spesiesisme. Forbrukerdiskursen kan tolkes som ytterligere en diskurs som skyver ansvaret vekk fra systemet og enkeltbønder, og over på forbrukere. Samtidig som dette skjer, legges det opp til ulike alternativer forbrukere kan velge mellom, deriblant norsk kjøtt dersom man ser nærmere på *Griseindustriens hemmeligheter*. Dette belyser et samarbeidende sosialt ansvar (Brisman & South, 2014) – der alternativene forbrukere tilbys kan rettferdiggjøre kjøttkonsum da de «ikke har gjort skade, men har gjort en god gjerning», siden norsk kjøtt fremstilles synonymt med «god dyrevelferd».

Forbrukerdiskursen belyser hvordan ansvaret legges over på ansvarlige individer, som en form for selvdisiplinering (Foucault, 1999b). I forlengelse av dette, viser kapittelet at individer trer inn i en rolle hvor de også pålegger skam. Dersom individer ikke føyer seg etter alternativer som økologisk kjøtt, kan de risikere skam. Imidlertid er det antroposentriske alternativer eller løsninger, som tilsidesetter dyrs rett til beskyttelse. Forbrukerdiskursen belyser dermed en utvikling hvor flere aktører trer inn som et resultat av statens fravær eller manglende regulerende mekanismer (Gunningsham, 2008). Disse tre diskursene kan imidlertid belyse et større samspill i samfunnet, der det samarbeidende sosiale ansvaret har en stor betydning hva gjelder voldsutøvelse mot dyr. Det kan tolkes som et spesiesistisk samarbeid, da det til syvende og sist reflekterer en spiral mellom alle aktørene involvert, som kan legitimere videre bruk av dyr. Samspillet kan dermed vise en side av den norske kulturen. Kultur handler om tro, følelser, verdier og kategorier som hjelper oss å definere eller konstruere verden vi ser (Garland, 1990; Jasper, 1997). Kulturen kan med det fungere som grunnlaget for hvordan man forstår verden, og skaden dyr påføres anses som en del av den kollektive identiteten vår (Brisman og South, 2014). Det kan belyse en større tilstand, en doksisk praksis (Bourdieu, 1995a), der voldsutøvelse forblir naturalisert og tas for gitt i samfunnet (Sollund, 2012). Det å drepe dyr kan på den måten ses på som så naturlig, at det gjennom både institusjonelle og kulturelle

praksiser kan normaliseres (Cudworth, 2017; Taylor og Fraser, 2017). Det å spise kjøtt og bruke pels er så integrert i den norske kulturen at det ikke stilles spørsmål til den naturaliserte voldsutøvelsen, noe som kan være en forklaring for hvorfor diskursen om det unaturlige derfor er så fremtredende i det diskursive terrenget.

Mennesker vil imidlertid alltid benekte at grusomhet skjer, til tross for at man innerst inne vet at det faktisk skjer (Sollund, 2008). På den ene siden har analysen vist til nøytraliseringsmekanismer som individer kan ta i bruk for å rettferdiggjøre handlinger. Slike mekanismer kan man imidlertid ta i bruk når man selv oppfatter en handling som feil, en form for rasjonalisering for å *utføre* en handling (Sykes og Matza, 1957). Det betyr at nøytraliseringsmekanismer kan rettferdiggjøre og nøytralisere voldsutøvelse *før* det skjer. Dokumentarfilmene bærer imidlertid også preg av argumentasjon i *etterkant*. Det kan forstås som en teknikk der aktørene forsøker å forsvare voldsutøvelsen etterpå, som et resultat av at voldsutøvelsen ikke har blitt oppfattet som feil. De som tjener mest på mishandling, er også de som mest sannsynlig vil utvikle moralske begrunnelser for å begå mishandling og distansere seg minst fra det (Sollund, 2008).

Man kan på den ene siden forstå det som nøytraliseringsmekanismer som kan tas i bruk for å fortsette systemisk vold som foregår i pels- og griseindustrien. På den måten rettferdiggjøres voldshandlinger mot dyr, nettopp for at industrien kan fortsette som «normalt». Siden det viser seg at det tilsynelatende ikke er noen overraskelse at både pels- og griseindustrien er preget av vold mot dyr, kan denne forsvarsteknikken på den annen side forstås som *benektelse*, der sannheten blokkeres ute (Cohen, 2001:39). Det er imidlertid særlig tydelig der handlinger fremstår som naturaliserte. Dette kan peke på at voldsutøvelse som faller innunder diskursen om det unaturlige oppfattes som feil og må nøytraliseres. Voldsutøvelsen som imidlertid faller innunder diskursen om det naturlige, blir på den annen side gjenstand for benektelse, en mekanisme for å normalisere det videre. Benektelse avhenger imidlertid av et felles kulturelt vokabular som oppfattes som troverdig (Cohen, 2001). Det er her Dyrevelferdsloven har en essensiell rolle, som intertekstuel artikuleres på en måte som kan bidra til å legitimere benektelsen gjennom paragrafer som tilsynelatende ser ut til å beskytte dyr, men som til syvende og sist legitimerer naturalisert voldsutøvelse mot dyr.

På den annen side spiser ikke alle kjøtt, og alle kler seg ikke heller i pels. Habitus kan nemlig endre seg (Sollund, 2012), slik også kultur kan endre seg (Jasper, 1997). For selv om kulturen legger noen rammer for hvordan mennesker tenker og handler, er individer kreative og kan akseptere, spille på, føye seg etter eller avvise kulturelle tradisjoner (ibid.). I *Pels*

uttrykker Nervik at «(...) *ny kunnskap er ofte utgangspunktet for moralsk utvikling*». Selv om det i noen arenaer kan være slik, har man sett at forholdet mellom mennesker og dyr er mer komplekst enn som så. Forskning har gjennom årene avdekket at dyr kan lide på lik linje med mennesker (Singer, 1975), samtidig beskyttes dyr kun mot noen former for vold – primært i henhold til menneskers interesser, eller der dyrs interesser krysser menneskers interesser (Nurse, 2013). Likevel kan diskurser føre til en diskursiv endring (Fairclough, 2008). Motdiskurser kan med det forstås som en måte hvorigjennom kulturen utfordres, derav også den doksiske praksis. Disse motdiskursene som presenteres i *Pels og Griseindustriens hemmeligheter* vil diskuteres i kapitlet som følger, ved å rette oppmerksomheten mot tre nye diskurser: *skadediskursen*, *lidelsesdiskursen* og *nasjonaldiskursen*.

7 Motdiskurser

Visuelle elementer som preger *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* baserer seg på en annen tilnærming enn tradisjonelle uttryksmåter har vist tidligere, eksempelvis under gatedemonstrasjoner. Populærkultur, slik som formidles gjennom TV, spiller med det en større rolle i dag. Det reflekterer også hvordan TV kan anses som et nytt medium for politiske ytringer i dagens samfunn. Dokumentarfilmene belyser hvordan «nye stemmer» (Andersson, m.fl., 2012), i dette tilfellet Nervik og Haugen, utfordrer og setter spørsmål ved voldsutøvelsen som er dokumentert i pels- og griseindustrien.

Spørsmålet er om slike stemmer faktisk er *hørbare*, noe som skal diskuteres i dette kapitlet. Stemmene i disse dokumentarfilmene representerer motdiskurser, som kan ses på som motmakt som utfordrer de ideologiske diskursene (Fairclough, 2008). Som analysen til nå har vist, kan det tolkes at spesiesisme ligger til grunn for rådende diskurser om hvor naturalisert bruken av dyr er i både pels- og griseindustrien. Det viser med det hvordan spesiesisme danner et ideologisk bakteppe som de rådende diskursene hviler på, og dermed innbakt i den norske kulturen. Kultur er ikke deterministisk (ibid.), og det ser man tydelig i dokumentarfilmene der Nervik og Haugen gjør motstand mot spesiesisme. Analysen viser dermed hvordan kultur kan skape noen rammer for hva individer kan og ikke kan gjøre, men at individer samtidig er kreative og ikke styrt av kulturen. Fra et slikt perspektiv er ikke individer passive, men aktive og kan gjøre motstand mot den doksiske praksis (Bourdieu, 1995a).

De fleste fenomener er imidlertid knyttet sammen på så mange måter at det nesten er umulig å få et helt nøyaktig overblikk (Becker, 1998). Det er hovedsakelig tre motdiskurser som råder, der Nervik artikulere en *skadediskurs* og Haugen en *lidelsesdiskurs*. I tillegg utfordrer Haugen det som viser seg å være en *nasjonaldiskurs*, der den norske kulturen står i spissen. Det er disse diskursene oppmerksomheten rettes mot. Analysen viser dermed hvordan det spesiesistiske rammeverket utfordres ved at Nervik og Haugen bygger opp andre narrativer rundt industrien, som kan forstås som et første steg i en retning av en mulig diskursiv forandring i hvordan ikke bare voldsutøvelse som favnes av diskursen om det unaturlige forstås, men også voldsutøvelse som diskursen om det naturlige dekker. De representerer dermed en motmakt som retter oppmerksomheten mot artsrettferdighet, der dyrene skal beskyttes mot all skade og mishandling (White, 2013).

Gjennom en diskursiv forandring kan diskurser vinne terreng over rådende diskurser (Fairclough, 2008), og man kan hevde at det er det som forsøkes gjennom begge

dokumentarfilmene. Videobaserte strategier kan blant annet bygge opp noen følelser som kan bidra til en helhetlig avdekking av voldsutøvelse (Taylor og Fraser, 2017). Slik helhetlig avdekking kan igjen skape økt offentlig eksponering av hvordan skjulte og normaliserte prosesser i pels- og griseindustrien foregår. Skade- og lidelsesdiskursen artikuleres i hovedvekt gjennom visuelle elementer, og derfor rettes lyset mot disse diskursene først, etterfulgt av nasjonaldiskursen som analyseres og diskuteres. Den visuelle dimensjonen kan fungere som et verktøy i kriminologiske studier (Ferrell, 2013b), og med det går analysen enda mer i dybden av grønn kulturell kriminologi (Natali og McClanahan, 2017).

7.1 Skade- og lidelsesdiskursen

Det uttrykkes en motmakt i både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* gjennom intertekstualitet der videoklipp, bilder fra innsiden og lydklipp brukes som virkemidler av både Nervik og Haugen. En skade- og lidelsesdiskurs artikuleres i kontrast til diskursen om det naturlige, og med det blir motmakten desto tydeligere. Det som er fremtredende i begge motdiskursene, er hvordan artsrettferdighet vektlegges gjennom visuelle virkemidler. I *Pels* viser Nervik gjennomgående opptak av både mink og rev med store skader og kjøttår – som formidles på en måte som anerkjenner dyrene som ofre for skade, og at dette er noe mennesker bør beskytte og verne dyrene mot.

I *Pels* brukes visuelle elementer som bilder og skjulte opptak fra innsiden av farmer i Norge. Disse opptakene og bildene er tatt av både Nervik, men også av bevegelsen som er en del av dokumentarfilmen. Disse visuelle elementene er sterke, og kan på den ene siden forstås som en videreføring av formålet om å vekke moralsk sjokk i befolkningen, der målet er å skape en bevissthet. Det vises sterke opptak og bilder av mink med avbitte ører og haler, rever uten haler, rever med store kjøttår, mink med kjøttår, rever med unormale øyne og kroppsfasong, rever med lange klør, døde mink, døde rever, dyr med blodig pels og mink som slåss for livet i burene de lever i. Dette er bare en liten del av det som vises, og belyser hvordan skadediskursen gjennomsyrrer dokumentarfilmen.

Bilde 1: Skjermdump fra *Pels* (2014), som viser en mink med et stort kjøttsår i nakken. Videoklipp: Frank Nervik (Piraya Films).

Bildet over er et eksempel på hvordan skadediskursen formidles visuelt, der man ser skadene både på nærhet og avstand. Gjennom visuelle virkemidler fører dokumentarfilmen oss nærmere forholdene i industrien som tilskrives et skadeperspektiv. Og jo nærmere man kommer slike forhold, desto mer nøyaktig vil mottakerens beskrivelse av hendelser også være (Natali, 2016). På den annen side vil visuelle elementer være avhengige av hvordan mottakeren tar det til seg (Natali og McClanahan, 2017). Dermed ser man at skadediskursen ikke bare uttrykkes visuelt, men også eksplisitt. Følgende utsagn kan belyse det: «*De klarte å skape et inntrykk av at skadde dyr bare var hos enkeltbønder ute av kontroll*». Dette utsagnet viser til hvordan systemdiskursen og skadediskursen integreres og artikuleres side om side. Dette kan tolkes som argumentasjonen som ligger til grunn for motdiskursene, der formålet er å utfordre individdiskursen som systemet artikulerer. Siden bilder og opptak er avhengige av diskursive rammeverk som mottakeren kan anvende, kan systemdiskursen og skadediskursen forstås som det diskursive rammeverket som tilbys i *Pels*. På den måten formidles et budskap om at skadene stammer fra systemet i pelsindustrien – både visuelt, tekstuert og diskursivt.

Bilde 2: Skjermdump fra *Griseindustriens hemmeligheter* (2019) som viser en gris som ikke klarer å reise seg, og med et stort, åpent skuldarsår. Videoklipp: Norun Haugen (Piraya Films).

I *Pels* blir skadediskursen hovedsakelig formidlet gjennom bilder, mens det i *Griseindustriens hemmeligheter* er en større vekt av videoopptak. Bildet over viser en gris som har et stort skuldarsår, og ikke klarer å komme seg opp på bena. Slik sår går igjen som et visuelt virkemiddel i *Pels*, blir også skadediskursen reartikulert videre gjennom visuelle virkemidler i *Griseindustriens hemmeligheter*. I forlengelse av dette, bærer imidlertid *Griseindustriens hemmeligheter* et preg av mer vekt på lidelse enn skade. Funnene peker dermed på at også artsrettferdighet står sentralt i *Griseindustriens hemmeligheter*, slik vi har sett i *Pels*. Denne lidelsesdiskursen forsterkes med et viktig gjentakende moment, der lyden av grisehyl gjennomsyrrer dokumentarfilmen. Grisehyl kan med det forstås som et element som representerer dyrenes lidelse i griseindustrien. Grisehyl er til stede til enhver tid, noe som kan illustrere av hvordan lidelse er en del av rutinen. På den måten viser funnene at de visuelle elementene kan være en strategi for å underbygge og forsterke motmakten som utfordrer spesiesisme, både *Griseindustriens hemmeligheter* så vel som *Pels*.

Man kan anta at mange kan sitte igjen med blandede følelser knyttet opp til både skade- og lidelsesdiskursen. For media overfører ikke bare informasjon, men også følelser (Ferrell, 2009a). Samfunn er preget av en informasjonstid der mennesker har en tendens til å forme meninger basert på bilder og lyder som media formidler (Natali og McClanahan, 2017; Castell, 2004). Det er tydelig at de visuelle virkemidlene vekker sterke følelser, slik følgende utsagn eksemplifiserer:

«Det har vært sjokkerende å se de grusomme måtene de avliver grisungene på»

«(...) Jeg er sjokkert over hvor lite grundig tilsynet er, hvor dårlig oppfølgingen er»

«Jeg er litt påvirket av propagandaen. Tror at i Norge er det bedre dyrevelferd enn ellers i Europa. Men jeg fikk skikkelig sjokk».

«Jeg er litt målløs. Det var skikkelig tøft å se».

«Det er alvorlige bilder. Bilder som berører meg veldig sterkt».

Dette viser at bilder kan fremkalle og stimulere følelser og forestillinger, noe som generelt sett er sterkere enn det verbale språket (Fairclough, 2008). I de to dokumentarfilmene artikuleres skade- og lidelsesdiskursen gjennom visuelle elementer, som på den ene siden kan formidle et perspektiv basert på artsrettferdighet. På den måten kan de visuelle elementene styrke et mulig moralsk sjokk. I forlengelse av dette, kan moralsk sjokk vekke en diskursiv forandring der det visuelle kan ses på som et første steg i retning av en økt bevissthet om hvordan det er på innsiden av industrien. Bevissthet er også helt vesentlig å vekke for at en hendelse kan defineres som kritisk. Det er fordi bevissthet kan vekke noen følelser og søken en form og uttrykk for noe man ønsker å si (Andersson m.fl., 2012:144). Dokumentarfilmene er dermed i tråd med nyere forskning innen studier av sosiale bevegelser, som viser at:

«Det er en økende bevissthet om viktigheten av de mer emosjonelle aspektene ved politisk engasjement, og de eksistensielle uttrykkene forankret i personlig erfaring og 'levd liv'. Dette er kvaliteter som lettere kan kanaliseres gjennom estetisk orienterte uttrykksformer» (Andersson m.fl. 2012:148).

Selv om dette er formidlet i forbindelse med forskning på minoritetsgrupper, ser man at det emosjonelle aspektet og bevissthet er to elementer som går igjen visuelt i begge dokumentarfilmene. For å skape bevissthet, er man imidlertid avhengig av at den bredere effekten av et bilde fungerer (Fairclough, 2008). Hvordan media videre konstruerer og reartikulerer motdiskursene, vil igjen kunne påvirke hvordan mottakeren oppfatter og tar til seg følelsene og informasjonen som formidles (Presdee, 2009). På den måten kan det tenkes at betydningen av dokumentarfilmene avhenger av spesiesismens stilling i kulturen vår, i hvor stor grad motdiskursene reartikuleres og om voldsutøvelsen i både pels- og griseindustrien konstrueres som et faktisk problem av media.

Mattilsynet eksemplifiserer et syn i *Griseindustriens hemmeligheter* som på mange måter strider med de følelsene som allerede har blitt henvist til. De sier følgende: «Dessverre ser vi liknende tilfeller i tilsynene våre på gårdsbruk». Dette kan på den ene siden være et

uttrykk for hvor naturlig voldsutøvelse har blitt i industrien, og at det ikke lenger berører. På den måten kan det være vanskelig, og kanskje til og med umulig, å vekke en bevissthet. På den annen side kan et slikt utsagn belyse en kulturell benektelse (Cohen, 2001), som er iboende i individer som uttrykker at voldsutøvelsen kom overraskende på dem. Kulturell benektelse innebærer at et samfunn blokkerer bort sannheten for å tilrettelegge for at grusomhet kan fortsette som normalt (ibid. s.10-11). På den måten kan samfunnet unngå både skam- og skyldfølelse.

Opptakene i de to dokumentarfilmene skiller seg imidlertid fra hverandre. I motsetning til *Pels*, transformeres hendelsene i *Griseindustriens hemmeligheter* til å vise enkelthendelser vedrørende håndteringen av grisene i industrien. Haugen tilbyr med det et motstridende perspektiv på industrien, som rutinemessig kategoriserer og nummererer griser. Slik kategorisering kan imidlertid brukes for å utøve makt (Grue, 2011). Motmakten i *Griseindustriens hemmeligheter* kan dermed sies å forsterkes, der det henvises til gris som enkeltindivider, grisene navngis og Haugen skaper en relasjon til dyrene. Dette er noe som ikke fremgår i *Pels*, der mink og rev hovedsakelig filmes i burene sine og fortsetter å fremstilles som en masse. En slik transformering av hendelser til å peke på enkeltindivider i stedet for en masse, kan være en form for å bryte distansen til dyrene og dermed formidle empati til mottakere. Dette bryter også med kategoriseringen av dyr etter bruk- og nytteverdi. En kategorisering av dyr kan skape en avstand til dyrene i industrien (Sollund, 2008). Det peker på en maktrelasjon mellom dyr og mennesker, preget av spesiesistiske kategorier og begreper. Dette fokuset på enkeltindivider reflekterer hvordan motmakten utfordrer ideologien om dominansforholdet mellom mennesker og dyr, og dermed dagens høyindustrielle dyreproduksjon hvor enkeltindividene forsvinner fra bondens blick (Ellefsen, 2013a:212). Utviklingen av husdyrnæringer er i dag preget av en mengde dyr og den daglige driften utføres av hel- og halvautomatiserte løsninger (Ellefsen, 2013a). Man kan dermed argumentere for at dyrene blir en del av dette maskineriet i industrien, som også dokumentarfilmene argumenterer for. Hvorfor Dyrevelferdsloven dermed er individrettet med et fokus på dyrs egenverdi, kan derfor forstås som utopisk. Det vil si at det er en imaginær forestilling (Spracklen og Lamond, 2016), som i virkeligheten ikke realiseres. Det kan ha mye å gjøre med at det rettslige rammeverket vi har i Norge ikke tar høyde for at høyindustriell dyreproduksjon gjør individhensynet nærmest umulig (Ellefsen (2013a:212).

Man kan se hvordan skadediskursen i *Pels* og lidelsesdiskursen i *Griseindustriens hemmeligheter* er preget av artsrettferdighet. Diskursene kommer til uttrykk visuelt og viser

skader og lidelser dyr i pels- og griseindustrien utsettes for. Det er imidlertid én vesentlig forskjell mellom disse diskursene, som har blitt pekt på. Lidelsesdiskursen bryter med et gruppefokus på dyr i industrien, og grisene navngis og blir filmet enkeltvis. Denne strategien ser man ikke i *Pels*. Samtidig som dokumentarfilmene henviser til følelser, forskjellige diskurser som artikuleres og er preget av en motmakt mellom hovedrolleinnhaverne og industrien, er det en liten fare med motmakt som uttrykkes digitalt. Digitale tilnærminger kan gjøre det vanskelig å vite hvor virkeligheten slutter og fiksjon begynner (Brisman og South, 2014). Man ser en økende vekst av programmer som skal dekke virkeligheten, som igjen hvirker ut grensene mellom det som kan forstås som nyheter og underholdning, fakta og fiksjon (Greer i Brisman og South, 2014:36). Dette kan igjen ha konsekvenser for skade- og lidelsesdiskursen og systemdiskursen som preger motmakten, og hvordan disse *mottas* og *effekten* av disse.

Motdiskursene jeg til nå har analysert og diskutert, bygger også opp til en ytterligere diskurs som er rådende, en såkalt *nasjonaldiskurs*. Det er en diskurs i forlengelse av den utopiske fremstillingen av pels- og griseindustrien, men som hovedsakelig råder i *Griseindustriens hemmeligheter*. Dette er ytterligere en diskurs som utfordres, og det er derfor vesentlig å rette fokuset mot den.

7.2 Nasjonaldiskursen

I *Griseindustriens hemmeligheter* vises det flere reklamefilmer som fremstiller griseindustrien som idyllisk. Der skade- og lidelsesdiskursen bærer preg av visuelle virkemidler som fører mottakeren nærmere de virkelige forholdene, er det mangel på denne nærheten fra systemets side. Når førstehåndskunnskap mangler, kan fantasien vår ta over (Natali, 2016). Gjennom visuelle trekk formidles det en utopisk fremstilling, spesielt av griseindustrien. «*Melking i lav morgensol etter netter på duggvåt gresseng*», sies det blant annet i én reklamefilm som trekkes frem i dokumentarfilmen. Dette skaper assosiasjoner til at dyrene lever et idyllisk liv, som kan sies å være en romantisk, kulturell fortelling som går igjen. Motmakten utfordrer imidlertid denne nasjonaldiskursen, ved å understreke at det er stor avstand mellom det man ser på TV og det som er virkeligheten.

Hos mottakeren kan slike idylliske metaforer fungere som et virkemiddel som skaper positive assosiasjoner, som igjen kan bidra til å legitimere bruken og utnyttelsen av dyr – så lenge man gir et tilslørt bilde av hvordan det foregår (Hallsworth, 2008). Den idylliske fremstilling kommer imidlertid i konflikt med fremstillingen dokumentarfilmen viser. En bonde

uttaler seg slik: «(...) *Det er ingen kjære mor å være gris i slike samfunn som dette her, ikke sant*». Mens en annen bonde sier dette: «*Ja, man kunne laget en skrekkvideo av dimensjoner bare her i fjøset i dag*». I sistnevnte utsagn ser man at det trekkes en sammenligning opp mot skrekkfilmer. Skrekkfilmer handler ofte om drap i en eller annen forstand, og metaforen trekker dermed på en forståelse mottakeren har av en skrekkvideo. Systemets fremstilling av griseindustrien gjennom reklamefilmer strider dermed med bøndernes uttalelser. Det belyser hvordan rådende fremstillinger ikke er noe annet enn en illusjon (ibid.). En slik tilsløring av virkeligheten kan, sett i forlengelse av kulturell benektelse, imidlertid ha en produktiv funksjon, i den forstand at det blokkerer bort sannheten for befolkningen.

I *Griseindustriens hemmeligheter* kan man imidlertid se en ny diskurs som entrer terrenget, som ofte artikuleres i det industrien forsøkes å rettferdiggjøres. Denne rettferdiggjøringen baserer seg hovedsakelig på det *norske*. Dette er et gjennomgående trekk, der begrepet er spesielt tydelig i følgende utsagn:

«Det er mange norske produsenter som driver veldig bra»

«I Norge har vi mye å være stolte av når det gjelder norske bonders dyrehold»

«Norske husdyr har det godt i norske fjøs»

«Og her bor den norske bonden»

«Norske griser har det bra på grunn av bøndernes store omsorg for dyra»

Det man kan se er at kategorisering og begreper, som analysen tidligere har belyst, har blitt tillagt et nasjonalistisk preg, som igjen viser til det kulturelle aspektet av industrien. Det underbygger med det normaliseringen av prosessene og handlingene som foregår på innsiden av industrien, der kultur kan ses på som produktivt for å legitimere bruk og utnyttelse av dyr. På den måten appelleres det til kulturen i samfunnet, som belyser nok en nøytraliserende mekanisme (Sykes & Matza, 1957). Dette kan belyse hvor kulturelt betinget spesiesisme er i samfunnet, der begrep som husdyrhold, svinenæring og griseindustri tillegges et nasjonalistisk preg som om det er innbakt i kulturen. Funnene viser imidlertid at det går et skille der det norske tillegges. Når voldsutøvelse som havner innunder diskursen om det unormale artikuleres, anvender ikke Nortura og Norsk Bondelag det norske. Dette kan belyse en distansering til enkeltindivider som filmes i dokumentarfilmen, der systemet forsøker å formidle at unaturlig voldsutøvelse er det «andre» bønder som utøver, det er ikke noe som representerer den *norske*

verdien. Bønder som dermed ikke etterfølger regelverket kan dermed bli marginalisert og falle utenfor det norske.

Nasjonaldiskursen bærer preg av hvordan usikkerhet og risiko anvendes som argumentasjon, som kan ses som et ekko av dagens risikosamfunn (Beck, 1992). Det kan tolkes som at bønder som faller utenfor den norske identiteten dermed havner innenfor en *kulturell gråson*, mellom diskursen om det naturlige og unaturlige. Narrativet linker dermed voldsutøvelse til et symbolsk punkt i samfunnet, der den kulturelle gråsonen blir et spørsmål om identitet. På den måten representerer diskursen en konflikt mellom det «gode» og det «onde» (Tognato, 2015). Dette er også i tråd med den mentaliteten som er rådende i dagens risikosamfunn (Shearing, 2001). Det «onde» representerer med det en risiko, som kan skape både frykt og usikkerhet i befolkningen (Loader & Sparks, 2017). I tillegg anses risiko som menneskeskapte og kan ofte være usynlig for de fleste, noe som kan skape en enda større frykt blant mennesker (Aakvaag, 2008). Dagens moderne samfunn er dermed preget av strategier som forsøker å redusere, eller aller helst, unngå risiko (Shearing, 2001). Diskursen kan dermed tolkes som en slik strategi, som formidler et budskap om at så lenge kjøttet er *norsk*, er det også trygt og preget av god dyrevelferd.

På den annen side kan en diskurs preget av risikamentalitet være produktiv, i den forstand at diskursen kan legitimere bruken og misbruken av dyr. En slik diskurs kan sende signaler til befolkningen om at så lenge det representerer en norsk verdi, kan man trygt kjøpe og spise kjøtt. I griseindustrien representerer dermed en slik risikamentalitet en nøytraliseringssteknikk. Denne diskursen kan også sies å vokse ut av et antroposentrisk tankesett, der man skal forhindre risiko som retter seg mot mennesker, ikke risiko som retter seg mot dyr. Dette samsvarer også med forbrukerdiskursen, som er preget av den ansvarlige forbrukeren, der det *norske* kan oppfattes som en alternativ vei å gå for å unngå ikke bare risiko, men også kjøttskam.

Den samme nasjonaldiskursen kan man også finne i *Pels*, selv om den er mest fremtredende i *Griseindustriens hemmeligheter*. Nasjonaldiskursen preger argumentasjonen for å beholde næringen, der pelsindustrien forsvares ved å argumentere for at en avvikling kun vil føre til at land med dårligere dyrevelferd øker produksjonen sin (Ellefsen, 2013a). Den samme legitimeringen begrunnes her med at det *norske* går hånd i hånd med «god dyrevelferd». I *Pels* utfordres også denne nasjonalistiske diskursen, ved at Nervik viser opptak fra innsiden av industrien i Kina. Det man dermed ser er at både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*

representerer et brudd med det kulturelle, noe som kan eksemplifiseres ytterligere gjennom følgende utsagn:

«(...) på norske gårder stues de sammen i trange binger med betonggulv. Det er også en fortelling vi voksne blir servert gjennom reklame, TV og politikere. Hvis man søker på norsk landbruk på Google, så er det bare bilder av vakker natur og dyr som beiter, som kommer opp. Men ifølge statistikken får 9 av 10 norske husdyr aldri være ute».

Det kan belyse en konflikt hvor den norske kulturen og de norske verdiene blir utfordret. Dette er også i tråd med systemdiskursen og lidelsesdiskursen, som artikuleres av Haugen. På den ene siden kan man tolke nasjonaldiskursen som en måte å vinne samtykke fra samfunnet, der den har en funksjon i det å legitimere videre bruk og utnyttelse av dyr i industrien. På den annen side kan det reflektere en konflikt som havner i sentrum av den kollektive identiteten, der det handler om å skape en orden og enighet preget av et skille mellom det norske og ufarlige, og det ikke-norske som er farlig og dermed må håndteres. Det gjenspeiler en hegemonisk praksis (Gramsci, 1971), der hegemoni ikke bare innebærer å dominere andre grupperinger i samfunnet, men om å skape allianser og integrere en spesifikk forståelse ved å vinne samtykke av andre (Fairclough, 2008). I dette tilfellet handler det om et samtykke fra den øvrige befolkningen. Hegemoni er makt, og skapes i allianse med andre sosiale krefter i samfunnet (Fairclough, 2008:52). Nasjonaldiskursen kan dermed belyse den hegemoniske praksisen som råder i terrenget. Diskursen representerer en forståelse hvorigjennom spesiesisme som ideologi omstruktureres gjennom nasjonaldiskursen, og viser dermed den overlegne makten mennesker har over dyr. I forlengelse av dette, kan det tenkes at nasjonaldiskursen har en symbolsk funksjon, der en omstrukturering ideologien konstrueres som et spørsmål om kollektiv identitet i samfunnet (Tognato, 2015). Dermed er det ikke lenger bare en diskursiv konflikt om forholdet mellom mennesker og dyr, det er også en konflikt om identitet. I ytterste konsekvens kan dette resultere i en nedbryting av motdiskursene, da de anses som en negativ trussel mot den norske identiteten.

7.3 Oppsummerende betraktninger

I *Pels og Griseindustriens hemmeligheter* er det to diskurser som gjennomgående bærer preg av å være motdiskurser. Spesielt fremtredende diskurser, slik som diskursen om det unaturlige, individdiskursen og forbrukerdiskursen kan tolkes som preget av spesiesisme. Det belyser hovedsakelig hvor naturlig voldsutøvelse mot dyr er i kulturen, men det er også spesielt tydelig

å avdekke motdiskurser som strider med dette. I *Pels* artikuleres det en skadediskurs, som gjennom visuelle virkemidler som bilder og videoopptak fokuserer hovedsakelig på store kjøttsår som er å finne på dyrene i pelsindustrien. I *Griseindustriens hemmeligheter* reartikuleres skadediskursen, men omformulerer den til en lidelsesdiskurs gjennom visuelle virkemidler som videoopptak som viser skader, men i all hovedsak vektlegger grisehyl som går igjen som en rød tråd. Kultur kan ikke tolkes som deterministisk (Fairclough, 2008), og disse to diskursene kan eksemplifisere nettopp det. Dette er to diskurser som bærer preg av artsrettferdighet, der fokuset rettes mot at dyr skal beskyttes mot skade og misbruk (White, 2013). Disse utfordrer dermed rådende diskurser som er preget av spesiesisme, og dermed også den doksiske praksis ved å utfordre den naturaliserte voldsutøvelsen i pels- og griseindustrien.

I kjølvannet av den diskursive spenningen, ser man at det i *Griseindustriens hemmeligheter* råder en utopisk fremstilling av griseindustrien. Dette utgjør en nasjonaldiskurs, en diskurs som bærer preg av å rettferdiggjøre voldsutøvelse med argumentasjon om det *norske*. Der voldsutøvelse imidlertid faller innunder diskursen om det unaturlige, oppstår det en kulturell gråsoner mellom det norske og trygge på den ene siden og det ikke-norske og risikopregede på den andre siden. Dermed skapes det et narrativ basert på et spørsmål om identitet, en konflikt mellom det «gode» og «det onde» (Tognato, 2015). Dette viser et skifte mot en risikomentalitet, som kan tolkes som et ekko av den øvrige utviklingen innenfor straffe- og forebyggingsfeltet, der fokuset på usikkerhet og risiko har økt i takt med globaliseringen (Shearing, 2001). Det sammenfaller også med forbrukerdiskursen, som kan ses som et resultat av den samme utviklingen som anser mennesker som rasjonelle, selvstyrende og ansvarlige (Nilsson, 2013).

Haugen utfordrer imidlertid denne nasjonaldiskursen, ved å nettopp bryte opp denne kulturelle gråsonen. I *Griseindustriens hemmeligheter* tilbyr hun et narrativ der det er nettopp det *norske* som bærer preg av voldsutøvelse. Dermed artikuleres det interdiskursivt på både systemdiskursen og lidelsesdiskursen for å utfordre denne nasjonaldiskursen. Nasjonaldiskursen kan på den ene siden tolkes som en mekanisme for å legitimere industrien. På den annen side kan den tolkes som en mekanisme for å opprettholde orden i det norske samfunnet, i kjølvannet av dokumentarfilmen.

Motdiskursene kan dermed på den ene siden tenkes å bygge opp et såkalt moralsk sjokk (Jasper, 1997). Da kan det imidlertid tenkes at dokumentarfilmene må formidle ny kunnskap som kan vekke en slik moralsk sjokk. Både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* eksemplifiserer imidlertid hvordan følelsene og opplevelsene knyttet til dokumentarfilmene er

motstridende. På den ene siden uttrykker folk sjokk over voldsutøvelsen og skadene som er dokumentert, mens andre uttrykker at det ikke kom overraskende på en. Dermed kan det tenkes at dokumentarfilmene er avhengige av media for å bygge opp et videre moralsk sjokk, siden det kan sies at media besitter en såkalt «portvaktfunksjon», der media påvirker både hva og hvem som bringes frem for offentligheten (NOU 2010:14, 54): «*Det har aldri vært så lett å komme til orde som i dag. Men det er likevel ikke lettere å bli hørt*». For å undersøke betydningen av motdiskursene nærmere, vil nyhetsartikler publisert i for- og etterkant av dokumentarfilmene analyseres i neste kapittel. Om stemmene i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* blir hørt, blir dermed videre analysert og diskutert.

8 Media som «portvakt»

Pels og *Griseindustriens hemmeligheter* skapte mye oppmerksomhet i norske medier. Funnene kan vise til dette hovedsakelig ved å se nærmere på mengden nyhetsartikler om henholdsvis gris, rev og mink publisert *før* og *etter* at dokumentarfilmene ble vist på NRK. Om en hendelse kan få en kritisk betydning, avhenger imidlertid ikke bare av hva som har skjedd eller omfanget av det som har skjedd – det er selve perspektivet som tilskrives en hendelse som er vesentlig (Andersson m.fl., 2012). Allerede under datainnsamlingen dukket det opp et tydelig funn – det var svært få nyhetsartikler om gris i media før *Griseindustriens hemmeligheter* ble vist, i motsetning til mink og rev fra pelsindustrien. Det var imidlertid ikke mangel på nyhetsartikler som omhandlet kjøtt i tiden før *Griseindustriens hemmeligheter* ble vist, det var mangel på nyhetsartikler om griser som levende vesener.

På den ene siden er massemedia viktig i formidling av informasjon og følelser, slik som analysen har belyst, men på den annen side dekker ikke media bare informasjon og følelser – massemedia er en viktig aktør i konstruksjonen av problemer som nettopp problemer (Brisman og South, 2014). Derfor er media en viktig, og mektig, aktør i den diskursive konflikten som har blitt belyst til nå, da media er med på å forme våre oppfatninger og forståelser (Ferrell, 1995:27). På den ene siden kan media tilby informasjon og skape en bevissthet, men bak dette ligger det også en prosess hvor media kan forstørre noen problemer og bagatellisere andre (Jewkes, 2011; Fairclough, 2008). Det er en prosess som dermed har konsekvenser for om dokumentarfilmene kan forstås som kritiske hendelser, siden bevissthet kreves for å bygge opp til en kritisk hendelse (Andersson m.fl., 2011). Media kan dermed bidra til at vold mot dyr i pels- og griseindustrien fortsetter å fremstå som en naturlig del, eller at det anerkjennes som dyremishandling (Taylor og Fraser, 2017).

Nyhetsdekningen i etterkant er derfor vesentlig for at dokumentarfilmene videre kan defineres som kritiske hendelser som har ført til et «før» og et «etter». Derfor rettes fokuset mot diskurser i media, og ikke minst om noen av diskursene som til nå er analyser og diskutert, reartikuleres videre av media. Siden media er betydningsfull i forhold til en større diskursiv forandring, kan media reflektere og stimulere overordnede forandringsprosesser (Fairclough, 2008). Medieanalysen som følger vil belyse diskursiv kreativitet, hybriditet og heterogenitet – og med det nye diskurser, diskurser som blandes og ulike diskurser som opererer side om side (ibid.). Det belyser hvor omfattende debatten om industrielt husdyrhold er i dagens samfunn,

med mange forståelser og diskurser opererende i samme terreng. Videre vil forskjellige diskurser som rådet før og etter dokumentarfilmene bli analysert og problematisert.

8.1 Nyhetsartikler i for- og etterkant av *Griseindustriens hemmeligheter*

Som allerede nevnt, var det svært få nyhetsartikler som faktisk handlet om levende gris eller hvordan gris i det hele tatt behandles i industrien. Fokuset i nyhetsmedia var på gris som en masse, bruksvare og til syvende og sist gris som sluttprodukt i form av kjøtt. Ingen nyhetsartikler inneholdt heller begrepet «dyremishandling». Det til tross for at man vet at vold er skjebnen til dyrene, siden vold kreves for å drepe et dyr for kjøttet sitt (Hallsworth, 2008).

For at media imidlertid skal lage en sak, kreves det at saken har en *nyhetsverdi*. Det vil si at en hendelse eller prosess dekker visse kriterier som gjør at en sak kan appellere til og være av interesse for offentligheten (Jewkes, 2011:41). Under datainnsamlingen var det langt flere saker om «kjæledyr» under søkeordet «dyremishandling». Det kan på den ene siden belyse hvor store mørketall det er vedrørende dyremishandling i industrien (Larsen, 2013). På den annen side kan det også belyse forskjeller i nyhetsverdi, der voldsutøvelse mot eksempelvis en hund eller en katt kan oppfattes å ha en større nyhetsverdi enn en gris i industrien. For selv om kjæledyr kan sies å være fysisk nærmere eierne sine enn det mink, rev og gris i industrien er, ser man fortsatt at kjæledyr utsettes for mishandling og at eierne ikke ser og anerkjenner deres behov (Sollund, 2013). I nyhetsartikler som imidlertid handlet om levende gris, var det et hovedfokus på såkalte «dyretragedier». Dyretragedier beskrives hovedsakelig som hendelser der flere dyr utsettes for lidelse eller dør, eller hendelser som fører til at dyr må avlives som følge av feil eller manglende stell (Mattilsynet, 2008:26). Dette belyser hvor fremtredende diskursen om det unaturlige er når dyremishandling blir problematisert i media.

Det er imidlertid én diskurs som er særlig fremtredende i tiden før *Griseindustriens hemmeligheter* – en såkalt *helsediskurs*. Helsediskursen er hovedsakelig preget av samfunnsikkerhet og risiko, da i form av eksterne risikoer som sykdommer og smitte. Følgende utsagn eksemplifiserer helsediskursen: «Derfor er det viktig at Mattilsynet fortsetter å overvåke og at bøndene gjør det de kan for å forebygge smitte» (Bondebladet, 21.03.2019). Dette utsagnet er hentet ut fra en artikkel som omhandler en svinepest som har rammet land på verdensbasis. Helsediskursen er dermed preget av sykdommer, helserisiko og forebygging av smitte, som kan være en risiko for mennesker. Helsediskursen kan forstås som en diskurs som opererer side om side med nasjonaldiskursen, hvor oppmerksomheten retter seg mot mennesker

og deres risiko for sykdommer. Denne diskursen representerer dermed ytterligere en risikomentaltitet, som råder i samfunnet ellers (Shearing, 2001). Helsediskursen hviler med det på samme ideologi som analysen tidligere har argumentert for, nemlig en såkalt spesiesistisk forståelse som ignorerer artsrettferdighet.

Nevnte utsagn gir imidlertid ingen pekepinn på hva bønder faktisk må gjøre for å forebygge smitte. Det er preget av *usikkerhet* og *alternativer*. Samtidig ser man ytterligere to elementer som preger risikosamfunn, nemlig *overvåking* og *forebygging* (Garland, 2013). Mattilsynet ansvarliggjøres for kontrollen, mens bøndene er ansvarlige for forebyggingen. Det forebyggingen derimot retter seg mot, er smitte. Samtidig er det ikke snakk om forebygging i henhold til hvordan dyrene behandles, det er snakk om forebygging av sykdommer og smitte som er overførbare til mennesker. Det kan dermed sies at forebygging i industrien handler om forebygging av risiko rettet mot mennesker, ikke risiko som retter seg mot dyr. Nyhetsartikler viser nemlig hvilke konsekvenser slike sykdommer kan ha for mennesker – både helsemessig og økonomiske konsekvenser. Dermed vektet menneskets konsekvenser mot dyrs liv, det samme antroposentriske perspektivet som gjennomsyret nasjonaldiskursen.

Modalitet som anvendes kan ha stor betydning for hvordan mottakere forstår innholdet i nyhetsartiklene. Funnene i analysen tyder på at det er en hovedvekt av modal verbet *kan*, hvor 11 av 14 nyhetsartikler anvender dette. Denne argumentasjonsformen bærer også preg av alternativer og usikkerhet, som ofte kommer til uttrykk gjennom ulike modalverb (Fairclough, 2008). Bondebladet problematiserer hvordan det produseres mer kjøtt enn det man har mulighet til å håndtere, gjennom følgende utsagn: «*Det kan ikke være fornuftig bruk av ressurser å produsere mer mat enn markedet kan ta imot*» (Bondebladet, 03.05.2019). Dette utsagnet viser til at det ikke er en nødvendighet å produsere så mye, og bærer stort preg av denne usikkerheten gjennom bruk av *kan*. I kontrast til denne nyhetsartikkelen i Bondebladet, finner vi ytterligere en nyhetsartikkel som omhandler overproduksjon:

«*På grunn av overproduksjon de siste årene er det mye på lager. Her kan man se fordelene av at Norge er et litt lukket marked på noen områder. Vi er stort sett selvforsynt, og har god kontroll i alle ledd i verdikjeden, sier Søyland*» (Dagbladet, 22.05.2019).

Dette utsagnet viser hvordan helsediskursen artikuleres og brukes for å rettferdiggjøre overproduksjon av kjøtt, og dermed legitimerer bruk og produksjon utover det som blir etterspurt. I forbindelse med eksterne trusler, viser også en nyhetsartikkel i Dagbladet hvordan helsediskursen er i tråd med nasjonaldiskursen som råder i *Griseindustriens hemmeligheter*.

Det kan videre eksemplifiseres med ytterligere et utdrag fra samme nyhetsartikkel: «*Det kan med andre ord ligge an til gode tider for svinebønder i land som ikke er rammet av pesten. Den enes død, den andres brød*» (Dagbladet: 22.05.2019). Med det argumenteres det for at norske bønder, og derav norsk kjøtt, er noe befolkningen kan stole på. Nasjonaldiskursen kommer til uttrykk flere ganger, og deriblant gjennom utsagn som følgende: «*(...) Dyr skal ha det bra, og dyrevelferden i Norge er god*» (Dagbladet, 19.03.2019). Ved bruk av modal verbet *skal*, skapes det en autoritet i utsagnet. Det kan forstås som et språklig verktøy for å skape assosiasjoner mellom god dyrevelferd og det norske.

Samtidig som helsediskursen og nasjonaldiskursen er fremtredende, ser man et skille mellom det norske og dem som faller innunder den kulturelle gråsonen – basert på individdiskursen, som går igjen. En nyhetsartikkel fra Dagbladet kan igjen eksemplifisere dette: «*Tilsynsrunden hos slaktegrisprodusenter i Rogaland avdekket dårlige forhold hos en del enkeltbønder. Slik skal vi ikke ha det (...)*» (Dagbladet 19.03.2019). Dette utsagnet viser hvordan individdiskursen artikuleres i media, og at avvik i industrien ikke tillegges den norske identiteten. Det *norske* ser man her brukes som en mekanisme for å fraskrive seg ansvaret, og dermed unngå at systemet stilles til ansvar for handlinger som er avdekket.

Analysen av nyhetsartiklene som er publisert i forkant av *Griseindustriens hemmeligheter*, kan man se bærer preg av kategorisering etter bruken eller nytten dyrene representerer. Begrep eller kategorier man ser går igjen i nyhetsartiklene er følgende: «*Slaktegris*», «*griseproduksjon*», «*utegris*», «*svinekjøtt*», «*svinepest*», «*svinebønder*», «*svinekjøttproduksjon*», «*svinenæring*», «*svineprodusentene*», «*småskalaproduksjon*», «*husdyrproduksjon*», «*avlspurker* og «*engangspurker*». Disse kategoriene som grisen faller innunder, belyser hvor naturalisert bruken av dyr fremkommer. Det er begreper som er synonyme med formålet dyrene tilfører mennesker (Sollund, 2013). Dette kan særlig eksemplifiseres gjennom et begrep som «*småskalaproduksjon*», der det står følgende i en nyhetsartikkel: «*(...) i dag er grensa for en smågrisprodusent uten konsesjon 105 purker*» (Bondebladet, 18.03.2019). Smågrisproduksjon henviser med det til produsenter som driver produksjon med få griser. Den menneskelige forståelsen av liten produksjon tilsvarer dermed 105 purker. I stedet for å se individet, skaper slike begreper en kategori hvor alle griser med samme «*nytte*» faller innunder ett og samme begrep. Dette er imidlertid kategorier grisene faller innunder når de er levende. Så fort de avlives, forvandles de til andre kategorier som hovedvekten av nyhetsartiklene bærer preg av: «*Frokostproduktet*», «*pølser*», «*svinekjøtt*» «*fleskefilet*», «*bacon*» og «*pølser*». Slike begreper fjerner potensielle forbindelser mennesker

kan føle med andre dyr, gjennom en rekke kulturelle begreper som skiller kjøttprodukter fra kildene (dyrene) (Agnew, 1998; Taylor & Fraser, 2017). Dyrene blir dermed forvandlet til objekter og potensielle matkilder, og med det fratas muligheten til individualisering. Det kan omtales som «meatism», der begrepene skjuler hvor normalt det er å drepe dyr (Gålmark, 2008:91). Mat begrepsfestes dermed for å skape en distanse mellom dyret det stammer fra og kjøttet menneskene spiser. På den annen side kan distanseringen og passiviteten til det levende dyret være en *karnisk forsvarsmekanisme* (Joy, 2010), en mekanisme der følelsene knyttet opp til handlingene forvrenges (Weitzenfeld og Joy, 2014:21). Dette er også overførbart til pelsindustrien, der dyrene kan omtales som «pels».

Griseindustriens hemmeligheter vakte, som allerede nevnt, stor oppmerksomhet etter at den ble vist på NRK. Før dokumentarfilmen var nyhetsartikler preget av helse- og nasjonaldiskursen, hovedsakelig med et fokus på dyr i form av sluttprodukter – nemlig kjøtt og risikoen for sykdommer i kjølvannet av det. I ettertid ser man imidlertid noen forskjeller i mediediskursen. Det er antydninger til at hovedvekten av modalverbet *kan* – som var rådende i argumentasjonen før dokumentarfilmen – har skiftet til en hovedvekt av modalverbet *skal*. Dette er et funn som på den ene siden kan tolkes som at dokumentarfilmen har hatt en betydning hva gjelder håndtering og behandling av dyr i griseindustrien. For som vist tidligere i analysen, er *skal* et modalverb som gir uttrykk for sannhet, en nødvendighet og lite preg av usikkerhet (Fairclough, 2008). En nyhetsartikkel fra VG Nett kan eksemplifisere denne argumentasjonen: «*Alle dyr skal ha det bra. Punktum*» (VG Nett, 25.06.2019). Det samme ser man også i en artikkel i Bondebladet: «*Jeg må tilstå at det gjør vondt å se dyr som lider slik som i filmen, og det er ikke slik det skal være på norske gårder*» (Bondebladet, 24.06.2019). Foruten bruken av modalverbet *skal*, ser man også at sistnevnte utsagn er preget av flere diskurser. Lidelsesdiskursen til Haugen reartikuleres videre, men i dette tilfellet også opp mot nasjonaldiskursen. Nasjonaldiskursen utfordres videre i en nyhetsartikkel i VG Nett: «*Det er ikke sånn vi skal ha det i norsk svineproduksjon i det hele tatt (...)*» (VG Nett, 20.06.2019). Motdiskursen til Haugen reartikuleres og problematiserer med det nasjonaldiskursen, som analysen tidligere har vist kan forstås som en måte å legitimere griseindustrien på bakgrunn av *det norske*.

Lidelsesdiskursen blir imidlertid reartikulert videre også i andre nyhetsartikler, blant annet i Nettavisen: «*Funnene i dokumentaren viser at til tross for at bønder driver svinekjøttproduksjon under lovlige forhold, kan grisene lide likevel*» (Nettavisen, 19.06.2019). Den rettslige diskursen blir med det utfordret gjennom lidelsesdiskursen til Haugen.

Dokumentarfilmen har dermed åpnet opp terrenget for hvordan handlingene kan forstås, ved at det som defineres som lovlig også kan forstås som lidelse. På den måten viser tydelig nyhetsartikkelen et artsrettferdig inntog i media. Men igjen er det motstridende diskurser som sirkulerer i media. I Dagbladet sies det blant annet følgende: «*Forbrukere må få bedre merkeordninger, som premierer god dyrevelferd. Men luksuløsninger er ikke nok, velferden må være god for alle. Vi kan starte med at loven følges*» (20.06.2019). I dette utsagnet er det diskursen om det unaturlige og den rettslige diskursen som råder, og den naturaliserte voldsutøvelsen blir med det ikke problematisert.

Ser man i dybden av nyhetsartiklene, ser man at det rettes stor oppmerksomhet mot et oppgjør med den utopiske fremstillingen av industrien – det de kaller for «disneyfiseringen» (Bondebladet, 24.06.2019). Media blusser imidlertid opp tillit som kjerneproblemet, der det handler mer om å vinne tilbake en såkalt systemtillit (Olaussen, 2005). Systemtillit innebærer blant annet at interkontrollen i industrien kan fungere. Tillit kan åpne opp for både makt og maktmisbruk, samtidig som tillit kan ses på som nøkkelen til et vellykket samarbeid (Grimen, 2008:73). Dette belyser en artikkel i Bondebladet: «*Tillit kan rives ned raskt. For å bygge den opp må vi vise at vi driver bra over tid, det kan ikke gjøres gjennom reklame*» (Bondebladet, 24.06.2019). Det samme vises til i en nyhetsartikkel i Dagbladet (20.06.2019):

«Vi skjønner at det kan provosere folk. Vi mener det som kom fram i går er så rystende og uakseptabelt at vi både har politianmeldt vår produsent, men også at det betyr at det må være en ny tid for svineproduksjon. Det må være et før og etter denne filmen».

Dette viser til hvordan modalverbet *må*, understreker betydningen av dokumentarfilmen, og runder av med at «det må være et før og etter». Dette bærer også et preg av det som kjennetegner en såkalt kritisk hendelse, der en kritisk hendelse kan føre til et vendepunkt (Das, 1995). Ser man dette imidlertid opp mot diskursen om dyremishandling i media, er det tydelig at voldsutøvelsen i dokumentarfilmen bærer preg av ulike forståelser også etterpå. Det er fortsatt ikke *ett* begrep som tydelig samler alle de forskjellige forståelsene. Det er fortsatt preget av usikkerhet, flerfoldige begreper og forståelser. Dette kan peke på hvor sammensatt og omfattende debatten egentlig er, og ikke minst hvor omfattende en diskursiv konflikt kan være. På den annen side kan det reflektere hvor naturlig griseindustrien er i den norske kulturen, og på så måte hvor sterk spesiesisme står når håndteringen av dyr skal forstås og konstrueres. Når det er så naturlig å spise kjøtt, kan fokuset skyves bort fra spørsmålet om det er etisk å spise kjøtt til et spørsmål om hvordan man kan spise kjøtt mer humant (Taylor og Fraser, 2017). Det

gjennomsyrer også nyhetsartiklene, der hovedsakelig tilliten forstørres av media som det største problemet. Siden tillit er et viktig element i et samarbeid, kan det tenkes at dette også handler om noe langt mer enn bare systemtillit. I så måte kan det ses på som å rette oppmerksomheten mot hver enkelt aktør i det samarbeidende sosiale ansvaret, og på den måten fungere for å samle og skape sosial orden i samfunnet, som et resultat av at dokumentarfilmene tolkes som en trussel som kan bryte opp orden (Spracklen & Lamond, 2016).

I media er forbrukerdiskursen også enda mer fremtredende enn i dokumentarfilmen, noe som kan peke ytterligere på å forsterke dette samarbeidet. Nyhetsartiklene viser et ansvar som legges over på forbrukeren, der en dyrevelferdsmerking dukker opp som en måte hvorpå forbrukere kan velge mellom merkede eller umerkede produkter. På den måten har forbrukere ytterligere et alternativ til å bryte ned skyldfølelsen ved å «gjøre godt». I Bondebladet kommer dette til uttrykk: «(...) det er noe forbrukere som er opptatt av det, kan betale for hvis de vil» (Bondebladet, 24.06.2019). Dyrevelferdsmerking kan på den ene siden ses som ytterligere en mekanisme for å legitimere griseindustrien, men som egentlig bare fører til *velferdsvasking* (Aaltola, 2012). Begrepet stammer opprinnelig fra *grønnvasking* (White, 2007:49), og innebærer at firmaer som skader miljøet forsøker å fremstille seg som miljøvennlige. Velferdsvasking skjer imidlertid ved at nye merkeordninger, nye innpakninger eller markedsføring av «dyrevelferd» gir folk en oppfatning av at produktet er mer dyrevennlig enn det faktisk er (Ellefsen, 2013c:233). Det kan derfor sies at det er tilslørende begreper som til syvende og sist kan fungere som mekanismer for at forbrukere kan nøytralisere og rettferdiggjøre kjøttforbruket sitt. Disse alternativene kan dermed ses i forlengelse med det samarbeidende sosiale ansvaret, der alternativene fungerer for å opprettholde kjeden mellom forbrukere, bønder og systemet for å videreføre og naturalisere voldsbruk mot dyr i industrien.

Prisen på slike alternativer er imidlertid et annet element som kan ses på som problematisk, da det er dyrere å kjøpe dyrevelferdsmerkede eller økologiske varer. På den måten kan en slik utvikling skape et skille i befolkningen, der bare deler av befolkningen har råd til merkede, økologiske varer. Det kan dermed utvikle seg en kultur der alternativene kan være et uttrykk for økonomisk kapital (Bourdieu, 1995b). Dermed vil individer som ikke har råd til slike alternativer, også være de som kan være mest sårbare for skampåføring og uformell sosial kontroll. I forlengelse av dette er det også en annen diskurs som dominerer nyhetsartikler i etterkant – den såkalte klimadiskursen. Helsediskursen, som var rådende før dokumentarfilmen ble lansert, bærer preg av å gå fra et antroposentrisk perspektiv til et økosentrisk perspektiv, hvor fokuset rettes mot både miljøet og fremtidens generasjoner (White,

2013). På den annen side belyser materialet at artsrettferdighet fortsatt er fraværende, men det er et inntog av oppmerksomhet som retter seg mot hvordan kjøttindustrien er en medvirkende faktor til klimautslipp (Larsen, 2013). Klimadiskursen kan med det forstås som en omformulering av helsediskursen, hvorpå risiko mot menneskers helse og velvære ligger til grunn for alternativene økologisk kjøtt og dyrevelferdsmerking. Økologisk kjøtt kan dermed tolkes som en løsning der mennesker og miljøet kan beskyttes i en viss grad. Selv om klimadiskursen peker på et fokus mot beskyttelse av miljøet, kan man imidlertid ikke konkludere med at det er *Griseindustriens hemmeligheter* som er forklaringen bak inntoget av denne klimadiskursen, da det til enhver tid kan være mange forskjellige hendelser som kan ha betydning i samfunnet (Das, 1995). I samme periode var det også stor vekt på klimaprotester, med blant annet Greta Thunberg i spissen, som på mange måter kan tolkes som en stor stemme for den globale klimadebatten. Klimadiskursen kan eksemplifiseres i følgende utsagn fra Bondebladet (03.05.2019):

«Vi har overproduksjon av flere produkter i landbruket. Det er ikke en holdbar situasjon verken for bonde, industri eller forbruker. Det er ikke fornuftig bruk av ressurser å produsere mer mat enn markedet kan ta imot. Det er heller ikke fornuftig av hensyn til klimaet og matsvinnet, sa bondelagsleder Lars Petter Bartnes i desember».

Først og fremst kan man se hvordan overproduksjon problematiseres. Det er imidlertid ikke fokus på dyrene, men på produkter. Overproduksjon anses heller ikke som en konsekvens for dyrene, men i stedet en konsekvens for bonden, industrien og forbrukeren. Imidlertid begrunnes det også i en konsekvens for klimaet. Dette kan forstås som en måte hvorigjennom miljøødeleggelser trer inn i det diskursive terrenget med påfølgende konsekvenser. En reartikulering av både forbrukerdiskursen og klimadiskursen i media kan eksemplifiseres med et utsagn i Dagbladet: *«Folk må ikke spise kjøtt hver dag. Det blir mer klimautslipp, og mer etterspørsel. Da er det vanskeligere for bonden å være like nøye på alle grisene»* (Dagbladet, 27.06.2019). Dette viser til hvordan aktører kreativt skaper og reartikulerer rådende diskurser på en ny måte for å rettferdiggjøre griseindustrien.

8.2 Nyhetsartikler i for- og etterkant av Pels

At vår kulturelle forståelse kan endre seg med tiden, er tydelig hvis man ser nærmere på pelsindustrien. Selv om mennesker har temmet dyr i lange tider, har imidlertid pelsindustrien en kort historie som startet tilbake i 1914 (Ellefsen, 2013a:207). 2018 kan imidlertid sies å være

et år som markerer et vendepunkt, selv om pelsindustrien har vært preget av mange opp- og nedturer (ibid.). I 2018 ble det vedtatt at pelsdyrnæringen skal avvikles, som kan tolkes som et resultat av hvordan forståelser og definisjoner kan endre seg – som i dette tilfellet, der pelsindustrien har gått fra naturalisert voldsutøvelse til voldsutøvelse som er uakseptabelt. Det er tydelig at holdninger til hvordan dyr behandles i pelsdyrnæringen har endret seg med årene, og at man dermed anerkjenner den uakseptable håndteringen av dyr i pelsindustrien i større grad. Samtidig som dette er anerkjent, tar det mange år før industrien avvikles. For samtidig som man kan forstå denne avviklingen som et vendepunkt, er pelsindustrien fortsatt lovlig frem til år nyttårsskiftet år 2024/2025 (Regjeringen, 2018:36). Hvordan kan det ha seg at en industri anerkjennes som uakseptabel, men samtidig viderefører systemisk voldsutøvelse i så mange år etter et slikt vedtak? På den ene siden peker det på hvordan sårbare bønder mister livsnæringen sin (ibid.), og dermed at denne gruppen blir tatt vare på i samfunnet. På den annen side kan det belyse hvordan et økonomisk grunnlag for mennesker stiller sterkest når et forbud er besluttet. Det handler hovedsakelig om hvordan mennesker skal komme best mulig ut av en situasjon. Selvsagt skal sårbare arbeidergrupper ivaretas, men det handler om hvordan dyr uansett kommer svakest ut – uavhengig av en avvikling eller ikke.

Gjennom en diskursanalyse av nyhetsartikler publisert i forkant av *Pels*, er flere diskurser fremtredende og opererer side om side. De mest fremtredende er den *politiske diskursen*, som handler om en bærekraftig utvikling eller avvikling av pelsindustrien, og *krigsdiskursen*. Media formidler dermed et dualistisk bilde av pelsindustrien, som er preget av bærekraftig utvikling på den ene siden og avvikling på den andre siden. Dette dualistiske bildet fremkommer blant annet i følgende utsagn fra Bondebladet: «(...) *Enten en bærekraftig utvikling for pelsdyrhold i Norge, eller en styrt avvikling*» (02.12.2014). Dette er også dette dualistiske bildet som ligger i skyggen av krigsdiskursen. Denne spenningen kommer til uttrykk blant annet i følgende utsagn: «*Kampen mot pels er vunnet på én slagmark*» (Dagbladet, 07.11.2014). Media bruker dette dualistiske bildet til å formidle pelsindustrien som en kamp. Det kan man se ytterligere i en nyhetsartikkel i Dagbladet: «*Når NOAH i morgen arrangerer fakkeltog mot pels, er det foreløpig siste framstøt i en 50 år lang krig.*» (07.11.2014). Media er dermed med på å konstruere en krig mellom pelsdyrnæringen og dyrevernorganisasjoner, slik nyhetsartiklene belyser.

Krigsdiskursen viser imidlertid en kamp som ikke bare handler om hvordan dyr skal håndteres og behandles Norge. Det handler om makt, seier og tap og ikke minst en klassekamp – og media er en viktig formidler også når det gjelder spenningsforhold i samfunnet

(Fairclough, 2008). Før i tiden sto pels sterkt som et luksusprodukt, og var i stor grad et symbol på velstand. Pels hadde derfor mer en symbolsk funksjon, og var i utgangspunktet noe mennesker med velstand og rikdom anvendte (Ellefsen, 2013a). Den symbolske funksjonen kommer blant annet til uttrykk i en nyhetsartikkel i Dagbladet (07.11.2014):

«For unge kvinner på sekstitallet var pelskåpa noe mødrene deres ble skjenket av sin mann, noe som representerte en gammelmodig og satt form for luksus. Slik ble pels, sakte, men ubønnhørlig, et motevalg som ikke fikk lov til å være bare dét. Når alle kan forventes å vite at pelsdyr ikke har det godt, at de er ville rovdyr i fangenskap som de ikke er egnet for, signaliserer en pelskåpe at dette er noe bæreren anser for å være uviktig».

I dagens samfunn har den kulturelle og symbolske verdien av pels forandret seg (Ellefsen, 2013a). Det har gått fra å være et luksusprodukt til å bli ansett som «en belastning, noe som må unngås», som det fremkommer i Dagbladet (07.11.2014). At pelsindustrien har gått fra lovlig til forbudt, kan dermed tolkes som et resultat av hvilken posisjon pels har i dag, men også som et resultat av et opprør mot inndelingen av forskjellige klasser i samfunnet.

I tiden før *Pels* ble vist, ser man antydninger til en nasjonaldiskurs som er fremtredende i media. Debatten om pelsindustrien blir artikulert som et problem der demokratiet blir utfordret, noe som kan eksemplifiseres med følgende utdrag fra VG Nett (08.22.2014): «Pelsdyroppdrett er dyreplageri. Og det er et demokratisk problem at denne næringen som mesteparten av befolkningen er imot likevel får statsstøtte, år etter år». Det samme nasjonalistiske preget fremkommer i følgende artikkel i VG Nett (06.11.2014): «I løpet av noen få uker på sosiale medier har over tusen mennesker postet bilder av seg og sine familiedyr - ikke for den vanlige hyggens skyld, men i solidaritet med pelsdyrene». Det handler med det om en kollektiv mobilisering, og en industri som konstrueres som en trussel mot demokratiet og solidariteten i samfunnet. Det er dermed tydelig at nasjonaldiskursen som artikuleres i forbindelse *Pels* er forskjellig fra nasjonaldiskursen som artikuleres i forbindelse med *Griseindustriens hemmeligheter*. Fellesskapet anvendes som et argument for å avvikle pelsindustrien, mens fellesskapet anvendes som et argument for å legitimere griseindustrien.

Diskursen om avvikling eller bærekraft, krigsdiskursen og nasjonaldiskursen er fremtredende i forkant av *Pels*. Dette peker på en konflikt som allerede var rådende før dokumentarfilmen ble vist. I forkant av *Pels* ble håndteringen av mink og rev i pelsindustrien omtalt som *dyremishandling* (VG Nett, 06.11.2014), *dyreplageri* (VG Nett, 08.11.2014; Dagbladet, 08.11.2014) og *grove overgrep* (VG Nett, 06.11.2014). Selv om disse

nyhetsartiklene belyser forskjellige definisjoner, er det alle definisjoner som henviser til håndtering som både er lovlig og ulovlig. Den samme forståelsen av industrien ser man går igjen også etter at *Pels* ble vist på NRK. Følgende utsagn kan eksemplifisere det: «Norge er på mange måter bygget på tillit, og med tillit avles naivitet. Og med naivitet utvikles et marked for omgåelse av rutiner og vilje til lovbrudd» (Dagbladet, 15.12.2014) og «I tillegg til å vise grove skader og sår på oppdrettsdyrene, så dokumenteres grunnleggende problemer i næringen som svake rutiner, uakseptable holdninger og ulovlig håndtering av dyrene» (Nettavisen, 10.12.2014). Det viser hvordan pelsindustrien artikuleres som uakseptabel både før og etter at dokumentarfilmen *Pels* ble vist på NRK.

Media formidler hovedsakelig pelsindustrien som et spørsmål om bærekraftig utvikling eller avvikling, som også er rådende i 18 av 20 artikler i etterkant av *Pels*. Ifølge en nyhetsartikkel er det et flertall som ønsker bærekraftig næring (Bondebladet, 15.12.2014). Denne diskursen handler om:

«(...) en rekke forhold som må bedres for at pelsdyrholdet skal kunne sies å være bærekraftig. Det er for eksempel mulig å utvide og forbedre burene, dokumentere dyrenes tilstand over tid, forbedret avl, kjøre uavhengig forskning, lage skikkelige rapporter om lynne, sikre mot rømning og innføre strengere sanksjoner når regler brytes».

Det man ser er at «bærekraftig» utvikling brukes som et argument for å holde pelsindustrien gående, som på likhet med dyrevelferdsordninger, økologisk kjøtt og dyrevelferd peker på en mekanisme for å rettferdiggjøre og nøytralisere voldsutøvelse. Imidlertid dominerer ikke argumentet om en bærekraftig utvikling, det er avvikling som dominerer narrativet i den politiske diskursen.

Både i forkant og etterkant av *Pels*, er det tydelig at en rød tråd går igjen i media. Analysen viser med det hvordan media kan forstås som et domene av kulturell makt og hegemoni (Fairclough, 2008), der krigsdiskursen også går igjen i etterkant. Media formidler med det et spenningsforhold som ligger i skyggen av pelsindustrien. Dette er tydelig gjennom følgende utsagn: «Dokumentaren har fått pelsdyrnæringen til å mobilisere til kamp» (VG Nett, 10.12.2014). Samtidig som en annen nyhetsartikkel peker på den samme kampen i motsatt retning: «Hun varsler at Dyrevernalliansen kommer til å fortsette kampen mot pelsdyrnæringen, og at de fremdeles forventer avvikling av næringen» (VG Nett 15.12.2014). Utsagnet eksemplifiserer hvordan media kan bygge opp motsetningsforhold og spenninger i samfunnet, i sistnevnte utsagn et spenningsforhold mellom pelsdyrnæringen og

Dyrevernalliansen. Det som i *Griseindustriens hemmeligheter* dermed ble omtalt som en diskursiv *konflikt*, kan i sammenheng med *Pels* forstås mer som en *kamp*. En kronikk i VG Nett (11.12.2014) viser også til dette spenningsforholdet:

«Om aktivistene vinner denne kampen vil de trolig gå videre mot fjørfeprodusentene, så etter svineproduksjonen, så storfe, før de går etter de som driver med sau. Tilslutt går de etter kjæledyrene deres. En nedlegging vil bety at aktivistene vinner fordi politikere og folk som går inn for forbud vil vise landet eller hvor gode og fine mennesker de er. Bøndene vil stå igjen som den brutale hundefangeren i Lady og Landstrykeren - symbolet på ren ondskap hvis ansikt bare er en skygge som sitter i en mørk bil».

Sistnevnte utsagn viser hvordan den diskursive kampen handler om mer enn bare dyrene. Det skapes metaforiske bilder til en krig, en krig mellom bønder og organisasjoner som NOAH og Dyrevernalliansen. Med denne kampen formidles det handlinger hvor aktivister *«(...) har kastet maling på folk med pelskåper, tagget på butikkvinduene til pelsforhandlere og sluppet løs en hel besetning rever fra en nordisk pelsdyrfarm»* (Bondebladet, 09.01.2015). Med det fremstilles aktivister som en gruppe individer som strider med den norske loven. Aktivister og sosiale bevegelser trekkes i større grad inn i konflikten, noe som kan peke på at rollen til Nervik i *Pels* kan oppleves som mer flytende enn Haugens rolle i *Griseindustriens hemmeligheter*. Motstridende forklaringer oppstår, der noen omtaler Nervik som en «aktivist» og «dyreaktivist», mens andre understreker at han ikke er en del av noe «aktivistmiljø». Følgende to utsagn kan eksemplifisere den flytende rollen: *«I to år har aktivisten Frank Nervik jobbet med å komme seg på innsiden av pelsdyrnæringen»* (VG Nett, 10.12.2014) og *«(...) Nervik er utdannet psykolog og hadde ingen historie som pelsdyraktivist før han gikk under cover i pelsdyrbransjen. Han er et vanlig menneske som er opptatt av etikk og moral»* (Nettavisen, 10.12.2014). Sistnevnte utsagn viser også til denne integrerte rollen til ham i samfunnet, slik analysen har pekt på tidligere. Denne tvetydige og flytende rollen kan man imidlertid se uttrykk for også av ham selv, der et han sier følgende i et intervju til VG Nett (10.12.2014):

«Jeg har vært opptatt av dyrevern i flere år, og særlig dette med pelsdyr. Det er frustrerende å være dyreverner og se at man ikke kommer noen vei. Jeg følte at siste måten for å virkelig få et godt bilde, var å gå inn i næringen selv, sier 38-åringen».

Det samme funnene i nyhetsartikler før og etter *Pels* er ganske forskjellige fra nyhetsartiklene før og etter *Griseindustriens hemmeligheter*. Analysen peker på to forskjellige former for husdyrhold, der den eneste forskjellen er hvilke(t) dyr som er domestisert. Dermed kan analysen

reflektere et paradoks, der én form for husdyrhold forstås og konstrueres som uakseptabel, mens en annen ikke. Som en bonde sier til Bondebladet (17.10.2014): «*Vi må være tydelige på hva husdyrhold består i. Mennesker har dyr for å bruke produktene dyrene gir. Pelsdyr er som annet husdyrhold, sier den allsidige bonden*». Dette viser hvor naturlig husdyrhold er, men det understreker også det faktum at én del av husdyrhold kan avvikles mens andre deler av husdyrhold ikke gjør det – til tross for at det samme foregår i både pels- og griseindustrien. Dette funnet kan belyse en viktig side av debatten – dyrenes nytteverdi for mennesker. Det er ytterligere et essensielt element i den bredere kulturelle konstruksjonen av å gå fra *naturalisert* til *forbudt*. Denne forskjellen mellom dyrene i pels- og griseindustrien belyses i VG Nett (09.12.2014):

«I dag er det lettere å samle motstand mot pels enn mot kylling og svin. Derfor får pelsdyrfarmene uforholdsmessig mye kritikk. I virkeligheten er det problemer i alt industrielt husdyrhold. Det er bare ikke like mange som er klare for å kutte ut ribbe og kalkun».

Utsagnet viser at nytteverdien til et dyr er viktig å ta til betraktning, og er derfor noe som diskuteres videre sammen med øvrige funn i analysen, siden det i følgende kapitler vil diskuteres om dokumentarfilmene kan defineres som kritiske hendelser.

8.3 Oppsummerende betraktninger

Dette kapittelet er et resultat av en diskursanalyse av 79 nyhetsartikler, hvor det er avdekket flere diskurser som opererer side om side, men også i konflikt med hverandre. Det er ikke bare medieomtalen som er *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* har fått i ettertid som er essensiell, men også hvilke diskurser mediene reartikulerer. Det kan ha stor betydning for effekten av dokumentarfilmene, siden media kan både forstørre og bagatellisere problemer i media (Jewkes, 2011).

Diskurser før <i>Pels</i> (2014)	Diskurser før <i>Griseindustriens hemmeligheter</i> (2019)	Diskurser etter <i>Pels</i> (2014)	Diskurser etter <i>Griseindustriens hemmeligheter</i> (2019)
<ul style="list-style-type: none"> • Den politiske diskursen • Krigsdiskursen • Diskursen om det unaturlige • Diskursen om det naturlige 	<ul style="list-style-type: none"> • Helse­diskursen • Nasjonaldiskursen • Individdiskursen • Diskursen om det unaturlige 	<ul style="list-style-type: none"> • Den politiske diskursen • Krigsdiskursen • Diskursen om det unaturlige • Diskursen om det naturlige 	<ul style="list-style-type: none"> • Lidelsesdiskursen • Den rettslige diskursen • Diskursen om det unaturlige • Forbruker­diskursen • Klimadiskursen

Figur 4: Tabellen viser oversikt over fremtredende diskurser i nyhetsartikler før og etter at dokumentarfilmene ble vist på NRK.

Tabellen over viser en oppsummering av hvilke diskurser som råder i mediene før og etter at dokumentarfilmene ble vist på NRK. I forbindelse med *Griseindustriens hemmeligheter* var det stort sett et fokus på mat og helse i nyhetsartikler i *forkant*. Helse­diskursen er preget av samfunns­ikkerhet og risiko, hovedsakelig i form av sykdommer som kan stamme fra kjøtt. Nasjonaldiskursen er også fremtredende, der det fremstilles at risiko kan forhindres ved å kjøpe *norsk* kjøtt. Individdiskursen og diskursen om det unaturlige dominerer også i det diskursive terrenget. Dette kan ses som et resultat av hvordan dyremishandling mot gris uttrykkes, der det hovedsakelig er voldsutøvelse som faller innunder diskursen om det unaturlige som entrer mediebildet – der fysisk, intendert og direkte voldsutøvelse problematiseres. Som et resultat av det, er diskursen som ansvarliggjør enkeltbønder – individdiskursen – dominant.

I *etterkant* belyser analysen hvordan mediene reartikulerer flere av diskursene som er fremtredende i dokumentarfilmen. Lidelsesdiskursen, motdiskursen Haugen tilbyr, blir reartikulert i noen nyhetsartikler. Portvaktfunksjonen til mediene er imidlertid svært tydelig her. Diskursen om det unaturlige fortsetter å være dominant, der ikke den naturaliserte voldsutøvelsen som er integrert i systemet problematiseres. Det er «unødvendige» belastninger og påkjenninger som problematiseres i media, der voldsutøvelsen tydelig havner i strid med hva som kan aksepteres. Voldsutøvelsen som problematiseres bærer imidlertid preg av å være fysisk, intendert og direkte, i likhet med nyhetsartiklene i *forkant* av dokumentarfilmen. Ytterligere vokser forbruker­diskursen seg frem i ettertid, hånd i hånd med en klimadiskurs. Dermed vektlegges også det samarbeidende sosiale ansvaret av media, der det formidles nye måter hvorpå befolkningen kan bryte ned skyldfølelsen ved å kjøpe kjøtt, gjennom blant annet en ny mekanisme som dyrevelferdsmerking. Befolkningen har dermed til enhver tid ulike mekanismer som kan legge til rette for å benekte, nøytralisere og normalisere voldsutøvelse som er en del av industrien.

Som et resultat av risikomentaltiteten som er rådende, viser analysen et inntog av en klimadiskurs i etterkant. I denne diskursen vektlegges det å beskytte miljøet og fremtidige generasjoner, som kan peke på en utvikling fra et antroposentrisk perspektiv til økosentrisk perspektiv. Imidlertid går dette på bekostning av artsrettferdighet, der den naturlige voldsutøvelsen kan legitimeres ved kjøp av økologisk kjøtt.

Etter en analyse av nyhetsartikler i forbindelse med *Pels*, er det tydelig at veldig mange diskurser opererer i det samme terrenget. Det analysen imidlertid peker på, er at de samme diskursene er fremtredende både *før* og *etter* at dokumentarfilmen ble vist på NRK. Hovedsakelig er nyhetsartiklene preget av den politiske diskursen som handler om spenningen mellom bærekraftig utvikling eller avvikling av pelsdyrnæringen. Dette dualistiske bildet bygger også opp til en krigsdiskurs, der media fremmer spenningen mellom aktørene mer enn spenningen mellom saken. Media formidler det som en kamp mellom organisasjoner som NOAH – for dyrs rettigheter og Dyrevernalliansen på den ene siden og bønder på den andre siden. Dette spenningsforholdet kan tolkes som å ha en nyhetsverdi i media, der det tiltrekker seg befolkningens oppmerksomhet (Jewkes, 2011). Imidlertid bærer også analysen et preg av hvordan både den lovlige og ulovlige voldsutøvelsen problematiseres. Dette er et funn som går igjen både i forkant og etterkant.

At de samme diskursene opererer både før og etter at *Pels* ble vist, kan si noe om hvordan den verdien av pels har forandret seg (Ellefsen, 2013a). Både i forkant og etterkant råder både diskursen om det unaturlige og naturlige, noe som kan belyse hvordan også den naturaliserte voldsutøvelsen problematiseres av media. Når det gjelder pelsindustrien, viser det hvordan også naturalisert og lovlig voldsutøvelse blir reartikulert og problematisert av media som portvakt. Dette er imidlertid noe som er fraværende i diskursanalysen av griseindustrien. Det kan reflektere et bredere forhold mellom mennesker og dyr, nærmere sagt spesiesisme. Pels- og grisindustrien kan eksemplifisere to ulike husdyrhold, der den eneste forskjellen er hvilken dyreart som er domestisert. Det er imidlertid bare én av dem som vinner gjennom med problematiseringen av den naturaliserte voldsutøvelsen i media, noe som kan peke på dyrenes iboende nytteverdi for mennesker. Analysen peker dermed på hvordan nytteverdien har en betydning for å gå fra naturalisert til forbudt. Dette aspektet ved debatten er derfor viktig å gå nærmere inn på, og i neste kapittel vil dette diskuteres sammen med *bevisstgjøring*, *artikulering* og *kollektiv mobilisering* – som alle er viktige for å skape en kritisk hendelse.

9 Kritiske hendelser?

Til nå har analysen vist at både *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* har vært preget av forskjellige diskurser, både hva gjelder konflikten om definisjonsmakten og ansvarliggjøring. Motdiskursene peker videre på hvordan dokumentarfilmene utfordrer spesiesistiske diskurser, der det vektlegges artsrettferdighet. Videre har analysen diskutert nyhetsartikler og rådende diskurser i disse, både i forkant og etterkant av *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Det empiriske materialet peker på at dokumentarfilmene har fått stor mediedekning i ettertid, noe som kan tyde på at media har vært en sentral aktør i reartikuleringen av diskursene i dokumentarfilmene. En slik reartikulering i etterkant kan forstås som en «politisk strøm», der motdiskurs blant annet uttrykkes direkte og offentlig «in the teeth of power» (Scott, 1990:xiii). Dette peker på den diskursive konflikten som man ser råder i dokumentarfilmene og nyhetsartiklene. Tidligere i avhandlingen ble kritiske hendelser definert som vendepunkt som kan bidra til endring (Das, 1995; Rogstad & Vestel, 2011; Andersson m.fl., 2012). Ved rette oppmerksomheten mot kriterier ved kritiske hendelser, diskuteres det om dokumentarfilmene har ført til et «før» og et «etter» i diskursen om dyremishandling i media. Ved å følge Rogstad og Vestel (2011), diskuterer jeg videre dokumentarfilmene opp mot *bevisstgjøring*, *artikulering* og *kollektiv mobilisering* for å undersøke om *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* kan defineres som kritiske hendelser.

Pels og *Griseindustriens hemmeligheter* konstruerer et diskursivt inntog av motdiskurser preget av artsrettferdighet som utfordrer og kommer i konflikt med spesiesistiske diskurser. Nasjonaldiskursen artikuleres i dokumentarfilmene og reartikuleres av media, noe som kan peke på en bredere kulturell konflikt. Diskursanalysen har videre belyst hvordan dokumentarfilmene blitt beskrevet som sjokkerende, at de har skapt sinne og ikke minst fortvilelse. Samtidig har andre beskrevet dokumentarfilmene som urovekkende, men ikke overraskende. På den ene siden kan man derfor anta at dokumentarfilmene har bidratt til en *bevisstgjøring* av hva som foregår i industrien. Bevisstgjøring handler om en «oppvåkning» som kjennetegner kritiske hendelser (Andersson m.fl., 2012). På den annen side viser diskursanalysen at dokumentarfilmene ikke kom like overraskende på hele befolkningen. Diskursanalysen bærer derfor preg av motstridende følelser i tilknytning til dokumentarfilmene, som også er et gjennomgående funn i nyhetsartiklene. I en nyhetsartikkel i Dagbladet belyses det samme: «Som veterinærutdannet er jeg overrasket over overraskelsen» og «(...) for oss som innrømmer at vi ikke er overrasket er valget om å snu ryggen til denne industrien lett»

(Dagbladet, 23.06.2019). Tar man utgangspunkt i griseindustrien, er kulturen rundt kjøtt imidlertid tett knyttet opp mot holdninger til dyr (Taylor & Fraser, 2017). For man får ikke kjøtt uten å drepe et dyr først (Gålmark, 2008). Disse motstridende følelsene mellom sjokk og overraskelse på den ene siden, og en iboende bevissthet på den andre siden, peker imidlertid på et samfunn preget av en «state of denial» (Cohen, 2001). Det innebærer en form for kulturell benektelse hvor samfunnet ignorerer volden som til enhver tid ligger bak kjøttet man spiser. Diskursanalysen har pekt på flere mekanismer som tilrettelegger for ignorering av volden dyr utsettes for, både gjennom nøytraliseringsteknikker (Sykes & Matza, 1957) og et karnisk forsvar (Joy, 2010).

At voldsutøvelsen som faller innunder diskursen om det naturlige ikke anerkjennes som mishandling, kan videre belyse en slik kulturell benektelse. For det er ingen tvil om at dyr lider og dør av dette systemet (Gålmark, 2008). Mennesker får videre hjelp til å benekte hva som egentlig foregår, og gjennom benektelse forblir den naturaliserte mishandlingen sosialt akseptabel i kulturen (Sollund, 2008). Disse mekanismene kan med det belyse det samarbeidende sosiale ansvaret, der hele samfunnet tilbys hjelpemidler for å skyve sannheten til side. Kapasiteten til å begå grusomme handlinger vil øke dersom mennesker begår slike handlinger sammen, fordi et samarbeid handler alltid om inkluder og ekskludering (ibid.). Frykten for å bli ekskludert kan dermed veie mer, og alle mekanismene som tilbys for å opprettholde den naturaliserte voldsutøvelsen mot dyr, kan dermed tolkes som at bevisstgjøringen ikke har vært vellykket. Analysen peker med det på hvor inkorporert det spesiesistiske tankesettet er i samfunnet. Samtidig ser man hvordan spesiesisme tar en ny form gjennom artikulering av helsediskursen og klimadiskursen, som kan sies å være tilslørende diskurser med et iboende preg av artsrettferdighet. Dermed kan man, ut ifra diskursanalysen, se hvordan spesiesisme fungerer som et ideologisk bakteppe for rådende diskurser i tilknytning til henholdsvis pels- og griseindustrien. Spesiesisme kan ses på som hegemonisk (Gramsci, 1971), som vinner terreng i form av samtykke ved at spesiesistiske diskurser reartikuleres og omstruktureres i tråd med denne ideologien.

I forhold til bevisstgjøring, tyder nyhetsartikler i forkant av dokumentarfilmen *Pels* på at videoopptak og bilder fra pelsindustrien heller ikke var en overraskelse. Følgende utsagn er hentet ut fra nyhetsartikler før *Pels* ble vist: «*Vi har visst at dyrene lider i ti år*» (Dagbladet, 07.10.2014). Samt belyste en nyhetsartikkel i VG Nett (08.11.2014) følgende: «*Undersøkelser viser at over to tredjedeler av det norske folk ikke vil ha denne uetiske næringen i Norge*». Når man sammenligner *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*, kan man se antydninger i

diskursanalysen til at voldsutøvelsen mot mink og rev i pelsindustrien var i ferd med å skifte, og det allerede før *Pels* ble vist på NRK. Nyhetsartikler i for- og etterkant viser nemlig allerede en kulturell holdningsendring i forhold til pelsdyrindustrien, der både diskursen om det naturlige og unaturlige i stor grad sirkulerer rundt det samme narrativet – voldsutøvelse som er uakseptabelt. Moderne dyrevernbevegelser har formidlet forholdet til dyrene i pelsindustrien til offentligheten i en lengre periode, gjennom alt fra beskrivelser, statistikk, fotografier og videoopptak (Ellefsen, 2013c:226-227). *Pels* kan med det ses på som én av mange strategier i kampen mot pelsindustrien. Når det er sagt, kan man ut ifra diskursanalysen tolke det som at *Pels* ikke lå bak selve konstruksjonen av en ny forståelse, men var et viktig element i forsterkningen av det pågående skiftet mot et forbud av pelsdyroppdrett. *Pels* kan dermed ses som et resultat av og et viktig element i en diskursiv kamp som allerede lå til grunn i Norge.

Debatten om pelsindustrien peker mot hva som er nødvendig eller unødvendig bruk av dyr, og handler med det om hvor grensen går mellom hva som bør være lovlig og ulovlig å gjøre mot dyr (Ellefsen, 2013a:206). Den sosiale konstruksjonen av pelsdyrindustrien som *unødvendig*, peker samtidig implisitt på hvordan griseindustrien fremstår som *nødvendig*. Denne forskjellen mellom pels og kjøtt belyses også i en nyhetsartikkel i VG Nett (15.12.2014), hvor det fremkommer at: «*Mange ser på pels som et unødvendig luksusprodukt, og det er riktigere å holde dyr som brukes til mat (...)*». Dette kan peke på et skille som kan trekkes mellom pelsindustrien og griseindustrien, der pels oppleves som mindre viktig for mennesker enn kjøtt. En slik forskjell skiller pelsdyrnæringen vesentlig fra andre husdyrnæringer (Ellefsen, 2013c). Denne forskjellige oppfatningen av to former for husdyrnæringer kan belyse en forskjellsbehandling basert på hvilken dyreart som gjelder. For de fleste vil nok være enige i at systemet er basert på det samme; mennesker som holder dyr i fangenskap for ulike formål. Hvordan det ene dermed kan forstås som unødvendig og det andre som nødvendig, reflekterer hvordan vurderinger gjøres på betraktning av *nytteverdien* dyrene har for mennesker.

Selv om media kan ses på som en viktig aktør, skapte begge dokumentarfilmene mobilisering rundt motdiskursene sine i samfunnet ellers. Det ble blant annet satt i gang en nettbasert underskriftkampanje etter at *Pels* ble vist på NRK, mens det ble satt i gang et opprør mot svinekjøtt i etterkant av *Griseindustriens hemmeligheter* (Griseløftet) (Bondebladet, 02.07.2019). Dette kan peke på hvordan den individuelle tilnærmingen begge la vekt på har vært vellykket, siden begge dokumentarfilmene har ført til mobilisering som har henvist seg mot fellesskapet. Dette belyser også et skifte man tidligere har sett, fra store bevegelser til individuelle protester som mobiliserer storsamfunnet (Andersson m.fl., 2012). Kollektiv

mobilisering er også et verktøy som er viktig i spørsmålet om hvorvidt dokumentarfilmene kan defineres som kritiske hendelser (Rogstad og Vestel, 2011). Kollektiv mobilisering innebærer at noen hører på det man sier og vinner ytterligere gjenklang i større grupper (Andersson m.fl. 2012:14). En diskursiv forandring krever at diskurser problematiseres, både av dem som produserer diskurser, men også av dem som fortolker dette (Andersson m.fl., 2012). I kjølvannet av begge dokumentarfilmene kan man derfor tolke denne cyberaktivismen som viktig for å bygge opp videre kollektiv mobilisering, slik at motdiskursene kan reartikuleres videre og føre med seg en diskursiv forandring. På den ene siden kan cyberaktivisme tolkes som fordelaktig i motstand, siden det kan nå ut til så mange (Langman, 2005). På den annen side kan cyberaktivisme bidra til at befolkningen deltar for å føle seg bedre og bygge opp en bedre samvittighet (Brisman og South, 2014). For selv om deler av befolkningen skriver under på en underskriftskampanje over nettet eller trykker «skal» på en kampanje på Facebook, betyr ikke det nødvendigvis at det *faktisk* bidrar til annet enn en måte hvorigjennom befolkningen kan fraskrive seg et ansvar nettopp gjennom mobilisering. Stor deltakelse i en underskriftskampanje eller et arrangement kan tenkes å føre til et politisk press, men på den annen side kan slike former for kollektiv mobilisering ha en større kulturell og symbolsk funksjon for å legitimere bruken av dyr i industrien. Nettbasert mobilisering er enkelt å delta i, da det bare er et trykk unna, og det kreves ikke så mye mer fra hver enkel person. Det kan imidlertid reflektere en annen mekanisme for å «ikke gjøre skade, men gjøre en god gjerning» (Brisman & South, 2014), på lik linje med dyrevelferdsprogrammer og økologisk kjøtt. En nøytraliserende mekanisme som bygger opp samvittigheten til befolkningen igjen (Brisman og South, 2014). Agnew (1998) peker på hvordan det kan være et skille mellom forbrukeres *holdninger* og *praksis*, mens kollektiv mobilisering i dette tilfellet kan skape et skille mellom *praksis* og *holdning*. Dette kan dermed tolkes som en måte hvorigjennom forbrukere kan unngå skam gjennom synlig cyberaktivisme.

9.1 Offentlige og alternative skript

Kritiske hendelser ofte kjennetegnes som forstyrrelser av den sosiale orden i samfunnet (Montessori, 2016). Diskursanalysen belyser et terreng som er svært preget av en diskursiv konflikt mellom definisjoner, ansvarliggjøring og hva som kan tolkes som del av den norske kulturen. Politikk handler mye om å skape både venner og fiender – to av de enkleste, mest brukervennlige og farligste kategoriene for å skape orden i verden (Schmitt i Jasper, 1997). Dette vises også gjennom nasjonaldiskursen og helsediskursen, som er preget av en

risikomentaltitet. Samtidig er samfunnet konstruert på en måte hvor man må tildele ros – og kanskje enda viktigere – tildele skyld. Gjennom spenningen vedrørende ansvarliggjøring, viser diskursanalysen hvordan noen grupper, individer og institusjoner kan stoles på, mens man skal ha mistillit til andre (Jasper, 1997:10). Nasjonaldiskursen reflekterer dermed hvordan en slik diskurs kan ses på som en måte å skape orden i samfunnet, der enkeltpersoner kan ansvarliggjøres og risikere å havne i en kulturell gråsoner. Dette skaper videre et skille mellom det norske som er preget av tillit, trygghet og uten risiko, og det ikke-norske preget av mistillit, utrygghet og risiko. Enkeltpersoner kan med det havne i en kulturell gråsoner, som et resultat av makten mennesker besitter over dyr og et trang etter å pålegge skyld når spesiesistiske diskurser utfordres. Et spørsmål om skyld vekkes alltid og er et vesentlig element i protesthandlinger (Jasper, 1997). Disse diskursene kan dermed tolkes som konstruksjoner for å forsvare og opprettholde orden i samfunnet på – som en reaksjon mot en kritisk hendelse, der et samarbeidende sosialt ansvar involverer flere ledd i samfunnet.

Analysen har belyst både bevisstgjøring, artikulering og kollektiv mobilisering – som alle tre er elementer som er viktige for at en hendelse kan defineres som en kritisk hendelse. I kontrast til kjente maktkritikere som Foucault (1988) og Bourdieu (1990), som hovedsakelig fokuserer på hvordan makt reproduseres og internaliseres i individer, har Scott (1990) utviklet et alternativt perspektiv som peker på motstand mot maktrelasjoner og bevissthet vedrørende egen posisjon. Han introduserer konseptet om *offentlige* og *skjulte skript*, det Andersson m.fl. (2012) har modifisert det til *offentlige* og *alternative skript* i norsk kontekst. Et skjult skript er et begrep som retter seg hovedsakelig mot en diskurs som opererer «offstage», uten at makthavere kan observere det, mens et offentlig skript uttrykkes i offentligheten (Scott, 1990:2-5). Denne teorien er imidlertid ikke direkte overførbart til norsk kontekst, da Norge er et liberalt demokrati (Andersson m.fl., 2012). *Alternative skript* er tolkninger av en sosial posisjon som problematiseres (Andersson m.fl., 2012). Selv om denne definisjonen er anvendt i forbindelse med politisk engasjement blant unge med minoritetsbakgrunn (Andersson m.fl., 2012:11), viser analysen at dette begrepet kan være fruktbart i sammenheng med engasjement mot pels- og griseindustrien. Det kan hele tiden konstrueres flere og nye skript, som til enhver tid kan utfordre de offentlige skriptene i samfunnet (Andersson m.fl., 2012). Motdiskursene som artikuleres og reartikuleres i *Pels og Griseindustriens hemmeligheter* kan forstås som slike skript som utfordrer offentlige skript (Scott, 1990:2-5), som i dette tilfellet er spesiesistiske diskurser som er hegemoniske i offentligheten. *Alternative skript* er fortellinger som ikke er

skjult for omverdenen, men som heller ikke kommer fram som dominerende ytringer og analyse i den bredere offentligheten (Andersson, m.fl., 2012:11).

Motdiskursene i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* kan forstås som slike alternative skript til de rådende offentlige diskursene. For selv om dokumentarfilmene vekker følelser og refleksjon, går i konflikt med og utfordrer rådende diskurser, er det likevel disse rådende diskursene som har større gjennomslagskraft og tilslutning i media. Dette er blant annet nasjonaldiskursen og individdiskursen eksempler på. Andre diskurser som vokser frem og som bygger på det ideologiske bakteppet – spesiesisme – kan med det slippe lettere gjennom enn motdiskurser som avviker eller utfordrer denne ideologien. Forbrukerdiskursen og klimadiskursen er eksempler på det, som er to diskurser som tilsynelatende ser ut til å utfordre forholdet mellom mennesker og dyr, men som i grunnen bærer preg av tilslørende mekanismer som ignorerer artsrettferdighet – gjennom et fokus på økologisk kjøtt, dyrevelferdsmerking og dyrevelferdsprogrammer. I stedet for å anerkjenne hvordan kjøtt produseres og behandles gjennom bruk av vold, tilslutter mennesker seg dominante spesiesistiske diskurser som tilbyr en rekke mekanismer for å forklare bort den naturaliserte, lovlige voldsutøvelsen mot dyr.

Det er viktig å påpeke at motstand, opposisjon og protest mot voldsutøvelsen i pels- og griseindustrien står sterkere i dag enn det gjorde før 2000-tallet. Som nevnt tidligere ble det i 2018 besluttet en styrt avvikling av pelsdyroppdrett, og man kan dermed se tydelig hvordan noe som er så kulturelt betinget kan endre seg fra lovlig til ulovlig. Det er tydelig at alternative perspektiver er å se rundt om i hele det norske samfunn, der både lovlig og ulovlig vold utfordres og kritiseres. Ser man på de offentlige skriptene, ser man også at det skjer en større grad av polarisering og at flere diskurser kommer inn i offentligheten, både som er for og imot pels- og griseindustrien. Det er, som allerede belyst, imidlertid lettere for diskurser som bygger på spesiesisme å få gjennomslag og tilslutning i offentligheten. Andre diskurser forblir dermed alternative skript som opererer i skyggen til kampen mot de dominerende, offentlige skriptene er vunnet. *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019) kan på bakgrunn av dette ikke defineres som kritiske hendelser. Som beskrevet innledningsvis, handler en kritisk hendelse om å skape et skille mellom det som er før og det som er etter en hendelse (Andersson m.fl. 2012:218). Analysen viser til at det har i mindre grad skjedd drastiske brudd i for- og etterkant av dokumentarfilmene, til tross for at det i Dagbladet (20.06.2019) ble uttalt at «*det må være et før og etter denne filmen*» da *Griseindustriens hemmeligheter* ble sendt på NRK. I forbindelse med *Griseindustriens hemmeligheter* peker analysen på at diskursen om dyremishandling i media bærer preg av problematisering av ulovlig voldsutøvelse i industrien, både før og etter

dokumentarfilmen ble vist. Det er hovedsakelig et fokus på fysisk, intendert og direkte voldsutøvelse i diskursen om dyremishandling. I forbindelse med *Pels* ser man imidlertid at voldsutøvelse som faller innunder både det naturlige og unaturlige, derav ulovlig og lovlig voldsutøvelse, problematiseres både i forkant og etterkant. Selv om ikke dokumentarfilmene har skapt store endringer i diskursen om dyremishandling i media, har de likevel utfordret offentlige skript og vekket flere stemmer til live i kampen mot dyremishandling. De har kanskje hovedsakelig vekket til live moralsk refleksjon i flere deler av befolkningen. Moral og følelser har i stor grad vært sentrale elementer i dokumentarfilmene, og metodebruken av videoklipp og bilder har vært essensielle brikker i nettopp denne formidlingen. Reartikuleringen av motdiskursene i *Pels*, kan på den andre siden peke på hvordan det over lang tid har skjedd en nedbryting av legitimerende diskurser for å opprettholde pelsindustrien. Dersom det samme skjer også i forbindelse med henholdsvis griseindustrien, kan kanskje de legitimerende diskursene analysen har pekt på brytes ned.

10 Konklusjon

Som avhandlingen har vist, er dyremishandling et komplekst fenomen som kan innebære forskjellige handlinger, motivasjoner og påvirkninger, som igjen krever enkle forklaringer (Nurse, 2013). Ved å ta utgangspunkt i det empiriske materialet og det teoretiske rammeverket – forankret i diskursteori, grønn kulturell kriminologi og kritiske hendelser – har jeg presentert fem tematikker: definisjonsmakt, ansvarliggjøring, motdiskurser, media som «portvakt» og kritiske hendelser. Siden dyremishandling er så komplekst, var det nødvendig å gå nærmere inn på disse tematikkene for å undersøke og forstå denne kompleksiteten ved fenomenet. Ved bruk av kritisk diskursanalyse som metodisk rammeverk, har *Pels* (2014) og *Griseindustriens hemmeligheter* (2019) blitt analysert og diskutert tekstuelt, diskursivt og visuelt, i tillegg til nyhetsartikler publisert for- og etterkant av dokumentarfilmene.

Kompleksiteten er tydelig når man begynner å analysere og avdekke fremtredende diskurser i det empiriske materialet, der avhandlingen peker på en diskursiv konflikt som kan tolkes som en konflikt om definisjonsmakten. På den ene siden finner man diskursen om det naturlige og på den andre siden diskursen om det unaturlige. Disse kan tenkes å stamme fra Dyrevelferdsloven (2009), der det skilles mellom «unødvendige» og «nødvendige» belastninger og påkjenninger. Aktørene som representerer griseindustrien og pelsindustrien ser man løfter frem diskursen om det unaturlige, og problematiserer voldsutøvelse som fysisk, intendert og direkte. Haugen og Nervik problematiserer imidlertid både den lovlige og ulovlige voldsutøvelsen.

Når det mangler en universell forståelse av voldsutøvelsen, har avhandlingen vist hvordan det kan ha konsekvenser for hvem som kan stilles til ansvar. Det er tydelig hvordan tre diskurser opererer i samme terreng. Individdiskursen, systemdiskursen og forbrukerdiskursen er særlig å finne, både i *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter*. Der individdiskursen og systemdiskursen er i spenning med hverandre, ser man forbrukerdiskursen havner mellom disse. Individdiskursen legger ansvaret over på enkeltindivider, systemdiskursen legger ansvaret over på systemet og forbrukerdiskursen legger ansvaret over på forbrukere. Det belyser en spiral av ansvarsfraskrivelse, som på den andre siden kan være nyttig for å legitimere voldsutøvelsen. I denne spenningen er det imidlertid mulig å se en utvikling av det ansvarlige individer, hvor selvdisciplinering og rasjonalitet vektlegges. Det legges en større vekt på befolkningen som forbrukere, der det tilrettelegges for alternativer som økologisk kjøtt, norsk kjøtt, dyrevelfersmerking og dyrevelferdsprogrammer – mens det i pelsindustrien er såkalt

fuskepels. Disse alternativene legges frem for at forbrukere kan velge det som formidles som «god dyrevelferd», til tross for at kjøtt alltid innebærer en form for voldsutøvelse. Gjennom ulike mekanismer belyser dermed avhandlingen forskjellige måter befolkningen tilbys flere alternativer som tilsynelatende kan tilsløre voldsutøvelsen dyr utsettes for, samtidig som befolkningen skyves over til slike alternativer for å unngå reaksjoner fra andre. Utviklingen bærer nemlig et preg av hvordan befolkningen tilskrives i større grad ansvaret for å sikre «god dyrevelferd», der man kan risikere sosiale reaksjoner gjennom skampålegging (klimaskam, kjøttskam) dersom man ikke kjøper disse alternativene. Dette bærer et preg av en risikomentalitet, som kan tolkes som et ekko av den øvrige utviklingen i samfunnet, hvor fokuset retter seg i større grad om usikkerhet og risiko. I ytterste konsekvens kan dette imidlertid skape store skiller i samfunnet, der det bare er befolkningen med økonomisk kapital som tilføyer seg disse alternativene, siden en høyere pris går hånd i hånd alternativer. Det kan resultere i at allerede sårbare og marginaliserte grupper kan bli gjenstand for uformell sosial kontroll, i form av skampåleggelse.

Diskursene som råder bærer preg av å være svært spesiesistiske, der dyrenes ikke beskyttes mot hverken skade, lidelse eller mishandling. *Pels* og *Griseindustriens hemmeligheter* tilbyr imidlertid to motdiskurser som utfordrer spesiesisme. Skadediskursen artikuleres i *Pels* og lidelsesdiskursen i *Griseindustriens hemmeligheter*, som gjennom visuelle virkemidler problematiserer både lovlig og ulovlig voldsutøvelse. Disse diskursene bærer derfor preg av en introduksjon av artsrettferdighet i det diskursive terrenget.

Griseindustrien fremstilles ofte gjennom utopiske fremstillinger i reklamefilmer, samtidig som norsk kjøtt brukes tilsynelatende synonymt med god dyrevelferd. Avhandlingen viser hvordan det skapes en konflikt vedrørende identitet, som begrunnes på bakgrunn av det trygge norske og det farlige ikke-norske. Her er det særlig ulovlig voldsutøvelse som problematiseres, og sammen med individdiskursen kan bønder som ikke identifiseres med det *norske* risikere å havne i en kulturell gråsoner hvor man kan straffes.

Definisjonsmakten, ansvarliggjøringen og motdiskursene svarer dermed på underproblemstillingen om hvilke diskurser som er fremtredende i dokumentarfilmene. Ser man nærmere på nyhetsartiklene, er det her de to dokumentarfilmene skiller seg betraktelig fra hverandre. Nyhetsartikler som har blitt publisert i forkant og etterkant av *Griseindustriens hemmeligheter*, bærer preg av utviklingen mot det risikopregede og usikre tankesettet hvor forbrukerdiskursen står sterkere. Imidlertid ser man et inntog av en tankegang som beveger seg fra antroposentrisk til å vektlegge miljøet og generasjoner av mennesker som kommer etter oss

– et såkalt økosentrisk perspektiv. Imidlertid bærer det fortsatt et preg av artsrettferdighet, der dyrene ikke tas med i betraktningen hva gjelder å beskytte dem mot skade og mishandling. Det er også tydelig at media trekker inn og problematiserer i all hovedsak den ulovlige voldsutøvelsen som er dokumentert i *Griseindustriens hemmeligheter*. Det betyr ikke at den lovlige voldsutøvelsen ikke problematiseres i det hele tatt, men det betyr at det er diskursen om det unaturlige som råder i terrenget i etterkant, sammen med forbrukerdiskursen.

I forbindelse med nyhetsartikler publisert i forkant og etterkant av *Pels*, viser det seg at det ikke er særlig endringer i hvilke diskurser som opererer i terrenget. Det som er tydelig er imidlertid at både diskursen om det naturlige og unaturlige problematiseres, og dermed både ulovlig og lovlig voldsutøvelse. Imidlertid viser det seg at dette ikke begrunnes rett til beskyttelse mot skade og mishandling, men i nytteverdien til mink og rev. Avhandlingen peker derfor på et viktig element, der pels- og griseindustrien eksemplifiserer to husdyrhold som innebærer det samme. Forskjellen er imidlertid hvilken dyreart som er domestisert. Dette er et prekärt element, i den forstand at avhandlingen peker på at vurderingen for avvikling av pelsdyrnæringen er basert på at nytteverdien til pels tilsynelatende er fraværende i dagens moderne samfunn.

Pels og *Griseindustriens hemmeligheter* har vært viktige i den forstand at de har utfordret at vold mot dyr blir tatt for gitt i det norske samfunnet. De har vist billedokumentasjon og videopptak som skaper en mer nærhet mellom befolkningen og voldsutøvelsen, og for noen har de kanskje fungert som tankevekkere. Med utgangspunkt i det empiriske, metodiske og teoretiske materialet kan man imidlertid ikke konkludere med at hverken *Pels* eller *Griseindustriens hemmeligheter* kan defineres som kritiske hendelser. Selv om pelsindustrien skal avvikles, viser analysen at *Pels* har fungert mer som et viktig element i å reartikulere motdiskurser som har vært en integrert del av en lang kamp for å bryte ned legitimerende diskurser i pelsindustrien. *Griseindustriens hemmeligheter* belyser det motsatte, der legitimerende diskurser fortsatt er svært fremtredende og tilrettelegger for å nøytralisere og rettferdiggjøre den lovlige voldsutøvelsen som foregår i griseindustrien. Diskursen om dyremishandling i media, viser dermed at både ulovlig og lovlig voldsutøvelse ble problematisert allerede før *Pels* ble vist. Videre viser analysen at diskursen om dyremishandling ikke er endret etter *Griseindustriens hemmeligheter*, da diskursen om dyremishandling hovedsakelig bærer preg av problematisering av ulovlig voldsutøvelse.

10.1 Oppgavens bidrag

Denne avhandlingen har gjennom tverrfaglighet bidratt til å videreutvikle forståelser av individuelle protesthandlinger og deres betydning – en tilnærming som har økt globalt det seneste tiåret. I avhandlingen har jeg kun tatt utgangspunkt i to dokumentarfilmer som kan belyse slike individuelle protesthandlinger, og kun sett på disse i en norsk kontekst. Siden fokuset i denne avhandlingen kun har rettet seg mot pels- og griseindustrien, kan det også være fruktbart i fremtidig forskning å undersøke utviklingen av slike individuelle protesthandlinger i samfunnet. Gjennom en modifisering av spørsmålet til Ellefsen (2013c), som jeg introduserte tidligere i avhandlingen, ønsker jeg derfor å stille følgende spørsmål: Med en økning av individuelle protesthandlinger, som til nå har stilt spørsmål ved voldsutøvelsen mot dyr i pels- og griseindustrien, er det ikke da sannsynlig at kritikk og motstand også vil øke overfor annet husdyrhold?

Selv om analysen i denne avhandlingen ikke har pekt på dokumentarfilmene som kritiske hendelser som har ført til endringer i diskursen om dyremishandling i media, kan kanskje andre metodiske og teoretiske rammeverk resultere i andre funn. Dyremishandling er komplekst, og derfor er også spørsmålet om betydningen av slike dokumentarfilmer også komplekst. Avhandlingen har imidlertid belyst andre utviklingstrekk i kjølvannet av dokumentarfilmene, utviklingstrekk jeg mener det kan være interessant å undersøke videre. Ved å ta utgangspunkt i det siste steget i den tredimensjonale modellen til Fairclough (2008) – *sosial praksis* – kan det være interessant for et senere prosjekt å undersøke nærmere utviklingen avhandlingen har pekt på i en større samfunnsmessig kontekst. Da henviser jeg hovedsakelig til forbrukerdiskursen, hvor utviklingen går i retning av å ansvarliggjøre befolkningen og at befolkningen i større grad er delaktige i den sosiale kontrollen gjennom skampåføring. Med det bærer avhandlingen et preg av å være dagsaktuell, og kan bidra til å legge føringer for videre studier.

Antall ord: 38 444.

Litteraturliste

- Aaltola, E. (2012). 'Differing philosophies: Criminalization and the Stop Huntingdon Animal Cruelty debate'. I: Ellefsen, R., Sollund, R. og Larsen, G. (red.) *Eco-global Crimes*. (red.) UK; USA: Ashgate, s-157-180.
- Agnew, R. (1998). 'The Causes of Animal Abuse: A Social-Psychological Analysis'. *Theoretical Criminology*. 2(2):177-209. DOI: 10.1177/1362480698002002003.
- Andersson, M., Jacobsen, C.M., Rogstad, J. og Vestel, V. (2012) *Kritiske hendelser – Nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aspden, K. og Hayward, K.J. (2015) 'Narrative Criminology and Cultural Criminology. Shared Biographies, Different Lives?' I: Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology*. New York; London: New York University Press, s.235-259.
- Badiou, A. (2003). *Saint Paul: The Foundations of Universalism*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Toward a new modernity*. London: Sage.
- Becker, H. (1998). *Tricks of the Trade: How to Think about Your Research While You're Doing it*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beirne, P. (1995). 'The Use and Abuse of Animals In Criminology: A Brief History and Current Review'. *Social Justice*, 22(1), s.5-31. Tilgjengelig fra: <https://www-jstor-org.ezproxy.uio.no/stable/29766862> [Hentet: 20.januar 2020].
- Beirne, P. (1999). 'For a Non-speciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study'. *Criminology: An Interdisciplinary Journal. The Official Publication of the American Society of Criminology*, 37(1), s.117-148. DOI: 10.1111/j.1745-9125.1999.tb00481.x.
- Beirne, P. (2008). *Confronting Animal Abuse: Law, Criminology, and Human-Animal Relationships*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Beirne, P. (2014). 'Theriodicide: Naming Animal Killing'. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 3(2), s.40-66. DOI: 10.5204/ijcjsd.v3i2.174.
- Bell, A. (1995). 'Language and The Media'. *Annual Review of Applied Linguistics*, 15, s.23-41. DOI: 10.1017/S0267190500002592.
- Benton, T. (1998). 'Rights and Justice on a Shared Planet: More Rights or New Relations?' *Theoretical Criminology*. 2(2), s.149-175. DOI: 10.1177/1362480698002002002.
- Boréus, K. og Bergström, G. (2012). *Textens mening och makt: metodbok i*

- samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1995a). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University press.
- Bourdieu, P. (1995b). *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften* (Vol.nr 9). Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. (1998). *Om Fjernsynet*. Oversetter: Annicken Prieur. Oslo: Gyldendal.
- Bourdieu, P. (1999). *Meditasjoner*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brisman, A. og South, N. (2014). *Green Cultural Criminology. Constructions of Environmental Harm, Consumerism, and Resistance to Ecocide*. London; New York: Routledge.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th edition). Oxford University Press.
- Castell, M. (2004). *The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society, and Culture* 2/e. Oxford: Blackwell.
- Cazaux, G. (1999). 'Beauty and the Beast: Animal Abuse from a Non-Speciesist Criminological Perspective'. *Crime, Law and Social Change*, 31, s.105-126.
- Cohen, S. (2002). *Folk Devils and Moral Panics*. 3. utgave. London: Routledge.
- Cohen, S. (2001). *States of Denial. Knowing about atrocities and suffering*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Corbin, J. og Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research (3. utgave.): Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. DOI: 10.4135/9781452230153.
- Cudworth, E. (2017). 'Breeding and Rearing Animals'. I: Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.). *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse*, London: Palgrave Macmillan, s.159-177. DOI: 10.1057/978-1-137-43183-7.
- Creswell, J.W. og Poth, C.N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among five approaches* (International Student edition). London: SAGE.
- Das, V. (1995). *Critical Event. An Anthropological Perspective on Contemporary India*. Delhi: Oxford University Press.
- Deleuze, G. og Guattari, F. (1987). *The Thousand Plateaus*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- De nasjonale forskningsetiske komiteene (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. [Internett]. 4.utg. Oslo: NESH. Tilgjengelig fra: <https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf> [Hentet 9.april 2019].
- Diani, M. (2000). 'Simmel to Rokkan and Beyond. Towards a Network Theory of (New) Social Movements'. *European Journal of Social Theory*, 3(4), s.387-406. DOI: 10.1177/13684310022224868
- Dunayer, J. (2001). *Animal Equality: Language and Liberation*. Derwood: Ryce Publishing.
- Dunayer, J. (2004). *Speciesism*. Derwood, Maryland: Ryce Publishing.
- Dyrevelferdsloven (2009). *Lov om dyrevelferd av 19.juni, 2009, nr.97*. Oslo: Landbruks- og matdepartementet. [Internett]. Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2009-06-19-97/KAPITTEL_1. [Hentet 13. desember 2019.]
- Dyrevernloven (1974). *Lov om dyrevern av 20.desember 1974*. Oslo: Landbruks- og matdepartementet. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/#document/NLO/lov/1974-12-20-73?searchResultContext=1376&rowNumber=1&totalHits=566> [Hentet: 13.desember 2019].
- Ellefsen, R. (2013a). 'Den moderne pelsdyrfabrikken: Konflikten om legitimiteten' I: Sollund, R., Tønnesen, M. Og Larsen, G. (Red). *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus Forlag AS. S. 205-224.
- Ellefsen, R. (2013b). *Med lov til å pine. Om bruk og beskyttelse av dyr*. Oslo: Inspirator Forlag/Fritt Forlag.
- Ellefsen, R. (2013c). 'Motstanden mot pelsdyrnæringen – Et uttrykk for noe større?' I: Sollund, R., Tønnesen, M. Og Larsen, G. (Red). *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus Forlag AS. S. 225-244.
- Ellefsen, R. (2017). 'Taking Sides? Issues of Bias and Partisanship When Researching Socio-political Conflict'. *Critical Criminology*, 25, s. 231-244. DOI: 10.1007/s10612-017-9355-x.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.

- Fairclough, N. (2008). *Kritisk Diskursanalyse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ferrell, J. (1999). 'Cultural Criminology'. *Annual Review of Sociology*, 25, s.395-418.
Tilgjengelig fra: <https://www.jstor.org/stable/223510> (hentet: 24.mai 2020).
- Ferrell, J. (2013a). 'Tangled up in green. Cultural criminology and green criminology' I:
South, N. og Brisman, A. (red). *Routledge International Handbook of Green Criminology*. London/New York: Routledge, s. 349-364.
- Ferrell, J. (2013b). 'Cultural Criminology and the Politics of Meaning' I: *Critical Criminology*, 21(3), s.257-271. DOI: 10.1007/s10612-013-9186-3.
- Ferrell, J. (1995). 'Culture, Crime, and Cultural Criminology'. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 3(2), s. 25-42.
- Foucault, M. (1972) *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1988). *The care of self. History of sexuality*, vol.3. New York: Random House.
- Foucault, M. (1999a). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Foucault, M. (1999b). *Overvåking og straff*. Oslo: Gyldendal.
- Francione, G. L. (2014). 'Animal welfare and the moral value of nonhuman animals' I:
Cederholm, E.a., Björck, A., Jennbert, K., Lönnngren, A.S. (red). *Exploring the Animal Turn. Human-Animal Relations in Science, Society and Culture*. Lund: Pufendorfinstitutet, s. 57-72.
- Gamson, W. (1992). 'The Social Psychology of Collective Action' I: Johnston, H. og Klandermans, B. (red.) *Frontiers in Social Movement Theory*, New Haven, CT: Yale University Press, s.85-106.
- Garland, D. (2013). 'Penalty and The Penal State'. *Criminology*, 51(3), s. 475-517. DOI: 10.1111/1745-9125.12015.
- Garratt, P. og Bell, A. (1998). 'Media and Discourse: A Critical Overview' I: Garrett, P. og Bell, A. (red.). *Approaches to Media Discourse*, Oxford: Blackwell Publishers Ltd, s.1-20.
- Goode, E. og Ben-Yehuda, N. (1994). *Moral panics: The social construction of deviance*. Oxford: Blackwells.
- Goyes, D.R. og South, N. (2017). 'Green Criminology Before 'Green Criminology': Amnesia and Absences. *Critical Criminology*, 25, s.165-181. DOI: 1007/s10612-017-9357-8
- Goyes, D. R. og Sollund, R. (2018). 'Animal Abuse, Biotechnology and Species Justice'. *Theoretical Criminology*, 22(3), s.363-383. DOI: 10.1177/1362480618787179.
- Goyes, D.R. og South, N. (2019). 'Between 'Conservation' and 'Development': The

- Construction of 'Protected Nature' and the Environmental Disenfranchisement of Indigenous Communities'. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 8(3). s.89-104. DOI: 10.5204/ijcjsd.v8i3.1247
- Gramsci, A. (1971). *Selections from Prison Notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- Grue, J. (2011). 'Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming' I: Hitching, T.R., Nilsen, A.B. og Veum, A. (Red.) *Diskursanalyse i praksis: Metode og Analyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, s.116-135.
- Gunningham, N. (2008). *Innovative Governance and Regulation Design. Transformations in Human and Natural Systems*. Washington, DC: Island Press.
- Gålmark, L. (2008). 'Aristotle Revisited: Anthro-Androcentrism and Meat Normativity'. I: Sollund, R. (red.) *Global Harms: Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, Inc. s. 87-107.
- Haggerty, K.D. og Ericson, R.V. (2000). 'The surveillant assemblage'. *British Journal of Sociology*, 51(4), s.605-622. DOI:10.1080/00071310020015280.
- Hallsworth, S. (2008). 'Imaginary Spaces and Real Relations'. I: Sollund, R. (red.) *Global Harms. Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, Inc, s.71-85.
- Halsey, M. og White, R. (1998). 'Crime, Ecophilosophy and Environmental Harm'. I: *Theoretical Criminology*. London: Sage Publications, 2(3), s.345-371. DOI:10.1177/1362480698002003003.
- Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelens Forlag AS.
- Hayward, K. J. og Young, J. (2004). 'Cultural criminology: Some Notes on the Script'. *Theoretical Criminology*, 8(3), s.259-273. DOI:10.1177/1362480604044608.
- Holley, C. (2016). 'New Environmental Governance. Environmental Harms, Enforcement and Collaboration'. I: Spapens, T., White, R. og Huisman, W. (red.) *Environmental Crime in Transnational Context. Global Issues in Green Enforcement and Criminology*, s.157-173. Lodon/New York: Routledge.
- Holtz, P., Kronberg, N. og Wagner, W. (2012). 'Analyzing Internet Forums: A Practical Guide'. *Journal of Media Psychology Theories Methods and Application*, 24(2), s.55-66. DOI: 10.1027/1864-1105/a000062.
- Howe, G.W. og Ridenur, T.Y. (2019). 'Bridging the Gap: Microtrials and Idiographic Designs

- for Translating Basic Science into Effective Prevention of Substance Use' I: Sloboda, Z., Petras, H., Robertson, E. og Hingson, R. (red). *Prevention of Substance Use*. Springer. S.349-366. DOI: 10.1007/978-3-030-00627-3.
- IFAW (International Fund for Animal Welfare) (2008). *Killing with keystrokes. An investigation of the illegal wildlife trade in the World Wide Web*. [Internett]. Tilgjengelig fra: https://d1jyxxz9imt9yb.cloudfront.net/resource/202/attachment/regular/Killing_with_Keystrokes.pdf > [Hentet: 4. november 2019].
- Jasper, M. James. (1997). *The Art of Moral Protest. Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Regjeringen (2016). *Jeløy-plattformen*. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e4c3cf7e4d4458fa8d3d2bb1e43bcbb/plattform.pdf> [Hentet: 03. juni 2020].
- Jepson, A. og Clarke, A. (2016). 'Creating Critical Festival Discourse Through Flexible Mixed Methodological Research Design' I: Lamond, I.R. og Platt, L. (Red.). *Critical Event Studies. Approaches to Research*, London: Palgrave Macmillan, s.59-83. DOI: 10.1057/978-1-137-52386-0.
- Jewkes, Y. (2011). *Media and Crime: Key approaches to criminology*. 2nd Edition. London: Sage.
- Joy, M. (2010). *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: an introduction to carnism*. San Francisco: Conari Press.
- Jørgensen, M.W. og Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. København: Roskilde Universitetsforlag.
- Katz, J. (1988). *Seductions of crime: moral and sensual attractions in doing evil*. New York: Basic Books.
- Laclau, E. og Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Lamond og Platt (2016). 'Critical Event Studies. Approaches to Research' I: Lamond, I.R. og Platt, L. (Red.). *Critical Event Studies. Approaches to Research*, London: Palgrave Macmillan, s.1-14. DOI: 10.1057/978-1-137-52386-0.
- Langman, L. (2005). 'From Virtual Public Spheres to Global Justice: A Critical Theory of Inter-networked Social Movements'. *Sociological Theory*. s.41-74. DOI:10.1111/j.0735-2751.2005.00242.x.

- Larsen, G. (2013). 'Matens urettferdighet: Matproduksjonens antroposentriske system'. I: Sollund, R., Larsen, G. og Tønnesen, M. (red.) *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og naturen i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Scandinavian Academic Press/Spartacus forlag AS.
- Lavorgna, A. (2014). 'Internet-mediated drug trafficking: towards a better understanding of new criminal dynamics' I: *Trends in Organized Crime*. Springer. 17(4), s.250-270. DOI: 101007/s12117-014-9226-8.
- Levi og Lord (2017). 'White Collar and Corporate Crime'. I: Liebling, A., Maruna, S., McAra, L. (red.) *The Oxford Handbook of Criminology*. 6.utg. Oxford: Oxford University Press, s.722-743.
- Loader, I. og Sparks, R. (2017). 'Penal Populism and epistemic crime control' I: Liebling, A., Maruna, S., McAra, L. (red.) *The Oxford Handbook of Criminology*. 6. Utg. Oxford: Oxford University Press, s.98-115.
- Lynch, M.J. (1990/2006). 'The Greening of Criminology: A Perspective for the 1990s'. Reprinted in South, N. og Beirne, P. (red.) *Green Criminology*. Hampshire: Aldershot, s.165-170. DOI: 10.4324/9781315093390.
- Lynch, M.J. (2013). 'Reflections of criminology'. *The Critical Criminologist*. 2(3-4), s.11-12; reprinted in: South, N. og Beirne, P. (red.) *Green Criminology*. Aldershot: Ashgate, s.165-170.
- MacKendrick, N. (2011). *The Individualization of Risk as Responsibility and Citizenship: A Case Study of Chemical Body Burdens*, PhD Thesis, Graduate Department of Sociology, University of Toronto. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/1807/31850>
- Mathiesen, T. (2002). *Makt og Medier. En innføring i mediesosiologi*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Mattilsynet (2008). *Årsmelding 2008*. Oslo: Mattilsynet. [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/aarsmeldinger/AN_2008_19690.pdf [Hentet: 19. april.2020].
- Montessori, N.M. (2016). 'CDA, Critical Events and Critical Event Studies: How to Make Sense of Critical Events in a Society of Radical Change' I: Lamond, I.R. og Platt, L. (Red.). *Critical Event Studies. Approaches to Research*, London: Palgrave Macmillan, s.131-147. DOI: 10.1057/978-1-137-52386-0.
- Natali, L. (2016). *A Visual Approach for Green Criminology. Exploring the Social Perception of Environmental Harm*. London: Palgrave. DOI: 10.1057/978-1-137-54668-5.
- Natali, L. og McClanahan, B. (2017). 'Perceiving and Communicating Environmental

- Contamination and Change: Towards a Green Cultural Criminology with Images'. *Critical Criminology*, 25, s.199-214. DOI: 10.1007/s10612-017-9356-9.
- Newburn, T. (2013). *Criminology*. 2.utgave. Abingdon: Routledge.
- Nibert, D. (2003). 'Humans and other animals: Sociology's moral and intellectual challenge'. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 23(3), s.5-25. DOI: 10.1108/01443330310790237.
- Nilsson (2013). 'From Learning to Labour to Learning to Self-Control: The Paradigmatic Change in Swedish Prison Policy'. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14(1), s.24-45. DOI: 10.1080/14043858.2013.771908.
- Norsk Pelsdyrslag (u.å.) *Norges Pelsdyrslag: Om oss*. Tilgjengelig fra: <https://norpels.no/om-norges-pelsdyrslag/> [Hentet: 01.juni 2020].
- NOU 2010: 14. *Lett å komme til orde, vanskelig å bli hørt – en moderne mediestøtte*.
- Nurse, A. (2013). *Animal Harm. Perspectives on Why People Harm and Kill Animals*. Farnham: Ashgate.
- Nurse, A. (2017). 'Green Criminology: Shining A Critical Lens on Environmental Harm'. *Palgrave Communications*, 3(1), s. 1-4. DOI: 10.1057/s41599-017-0007-2.
- Olaussen, L. P. (2005). 'Folks tillit til og medvirkning i domstolene'. *Tidsskrift for strafferett*, 5(2), s.119-143 [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/tidsskrift_for_strafferett/2005/02/folks_tillit_til_og_medvirkning_i_domstolene [Hentet: 29.mai 2020].
- Pellow. D.N. (2014). 'Environmental justice, animal rights and total liberation. From conflict and distance to points of common focus' I: South, N. og Brisman, A. (red). *Routledge International Handbook of Green Criminology*. London/New York: Routledge. S. 331-346.
- Pelsdyrforskriften (2011). *Forskrift om hold av pelsdyr av 17.mars 2011*. Oslo: Landbruks- og matdepartementet [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-03-17-296> [Hentet: 13.desember 2019].
- Piraya Film/NRK Brennpunkt (2014) *Pels*. Tilgjengelig fra: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2014/MDUP11001814> [Hentet: 10.september 2019]
- Piraya Film/NRK Brennpunkt (2019) *Griseindustriens hemmeligheter*. Tilgjengelig fra: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2019/MDDP11000519> [Hentet: 10.september 2019]
- Potter, J. og Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- Presdee, M. (2009). 'Volume Crime» and Everyday Life'. I: Hayward, K.H., Wahidini, A. og

- Wincup, E. (red.) *Criminology*, 2.utg. Oxford: Oxford University Press, s. 208-227.
- Presser, L. og Sandberg, S. (2015) 'Introduction. What Is the Story?' I: Presser, L. og Sandberg, S. (red.) *Narrative Criminology*, New York; London: New York University Press, s.1-20.
- Regan, T. (1999). *Djurennes rettigheter: en filosofisk argumentasjon*. Förlaget Nye Doxa.
- Rheingold, H. (2003). *Smart Mobs: The Next Social Revolution. Transforming Cultures and Communities in an Age of Instant Access*. New York: Basic Books.
- Rogstad, J. og Vestel, V. (2011). 'The Art of Articulation; Political Engagement and Social Movements in the Making among young adults in Multicultural settings in Norway'. *Social Movement Studies*, 10(3), s.243-264. DOI: 10.1080/14742837.2011.590028.
- Sahlin, I. (1999). 'Diskursanalys som sociologisk metod' I: Katarina Sjöberg (red.), *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Stockholm: Studentlitteratur. s.83-106.
- Sandberg, S. (2006). 'Fighting Neo-liberalism with Neo-liberal Discourse: ATTAC Norway, Foucault and Collective Action Framing'. *Social Movement Studies*. 5:3, s.209-227. DOI:10.1080/14742830600991529
- Sandmo, E. (2000). Innledende Essay. I M. Foucault. (oversettelse F. Engelstad og E. Falkum, red.). *Galskapens historie i opplysningens tidsalder*. (1. utgave., s. VII-XLII). Oslo: Bokklubben dagens bøker.
- Scott, J. (1990). *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts*. London: Yale University Press.
- Shearing, C. (2001). 'Punishment and the Changing Face of the Governance'. *Punishment and Society*, 3(2), s.203-220. DOI: 10.2139/ssrn.2723934.
- Singer, P. (1975). *Animal Liberation*. New York: Avon.
- Skilbrei, M. L. (2019). *Kvalitative metoder. Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Sollund m.fl. (2013). 'Introduksjon: Fra bruksdyr til dyreverd'. I: Sollund, R., Larsen, G. Og Tønnessen, M. (red). *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Scandinavian Academic Press, s.9-36.
- Sollund, R. (2008). 'Causes for Speciesism: Difference, Distance and Denial' I: Sollund, R. (red). *Global Harms. Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, Inc, s. 109-130.
- Sollund, R. (2012). 'Speciesism as Doxic Practice Versus Valuing Difference and Plurality'

- I: Ellefsen, R., Sollund, R. Og Larsen, G. (red.). *Eco-global crimes. Contemporary Problems and Future Challenges*. Farnham: Ashgate, s.92-113.
- Sollund, R. (2013). 'Selskapsdyr: Vennskap versus utnytting' I: Sollund, R., Larsen, G. og Tønnessen, M. (red). *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Scandinavian Academic Press. S.245-270.
- Sollund, R. (2015). 'Green Harms and Crimes'. *Critical Criminology in a Changing World*. Palgrave Macmillan.
- Sollund, R. (2017a). 'Doing Green, Critical Criminology with an Auto-Ethnographic, Feminist Approach'. *Critical Criminology*. Springer, s.245-260. DOI: 10.1007/s10612-017-9361-z.
- Sollund, R. (2017b). 'Fra lovbrudd til skade: grønn kriminologi' I: Lomell, H.M. og Skilbrei, M.L. (red). *Kriminologi*. Oslo: Universitetsforlaget, s.210-224.
- Sollund, R. (2019). *The Crimes of Wildlife Trafficking. Issues of Justice, Legality and Morality*. London: Routledge.
- South, N. og Beirne, P. (1998). 'Editors' introduction'. *Theoretical Criminology*. 2(2).s.147-148.
- South, N. (1998). 'A Green Field of Criminology? A Proposal for a Perspective'. *Theoretical Criminology*, 2(2), s.211-233. DOI: 10.1177/1362480698002002004.
- Spracklen, K. og Lamond, I. R. (2016). *Critical Event Studies*. London: Routledge.
- Sutherland, E. (1945). 'Is "white collar crime" crime?' *American Sociological Review*, 10(2), s.132-139. Tilgjengelig fra: <http://www.jstor.org/stable/2085628> (Hentet: 08. februar 2020).
- Svärd, P.-A. (2008). 'Protecting the Animals? An Abolitionist Critique of Animal Welfarism and Green Ideology'. I: Sollund, R. (red.) *Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers.
- Sykes, G. og Matza, D. (1957). 'Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency'. *American Sociology Review*, 22(6), s.664-670. DOI: 10.2307/2089195.
- Takeshita, C. (2001). 'Bioprospecting and its discontents: Indigenous resistances as legitimate Politics'. *Alternatives*, 26, s.259-282. DOI: 10.1177/104398620102600302
- Taylor, N. og Fraser, H. (2017). 'Slaughterhouses: The Language of the Discourse of Death' I: Maher, J., Pierpoint, H. og Beirne, P. (red.). *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse*. S.179-199. Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/978-1-137-43183-7.
- Tognato, C. (2015) 'The Cultural Legitimacy of Harmful Behavior' I: Presser, L. og Sandberg,

- S. (red.) *Narrative Criminology*, New York; London: New York University Press, s. 260-286.
- Turner, E. (2013). 'New Movements, Digital Revolution, and Social Movement Theory'. *Peace Review*. 25:3, s.376-383. DOI: 10.1080/10402659.2013.816562
- Weitzenfeld, A. og Joy, M. (2014). 'An Overview of Anthropocentrism, Humanism, and Speciesism'. *Critical Animal Theory*, 448, s.3-27. Tilgjengelig fra: https://www-jstor-org.ezproxy.uio.no/stable/42982375?seq=1#metadata_info_tab_contents [Hentet: 07.april 2020].
- Wellman, B., Milena, G. og Hampton, K. (2003). 'Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb'. *City og Community*, 2(3), s.277-311. DOI: 10.1046/j.1535-6841.2003.00057.x
- Wellman, B. og Milena, G. (1999). 'Virtual Communities as Communities'. I: Smith, M.A. og Kollock, P. (red). *Communities in Cyberspace*. London: Routledge, s.167-194.
- Wyatt, T. (2013). *Wildlife trafficking: a deconstruction of the crime, the victims, and the offenders*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wyatt, T. (2014). 'Non-human Animal Abuse and Wildlife Trade: Harm in the Fur and Falcon Trades'. I: *Society and Animals*. 22(2), s.194-210. DOI: 10.1163/15685306-12341323.
- White, R. (2007). 'Green Criminology and the Pursuit of Social and Ecological Justice'. I: Beirne, P. og South, N. (red). *Issues in Green Criminology: Confronting Harms against Environments, Humanity and Other Animals*. Devon: Willian. S. 32-54.
- White, R. (2012). 'The Foundations of Eco-global Criminology'. I: Ellefsen, R., Sollund, R. og Larsen, G. (red.) *Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges*. Farnham: Ashgate, s.15-31.
- White, R. (2013). *Environmental Harm. An eco-justice perspective*. Bristol, UK: Policy Press.
- Žižek, S. (2014). *Event: Philosophy in Transit*. London: Penguin Books.

Nyhetsartikler

Disse nyhetsartiklene er lastet ned og anvendt som datamateriale.

Nyhetsartikler brukt i tilknytning til Griseindustriens hemmeligheter (2019):

Bondebladet:

Bondebladet (27.05.2019). Slagferdige Slapgård. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/article/slagferdige-slapgard/>

Bondebladet (03.05.2019). Bedring for gris - trøblete for egg. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/landbruk/bedring-for-gris-troblete-for-egg/>

Bondebladet (03.04.2019). Unge bønder satser friskt etter storbrann. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/aktuelt/unge-bonder-satser-friskt-etter-storbrann/>

Bondebladet (26.04.2019). Flere meldepliktige resistensbakterier. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/landbruk/flere-meldepliktige-resistensbakterier/>

Bondebladet (26.03.2019). Fant flere dyrehold med grovt vanskjøttede dyr. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/aktuelt/fant-flere-dyrehold-med-grovt-vanskjottede-dyr/>

Bondebladet (21.03.2019). En svært god nyhet. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/leder/en-svaert-god-nyhet/>

Bondebladet (18.03.2019). Foreslår «melkekvoter» for griseprodusenter. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/ytring/foreslar-melkekvoter-for-griseprodusenter/>

Bondebladet (11.03.2019). Bondelaget ber om høyere konsesjonsgrense for svin. Tilgjengelig

fra: <https://www.bondebladet.no/aktuelt/bondelaget-om-hoyere-konsesjonsgrense-for-svin/>

Bondebladet (02.07.2019). Kjendiser lover grisefri sommer. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/landbruk/kjendiser-lover-grisefri-sommer/>

Bondebladet (24.06.2019). Tar avstand fra yrkesbrødre. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/aktuelt/tar-avstand-fra-yrkesbrodre/>

Bondebladet (19.06.2019). Nortura har politianmeldt svineprodusent. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/aktuelt/nortura-har-politianmeldt-produsent/>

Bondebladet (03.07.2019). Sp gjør dyrevernere til fiender. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/landbruk/sp-gjor-dyrevernere-til-fiender/>

Dagbladet:

Dagbladet (22.05.2019). Syke kinesiske griser får kjøttprisene til å stige - Svinepesten gir prissjokk på pølser. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/svinepesten-gir-prissjokk-pa-polser/71096551>

Dagbladet (08.06.2019) Epidemi - Svinepesten herjer i Asia: - Det største utbruddet noensinne. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/svinepesten-herjer-i-asia---det-storste-utbruddet-noensinne/71158459>

Dagbladet (19.03.2019). Mattilsynet fant store mangler: - Slo til mot skrekk-gård: - Kjøttet kan ha havnet i butikken. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/slo-til-mot-skrekk-gard---kjottet-kan-ha-havnet-i-butikken/70866641>

Dagbladet (29.08.2019). Debatt: Dyrevelferd - Åpenhet rundt griseslakt er en illusjon. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/apenhet-rundt-griseslakt-er-en-illusjon/71533376>

Dagbladet (26.07.2019). Varsler gebyr etter at gris ikke ble forsvarlig avlivet. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/varsler-gebyr-etter-at-gris-ikke-ble-forsvarlig-avlivet/71433950>

Dagbladet (27.06.2019). Folk kjøper svinekjøtt som gærninger. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/folk-kjoper-svinekjott-som-gaerninger/71234123>

Dagbladet (26.06.2019). «Griseindustriens hemmeligheter» - Innfører kameraovervåkning på slakterier. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/innforer-kameraovervakning-pa-slakterier/71219043>

Dagbladet (25.06.2019). Som svinebonde har eg to val. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/som-svinebonde-har-eg-to-val/71220037>

Dagbladet (23.06.2019). Debatt: Dyrevelferd - Hvorfor så overrasket? Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/hvorfor-sa-overrasket/71208961>

Dagbladet (20.06.2019). Grisenæringen - Kjendisene raser: - Ble fysisk uvel. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kjendis/kjendisene-raser---ble-fysisk-uvel/71207481>

Dagbladet (20.06.2019). Dyrevelferd - Nå: Vil merke glade griser. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/na-vil-merke-glade-griser/71208990>

Dagbladet (20.06.2019). Er dette en næring vi ønsker oss? Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/er-dette-en-naering-vi-onsker-oss/71208958>

Dagbladet (20.06.2019). «Griseindustriens hemmeligheter» - Massiv kampanje etter dokumentar: - Rystet og forbanna. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/massiv-kampanje-etter-dokumentar---rystet-og-forbanna/71207535>

Dagbladet (19.06.2019). «Griseindustriens hemmeligheter» - Filmen svinebønder frykter. Brukte skjult kamera i fem år. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/filmen-svinebonder-frykter-brukte-skjult-kamera-i-fem-ar/71199006>

Dagbladet (29.08.2019). Dyrevern på tallerkenen - MDG: Vil bare ha spesialmerket kjøtt i Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/mdg-vil-bare-ha-spesialmerket-kjott-i-oslo/71536543>

Dagbladet (16.08.2019). Svineskam - Salg av svinekjøtt: Nye tall overrasker. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/mat/salg-av-svinekjott-nye-tall-overrasker/71496314>

Dagbladet (30.07.2019). Debatt: Kjøttskam - Ta turen innom en gård, Sterri. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/ta-turen-innom-en-gard-sterri/71439022>

Dagbladet (23.06.2019). Griseindustri - Her lever grisene det gode liv. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/her-lever-grisene-det-gode-liv/71207787>

Dagbladet (20.06.2019). NRK Brennpunkts «Griseindustriens hemmeligheter» - Baconet vårt får rundjuling. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/baconet-vart-far-rundjuling/71209728>

Nettavisen:

Nettavisen (12.04.2019). Bønder kan vente 23.500 kroner lavere inntekter i 2019. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/okonomi/bonder-kan-vente-23500-kroner-lavere-inntekter-i-2019/3423664921.html>

Nettavisen (10.04.2019). Om å sette pris på utslipp. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/om-a-sette-pris-pa-utslipp/3423661340.html>

Nettavisen (09.07.2019). Norsk svinehold vil fortsatt ikke holde mål. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/norsk-svinehold-vil-fortsatt-ikke-holde-mal/3423812096.html>

Nettavisen (20.06.2019). NRKs sjokkbilder: Her starter landbrukets brannslukking. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/okonomi/nrks-sjokkbilder-her-starter-landbrukets-brannslukking/3423802445.html>

Nettavisen (19.06.2019). NRK avslører overraskende forhold i norsk svineproduksjon.

Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/nrk-avslorer-overraskende-forhold-i-norsk-svineproduksjon/3423802198.html>

Nettavisen (26.08.2019). Aktivistgruppa Direct Action Everywhere låste seg fast foran slakteri.

Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/aktivistgruppa-direct-action-everywhere-laste-seg-fast-foran-slakteri/3423835452.html>

VG Nett:

VG Nett (03.07.2019). Ingen tegn til grisekrise etter Brennpunkt-dokumentar. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/lArWvk/ingen-tegn-til-grisekrise-etter-brennpunkt-dokumentar>

VG Nett (25.06.2019). Flere av grisebøndene i sjokkdokumentaren får fortsatt levere kjøtt.

Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/y3V6wJ/flere-av-griseboendene-i-sjokkdokumentaren-faar-fortsatt-levere-kjoett>

VG Nett (21.06.2019). Billig gris har en pris. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/RRajB8/billig-gris-har-en-pris>

VG Nett (21.06.2019). Forsker: Feil å koble pris med dyrevelferd. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/dOrRr1/forsker-feil-aa-koble-pris-med-dyrevelferd>

VG Nett (21.06.2019). Grisebøndene Maria (38) og Arne Elias (39): - Bondens ansvar å følge regelverket. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0ngVXE/griseboendene-maria-38-og-arne-elias-39-bondens-ansvar-aa-foelge-regelverket>

VG Nett (20.06.2019). Norske grisebønder fortviler etter NRK-dokumentar: - Gjelder ikke hele næringen. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0ngQKM/norske-griseboender-fortviler-etter-nrk-dokumentar-gjelder-ikke-hele-naeringen>

VG Nett (20.06.2019). Skrekkfilm fra virkeligheten. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/EWKQ6j/skrekkfilm-fra-virkeligheten>

VG Nett (19.06.2019). Brennpunkt-dokumentar sjokkerer: - Jeg er forbannet. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/9vxKGw/brennpunkt-dokumentar-sjokkerer-jeg-er-forbannet>

VG Nett (31.07.2019). Bacon uten kjøtt? Nei! Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/xP7pzl/bacon-uten-kjoett-nei>

Nyhetsartikler brukt i tilknytning til Pels (2014):

Bondebladet:

Bondebladet (02.12.2014). Pelsdyrutredninga ligger klar. Tilgjengelig fra:

<http://ret.nu/93JV9Ku7>

Bondebladet (17.10.2014). Drapstrusler og manglende bondestøtte. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/article/drapstrusler-og-manglende-bondestotte/>

Bondebladet (09.01.2015). Aktivisten som ble pelsdyrbonde. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/article/aktivisten-som-ble-pelsdyrbonde/>

Bondebladet (15.12.2014). Vil beholde pelsdyrnæringen. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/article/vil-beholde-pelsdyrnaeringen/>

Bondebladet (12.12.2014). Styrk pelsdyrkontrollen. Tilgjengelig fra:

<https://www.bondebladet.no/article/styrk-pelsdyrkontrollen/>

Dagbladet:

Dagbladet (08.11.2014). Fakkeltog mot pels i 16 byer. Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/fakkeltog-mot-pels-i-16-byer/60864010>

Dagbladet (08.11.2014). Ikke bare en pelskrage. Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/kultur/ikke-bare-en-pelskrage/60197218>

Dagbladet (07.11.2014). Pelskåpas fall. Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/kultur/pelskaringpas-fall/60197274>

Dagbladet (09.10.2014). Dette bildet kunne man forstått i 1984, men ikke i 2014. Tilgjengelig

fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/dette-bildet-kunne-man-forstatt-i-1984-men-ikke-i-2014/60969956>

Dagbladet (07.10.2014). Vi har visst at dyrene lider i ti år. Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/kultur/vi-har-visst-at-dyrene-lider-i-ti-ar/60199558>

Dagbladet (24.01.2015). Mattilsynet misfornøyd med svar fra Pelsdyralslaget Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/mattilsynet-misfornoyd-med-svar-fra-pelsdyralslaget/60805717>

Dagbladet (05.01.2015). Kampen for tilværelsen. Tilgjengelig fra: <http://ret.nu/NW61L1bQ>

Dagbladet (15.12.2014). Det handler om dyreverd. Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/kultur/det-handler-om-dyreverd/60194802>

Dagbladet (14.12.2014). Pelsdyrutvalget et skinn av troverdighet? Tilgjengelig fra:

<https://www.dagbladet.no/kultur/pelsdyrutvalget-mdash-et-skinn-av-troverdighet/60194840>

Dagbladet (10.12.2014). Filmen viser uakseptable holdninger og manglende respekt for dyr og regelverk. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/filmen-viser-uakseptable-holdninger-og-manglende-respekt-for-dyr-og-regelverk/60900460>

Dagbladet (15.12.2014). De bryr seg mer om økonomien enn dyras beste. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/de-bryr-seg-mer-om-okonomien-enn-dyras-beste/60910987>

Dagbladet (10.12.2014). Pelsdyrnæringen lyver. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/pelsdyrnaeringen-lyver/60195066>

Nettavisen:

Nettavisen (12.12.2014). Sanker 10.000 underskrifter om dagen. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/sanker-10000-underskrifter-om-dagen/8520390.html>

Nettavisen (10.12.2014). Vi har avdekket en mengde løgner. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/--vi-har-avdekket-en-mengde-logner/8519303.html>

Nettavisen (10.12.2014). Dette er unødvendig og uverdig. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/-dette-er-unodvendig-og-uverdig/8519181.html>

Nettavisen (22.01.2015). Kringkastingsrådet: Flertallet kritiske til NRKs Pels-dokumentar. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/kringkastingsradet-flertallet-kritiske-til-nrks-pels-dokumentar/8533338.html>

VG Nett:

VG Nett (12.11.2014). Debatt: Det siste mugne halmstrået. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/jGEJz/debatt-det-siste-mugne-halmstraet>

VG Nett (08.11.2014). Debatt: Pelsdyroppdrett er et demokratisk problem. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/AoIVz/debatt-pelsdyroppdrett-er-et-demokratisk-problem>

VG Nett (06.11.2014). Kronikk: Demokratiet vårt blir utfordra! Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/o0bQW/kronikk-demokratiet-vaart-blir-utfordra>

VG Nett (06.11.2014). Kronikk: Pels skal være levende! Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/22xkB/kronikk-pels-skal-vaere-levende>
VG Nett (14.11.2014). Debatt: Pelsdyroppdrett er ei bærekraftig framtidsnæring. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/32bd9/debatt-pelsdyroppdrett-er-ei-baerekraftig-framtidsnaering>

VG Nett (16.12.2014). VG mener: Endelig pelsfakta på bordet. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/d31yO/vg-mener-endelig-pelsfakta-paa-bordet>

VG Nett (15.12.2014) Flertallet vil beholde pelsdyrnæringen. Tilgjengelig fra: https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/J05jJ/pelsdyrutvalget-la-frem-sin-rapport-flertallet-vil-beholde-pelsdyrnaeringen?utm_source=inline-teaser-bottom&utm_content=kkrla

VG Nett (11.12.2014) Kronikk: Ingen går i rosetog for pelsdyroppdretterne. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/0mLd0/kronikk-ingen-gaar-i-rosetog-for-pelsdyroppdretterne>

VG Nett (10.12.2014) Pelsdyr-Nervik om avlaving og vaksinerings: - Emosjonelt og fysisk utmattende. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/kk4QQ/pelsdyr-nervik-om-avlaving-og-vaksinerings-emosjonelt-og-fysisk-utmattende>

VG Nett (09.12.2014) Pelsdyrproblemer. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/Xy7Lg/pelsdyrproblemer>

VG Nett (09.12.2014) Pelsdyrnæringen slår tilbake mot NRK-dokumentar. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/d3okq/pelsdyrnaeringen-slaar-tilbake-mot-nrk-dokumentar>